STRIPSCHRIFT

VERSCHIJNT
MAANDELIJKS
NUMMER 111
PRIJS F 4,25

STRIPPRODUKTIE

PAS VERSCHENEN
BIJ CASTERMAN NEDERLAND :

De Indianen : Hans G. Kresse

DE GIERENJAGERS

Cori de Scheepsjongen : Bob de Moor

DE SPIONNEN VAN DE KONINGIN

Alex : Jacques Martin

DE PROOIEN VAN DE VULKAAN

Lefranc : Jacques Martin • G. Chaillet

DE POORTEN VAN DE HEL

De Koene Ridder : François Craenhals

DE GEGIJZELDE PRINSES

Ségur : Carpentier • Lowenthal

TWEE ONNOZELE HALZEN

Hugo Pratt : **ANN VAN DE JUNGLE**

* * * * * * * * *

De Schatkamer

F. Caprioli : **DE KINDEREN VAN KAPITEIN GRANT**

A. Gattia : **DE LAATSTE DER MOHIKANEN**

STRIPSCHRIFT

no. 111 mei 1978

Uitgegeven door Thespa Uitgeverij voor het Stripschap Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 september 1968.

Uitgeverij Thespa
Koninginneweg 164
Amsterdam
tel. (020) 791319
Abonnementen en advertenties
tel. (020) 791319

Redactie-adres:
Postbus 9494, Amsterdam
tel. (020) 171332

Redaktie:
Hans van den Boom, Kees de Bree, Har Brok, Rob van Eijck, Wim van Helden, Martin Wassington
Vormgeving: Chiel Veffer
Vaste medewerkers: Herman Pieter de Boer, Evert Geradts, Cees de Groot, Hans Frederiks, Rob Harren, Eric Hoek, Cees Kousemaker, Dick Matena, Henk J. Meier, Nico Noordermeer, Guus Ong, Hans Stoovelaar, Leny Zwalve, I. Noerdinger.

Stripschrift is verkrijgbaar: via een abonnement (jan t/m dec) à f 38,50
giro 20 99 48 tnv Stripschrift, Koninginneweg 164, Amsterdam; of via een lidmaatschap/abonnement van het Stripschap à f 47,– giro no. 15 13 000 tnv de penningmeester van het Stripschap te Amsterdam; in de losse verkoop à f 3,95; dit nummer f 4,25.
Houders van een CJP-paspoort kunnen zich bij hun CJP-buro opgeven en betalen de gereduceerde abonnementsprijs van f 34,– voor een kalenderjaar.
Lopende (bestaande) abonnementen kunnen niet omgezet worden!
Abonnementen op Stripschrift die in de loop van het abonnementsjaar worden opgegeven, kunnen slechts voor een gehele jaargang worden afgesloten.
Abonnementen worden automatisch verlengd indien niet opgezegd vóór 1 december.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van stripschrift en auteurs.
De verantwoordelijkheid voor de geplaatste artikelen berust bij de auteurs.

EEN WORDINGSGESCHIEDENIS

Zo in de loop der jaren heeft de redactie nogal wat verzoeken gekregen om eens uitvoerig uit de doeken te doen hoe nu eigenlijk een stripverhaal tot stand komt. Verzoeken om de wordingsgeschiedenis van de strip dus.
De redactie is daar - de honderd-en-tien-nummers die Stripschrift inmiddels lang is – ook regelmatig zijdelings op ingegaan. Zo bracht ze afleveringen uit waarin tekenaars uitvoerig over hun werk en werkwijze aan het woord waren, bracht ze artikelen waarin het schrijven van strips en de moeilijkheden van stripvertalers aan de orde kwamen (Stripschrift 85 en Stripschrift 100) werd een nummer dat geheel gewijd was aan de grote stripscenarioschrijvers (Stripschrift 101) geproduceerd en kwam het reilen en zeilen van een stripblad aan bod (Stripschrift 109/110). Andere in de anonimiteit arbeidende stripwerkers, bleven - voor de grote massa stripliefhebbers volstrekt onbekend - hun belangrijke bijdrage aan het produkt dat ons frekwent, zelfs dagelijks bereikt, leveren. Een produkt dat dient om ons te vermaken en soms te ergeren.
Van die zeer vele anonieme werkers haalden we in dit nummer voor het voetlicht: de inkleurster, de inkter, de letteraar, de syndicater en de merchandiser.
Aan alle anderen, waarvan u een klein gedeelte al in onze vorige aflevering leerde kennen is dit Stripschriftnummer opgedragen.
Onze speciale dank gaat uit naar tekenaar/schrijver Dick Matena die zich door de redactie liefst een gehele dag voor de voeten liet lopen.

MW.

INHOUD

5 VAN DENKBEELD TOT BEELDENREEKS, Rob van Eijck en Wim van Helden over de wordingsgeschiedenis van een stripverhaal.
8 DE STRIPTEKENAAR IN AKTIE, Dick Matena zwoegend en zwetend naar de laatste penseelstreek, een fotoverslag.
12 GEEF HET VOLK BROOD EN SPELEN, scenariste Patty Klein over de verhouding uitgever-stripschrijver.
13 SPREKEN IN LETTERS, Har Brok over het letteren van strips
17 DE INKTER ALS KUNSTENAAR en omgekeerd, Kees de Bree over werkkunst of kunstwerk bij het inkten van strips
21 HET RODE JASJE VAN DONALD DUCK, door Marian Veldhuizen
22 POSTRIPTUM
23 MERCHANDISING, stripfiguren gaan in keiharde zaken
25 OVER DE PRIJS WORDEN WE HET WEL EENS en 10.000 GENERAALS à 5% ROYALTIES, Martin Wassington sprak met Nederlandse stripsyndicators van toen en nu
31 HET STRIPSCHAP PRESENTEERT. . .
33 DE WERKELIJKHEID VAN KAPITEIN ROB, door meester-zeiler Appie Weytenburg
36 E.V. RUILADVERTENTIES
POGO, ERIC DE NOORMAN,
LA FRANCE OH, LA, LA, NIEUWS,
PI en SIMPELMAN.

SUMMARY
The comic strip from idea until printed matter is the main topic of this issue. We follow artist Dick Matena while he draws a page of his comic strip. Writer Patty Klein elaborates on the relation comic strip writer – publisher; articles on lettering, inkting, coloring, merchandising and syndication complete the picture.
As a follow-up of our nr. 107/108 there is an article on the truth in the Captain Rob comic strip.
Features like Pogo, Eric, La France Ohlala and news are present as always.

SOMMAIRE
La bande dessinée de projet jusqu'à planche imprimée est le sujet principal de ce numéro. Nous suivons dessinateur Dick Matena pendant qu'il dessine une page de sa nouvelle B.D. Scénariste Patty Klein écrit quelque chose sur les rélations écrivain-éditeur: articles sur lettrage, encrage, coloriage, merchandising et vente des planches complètent ce dossier.
Comme supplément à notre no. 107/108 il y a un article sur la vérité dans la bande Capitaine Rob. Pogo, Eric, La France Ohlala et les nouvelles sont là comme toujours.

Strip Toptien

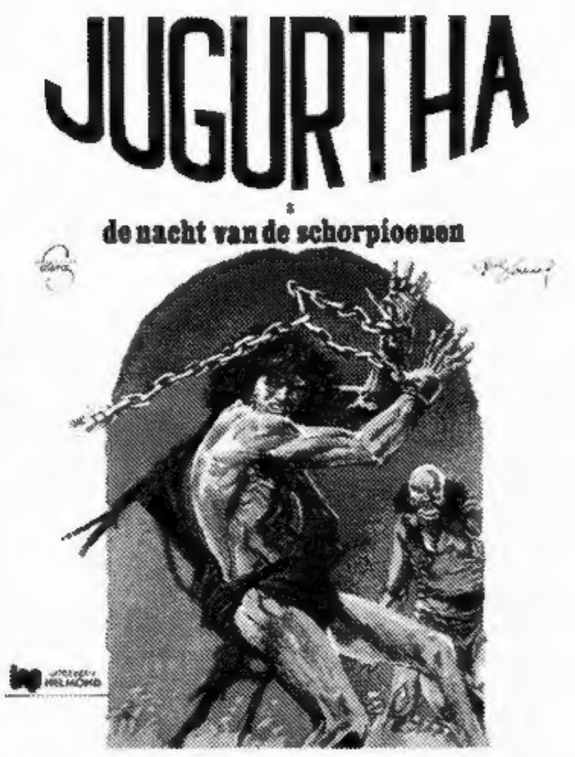

1. JUGURTHA
De nacht v/d schorpioenen
FRANZ/VERNAL
Uitgeverij Helmond

2. PRINS VALIANT
De nieuwe wereld
FOSTER
Semic Press

3. STEF ARDOBA
Gevaar uit het onderaardse
BUS
Oberon bv

4. DOUWE DABBERT
De valse heelmeester
WIJN/ROEP
Oberon bv

5. DE GENERAAL (4)
Allemachtig de –
DE SMET
Oberon bv

6. BLONDIE EN BLINKIE
Vliegende schotels
GILLAIN
Uitgeverij Dupuis

7. BLUEBERRUY
Oorlog of vrede
GIRAUD/CHARLIER
Oberon/Dargaud

8. BLUEBERRY
Dreiging i/h Westen
GIRAUD/CHARLIER
Oberon/Dargaud

9. ROEL DIJKSTRA
Obstructie
STEEMAN/BRANDT
Oberon bv

10. BAARD EN KALE
Monster recht vooruit
WILL/TILLIEUX
Uitgeverij Dupuis

De tussen haakjes vermelde getallen geven de notering op de vorige Toptienlijst aan. Gegevens voor deze Toptien werden verstrekt door Athenaeum Nieuwscentrum, De Blauwe Lotus, De Bijenkorf, Drukwerk, fa. Hermans, De Jacobijn, Lambiek, De Leeswinkel, Old Comic House, Plaatjes-Boekjes, Richard, Sjors, Wammes, Wammes Waggel en Wout.

MWMGW

STRIPS UIT AMERIKA EN ENGELAND

JACK KATZ - THE FIRST KINGDOM.

DE EERSTE ZEVEN DELEN VAN THE FIRST KINGDOM ZIJN NU VERSCHENEN.
DE AVONTUREN VAN TUDRON, DE HELD UIT DE SERIE, ZULLEN IN TOTAAL 24 DELEN GAAN BESLAAN. IEDERE 6 MAANDEN ZAL ER EEN NIEUW DEEL VERSCHIJNEN.
FORMAAT: 19x27 CM. 32 PAG. ZWART-WIT UITVOERING.

DEEL 1 t/m 7 _ PRIJS PER STUK 4,=

SET 1. DE DELEN 1 t/m 7 TESAMEN 25,=

ARCADE - THE COMICS REVUE

HET, HELAAS TER ZIELE GEGANE, AMERIKAANSE COMIC-BLAD MET HET PUIKJE VAN DE AMERIKAANSE "UNDERGROUND" TEKENAARS, ZOALS DAAR ZIJN R.CRUMB, A.SPIEGELMAN, SPAIN, K.DEITCH, S.C.WILSON, B.GRIFFITH, J.LYNCH, E.V.A.
FORMAAT: 21x27 CM.
44 PAG. ZWART/WIT.

ARCADE 1 t/m 6. PER STUK 6,=

SET 2. DE DELEN 1 t/m 6 TESAMEN 32,50

THE YOUNG LUST READER

DE EERSTE 3 DELEN VAN DE BEKENDE UNDERGROUND COMIC "YOUNG LUST" GEBUNDELD IN EEN MOOIE BOEKUITGAVE. SAMENGESTELD DOOR JACK KINNEY EN BILL GRIFFITH. 130 PAGINA'S. ZWART-WIT UITVOERING. FORMAAT: 21x28 CM.

PRIJS: 16,25

THE ODD COMIC WORLD OF RICHARD CORBEN

EEN UITGAVE VAN WARREN, DE UITGEVER VAN CREEPY, EERIE EN VAMPIRELLA. 80 PAGINA'S DIK, WAARVAN 40 IN FULL COLOR. MET EEN VOORWOORD VAN WILL EISNER.

PRIJS: 16,25.

VOOR DE SCIENCE FICTION-LIEFHEBBERS:

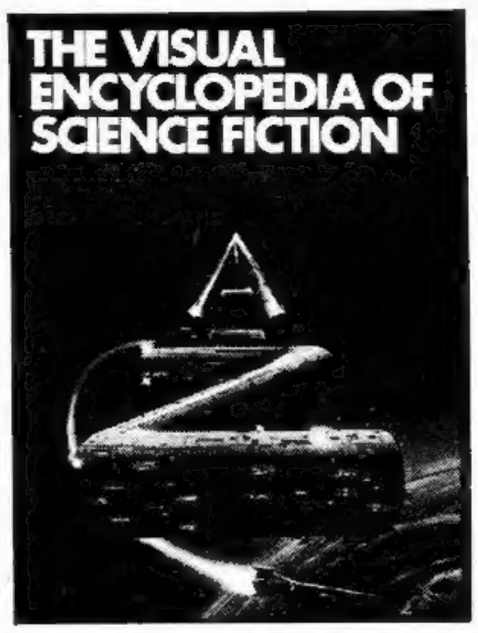

FANTASTIC VISIONS

SCIENCE FICTION, AM. FR. EN NED. STRIPS, POSTERS, MUZIEKBOEKEN, BEDRUKTE T-SHIRTS.

SLAAK 18 - ROTTERDAM, TELEFOON: 010-33.17.10

GEOPEND VAN 10.00 - 18.00 UUR. 'S-MAANDAGS GESLOTEN. 'S-ZATERDAGS TOT 17.00 UUR.

PER POST: HET BENODIGDE BEDRAG OVERMAKEN OP GIRONUMMER 3812165 T.N.V. FANTASTIC VISIONS _ R'DAM. OF: CHEQUE OF GELD (AANTEKENEN!) IN ENVELOP ZENDEN AAN BOVENSTAAND ADRES. PER BESTELLING 2,50 BIJVOEGEN VOOR PORTO-KOSTEN.

LEVERTIJD ± 10 DAGEN.

THE VISUAL ENCYCLOPEDIA OF SCIENCE FICTION.

SAMENGESTELD DOOR BRIAN ASH. UITGEGEVEN DOOR PAN. 352 PAGINA'S, RIJKELIJK GEÏLLUSTREERD. FORMAAT: 19x26 CM.
ONDERWERPEN, IN DIT BOEK BEHANDELD, ZIJN: "LOST AND PARALLEL WORLDS", "GALACTIC EMPIRES", "ROBOTS AND ANDROIDS" ETC.. HET EERSTE GEDEELTE VAN HET BOEK BEHANDELT DE GESCHIEDENIS VAN DE SCIENCE FICTION. VANAF 1005 WORDT EEN OVERZICHT GEGEVEN VAN DE ONTWIKKELING VAN DE S.F.TIJDSCHRIFTEN, BOEKEN, RADIO EN TELEVISIE, DE FILM, HET FAN-WEZEN ENZ.

PRIJS: 27,50

THE SAVAGE SWORD OF CONAN THE BARBARIAN (BRITSE UITGAVE)

NET UIT: # 6 EN 7. OOK NOG TE LEVEREN # 1,2 EN 3. PRIJS PER STUK: 3,90
VAN DE AMERIKAANSE UITGAVE ZIJN TE LEVEREN # 22 t/m 31 PER STUK: 4,95

IEDERE MAAND VANUIT AMERIKA AANVOER VAN ALLE MARVEL- EN D.C. COMICS. (± 70 TITELS)

STRIPS UIT FRANKRIJK

ENEG - MADAME LE BONDAGE

NIEUW BOEK IN DE SERIE GWENDOLINE VAN ENEG, WELBEKEND VAN LA PRINCESSE ELAINE. 96 PAG. FORMAAT 21x27 CM. ZWART/WIT.

PRIJS: 31,90

ANDERE BOEKEN IN DE SERIE GWENDOLINE:

GWENDOLINE _ STANTON 31,90
LA PRINCESSE ELAINE - ENEG 31,90
BARONNE STEEL - JIM 31,90

TIJDSCHRIFTEN.

B.D. FRANS STRIPWEEKBLAD OP KRANTEN FORMAAT MET STRIPS VAN O.A. TARDI, CREPAX, PETILLON, BARBE, E.V.A.

B.D. # 1 t/m 17 PER STUK: 2,=
B.D. # 18 t/m 29 PER STUK: 2,40
B.D. # 30 t/m 35 PER STUK: 2,80

SET 3. DE DELEN 1 t/m 30 TESAMEN. SPECIALE PRIJS: 55,=

A SUIVRE

HET WELBEKENDE STRIPMAANDBLAD VAN UITGEVERIJ CASTERMAN, MET MEDEWERKING VAN DE TEKENAARS TARDI, HUGO PRATT, AUCLAIR E.A.

A SUIVRE # 1 t/m 5 PRIJS PER NUMMER 6,50

SET 4. A SUIVRE # 1 t/m 5 TESAMEN. SPECIALE PRIJS: 30,=

NUIT D'ENCRE LES PAUMÉS RÊVES DE SATIN

THE SPIRIT.

1. NUIT D'ENCRE 17,60
2. LES PAUMÉS 17,60
3. REVES DE SATIN 17,60

SET 5. DE DRIE DELEN TESAMEN. SPECIALE PRIJS: 47,50

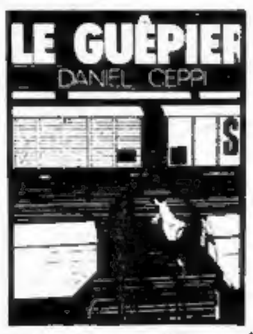

DANIEL CEPPI
LE GUEPIER
PRIJS: 17,60

CHANTAL MONTELLIER
1996
PRIJS: 28,00

WALLACE WOOD: SALLY FORTH # 2.

68 PAG. GROOT FORMAAT.

PRIJS: 19,90

OOK NOG LEVERBAAR:

SALLY FORTH # 1.

68 PAG. GROOT FORMAAT

PRIJS: 19,20

PETER

VAN DENKBEELD TOT BEELDENREEKS

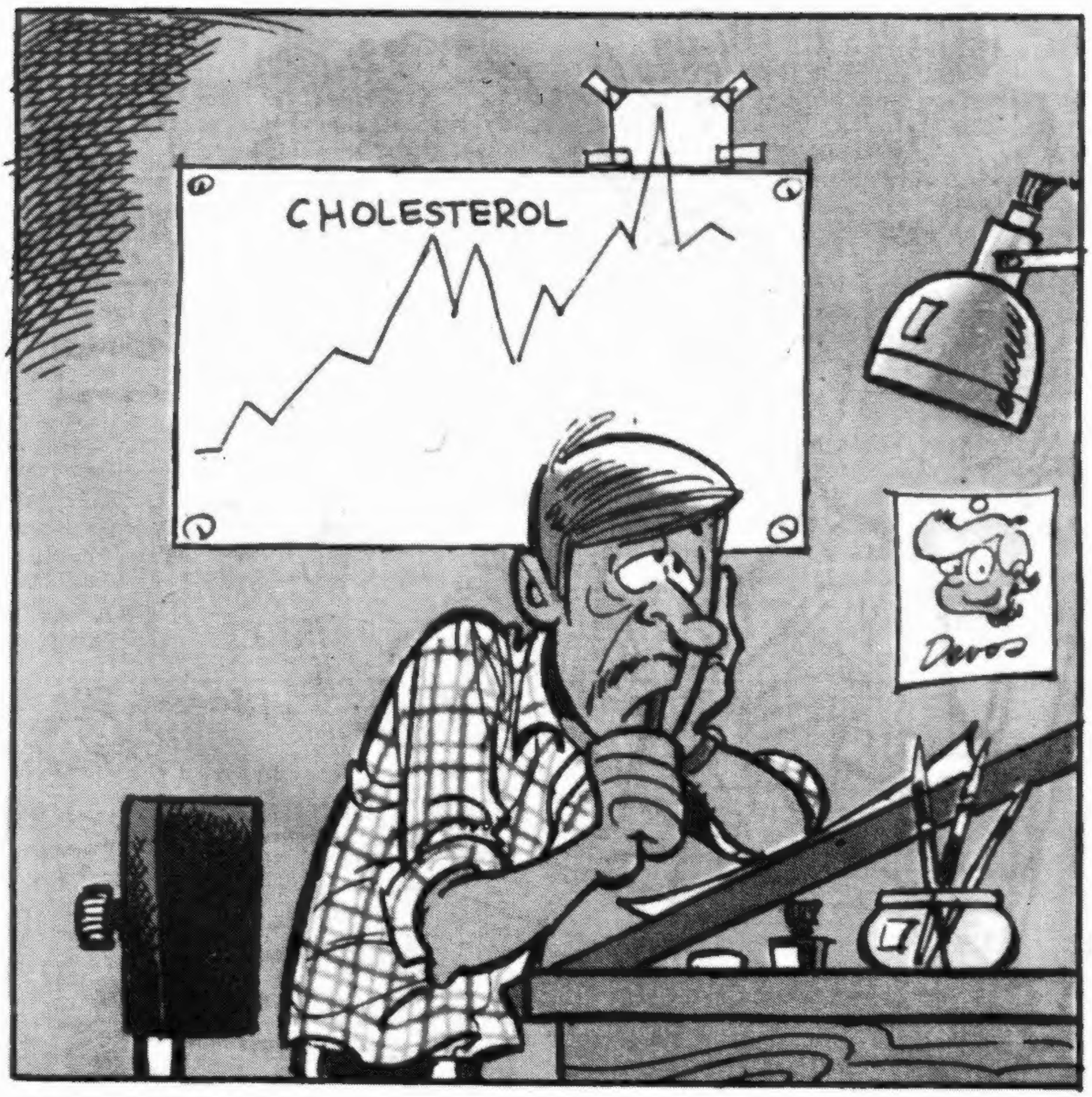

Hoe wordt een strip bedacht, geschreven, getekend, geletterd, gekleurd, gedrukt, verspreid? De meesten van u zullen van deze zaken wel iets afweten, maar er zullen weinigen zijn die over een volledig overzicht van dit alles beschikken. Daarom dit 'produktienummer' van Stripschrift. We zijn bij verschillende mensen uit de hierboven genoemde bedrijfstakken op bezoek gegaan en we hebben hun werk eens aan een nader onderzoek onderworpen. We hopen daarmee een groot deel van alle raadsels over het tot standkomen van een strip voor u te hebben opgelost.

Bij wijze van inleiding gaan we hier alvast iets nader in op het schrijven en tekenen van de strip, omdat we geloven dat u in dàt onderdeel van het produktieproces het meest geïnteresseerd bent. Voor sommigen van u worden er misschien doorlopend open deuren ingetrapt, maar aangezien dat niet voor iedereen geldt, moet u dat maar voor lief nemen. *Rob van Eijck / Wim van Helden*

HET IDEE

Daarover kunnen we kort zijn. Een schrijver, tekenaar of redakteur, of een willekeurig familielid of kennis van dezen, kan ineens de geest krijgen en een briljante gedachte baren, op om het even welke plaats. Als dat niet gebeurt, zal er zeer diep nagedacht en eventueel overlegd moeten worden al dan niet met behulp van de fles, tot er iets bruikbaars in de hersens opborrelt.

HET PLOTTEN

Als het idee binnen is, moet er geplot worden, d.w.z. de loop van het verhaal moet redelijk nauwkeurig worden vastgelegd. De scenarioschrijver kan het plot in zijn eentje uitwerken (voorbeeld: Martin Lodewijk voor Dino Attanasio), hij kan dat samen met de tekenaar doen (bijv: Lo Hartog van Banda en Thé Tjong Khing), een tekenaar die zijn eigen scenario's schrijft kan het alleen doen (Dick Matena), of in samenwerking met een of meer redakteuren van het blad waarvoor hij werkt (Frans Buissink, Frits van der Heide), of met zijn vader (dhr. Matena Sr.), of met de melkboer (G.Th.Vlawaaier), of een toevallige passant (O.B. Broodmolen). Hoe dan ook, deze arbeid resulteert meestal in een synopsis van het plot, die, als het plot onafhankelijk van de redaktie tot stand is gekomen, ter goedkeuring aan de hoofdredakteur wordt voorgelegd.
Het plotten bij een studio gaat over het algemeen op een vergelijkbare wijze: ook daar kan een schrijver het alleen doen, of er kunnen andere studiomensen bij betrokken worden. Als het plot eenmaal uitgebroed is, wordt het verhaal over het beschikbare aantal pagina's verdeeld en kan het eigenlijke schrijven plaatsvinden.

ENKELE UREN LATER...
IK GEEF JE IN DIEP VERTROUWEN EEN RECEPT: EEN POT PIKZWARTE KOFFIE, EEN PAAR PAKJES SIGARETTEN EN EEN HOOP OUDE ROBBEDOESEN! DAARMEE KRIJG JE ALTIJD INSPIRATIE!
18

HET SCENARIO

De optimale vorm waarin een schrijver zijn scenario kan gieten ziet er als volgt uit: iedere stripplaat wordt op een in tweeën gedeeld vel papier beschreven, waarbij links per plaatje de aktie is aangegeven en rechts de dialoog en beschrijvende tekst (zie het illustratieve voorbeeld). U begrijpt wel: dit is de optimale vorm en dus lang niet alle tekenaars - artisten, nietwaar - werken op deze gedisciplineerde wijze. Veel tekenaars die zelf hun scenario schrijven, volstaan met een synopsis en een ruwe schatting van het aantal pagina's dat nodig is voor de diverse onderdelen van het verhaal. Pas tijdens het tekenen wordt de pagina-opzet bedacht en de tekst geschreven. Dit bijvoorbeeld de manier waarop Peter de Smet zijn Joris PK-verhalen tot stand heeft gebracht.
Vroeger, vóór en vlak na de oorlog, geschiedde het striptekenen nog veel meer met de natte vinger dan heden ten dage. De tekenaar startte een verhaal en zag wel waar hij uitkwam. Dat kon toen ook gemakkelijk, omdat de meeste verhalen niet gebonden waren aan een vastgesteld aantal pagina's. Vergelijk wat dit betreft maar eens de oude en de nieuwere verhalen van Lucky Luke. Maar tegenwoordig zit men bij de weekbladen vast aan een bepaalde verhaallengte - onder druk van de albumuitgave - en een veel straffer - redaktiebeleid dus de natte-vinger-tijd is wel voorbij.
Bij krantestrips is men nog steeds veel vrijer en kan men nog min of meer op de oude manier werken. Het aantal stroken per Tom Poes-verhaal bijvoorbeeld kan zeer uiteenlopen.

HET TEKENEN

Bijna alle tekenaars maken hun stripplaten groter dan ze worden afgedrukt, in variërende afmetingen, tot tweemaal zo groot. De gebruikte soorten papier lopen nogal uiteen, van zeer glad tot zeer korrelig, en dat geldt ook voor de potloden, d.w.z. de hardheid daarvan.
Als de potloodtekening gereed is - de ene tekenaar werkt zijn potloodtekening tot in de kleinste details uit, de ander doet het minder nauwkeurig - kan het inkten aanvangen. Ook hier weer variatie: pen of penseel. Het voordeel van penseel is dat men er gemakkelijk vloeiende lijnen mee trekt, maar het verkrijgen van een trefzekere penseeltechniek vergt tijd en feeling. De meeste striptekenaars penselen - want zo hoort het tenslotte, volgens de kenners - maar een enkeling blijft halsstarrig bij de pen. Peter de Smet bijvoorbeeld hanteert - evenals Reve - de kroontjespen en Evert Geradts prefereert de Rotring. De laatste tijd is er trouwens toch sprake van een terugkeer naar de pen. Teke-

ZEG, PAP, MOET JE NAAR SCHOOL OM TE LEREN TEKENEN?
REKEN MAAR! 'N SPECIALE SCHOOL! TEKENEN IS EEN GAVE, MAAR DIE MOET JE ONTWIKKELEN...

DA'S NOG NIET ALLES: GRAMMATICA EN SPELLINGREGELS, DAAR MOET JE ALLES VAN AFWETEN! JE KAN TOCH GEEN SCHRIJFFOUTEN MAKEN IN JE TEKSTBALLONNEN!
TSSS... TSSS...

naars als Daan Jippes en Fred Julsing behoren tot deze bekeerlingen.
Van de gebruikelijke volgorde: schetsen, uitwerken in potlood en inkten wijkt niemand af (een andere volgorde lijkt ons trouwens nogal lastig). Alleen Peter van Straaten zet zijn tekeningen af en toe direkt in inkt, zonder veel potloodwerk vooraf.
Een veel voorkomende variant is het werken met een lichtbak: de potloodtekeningen worden op de lichtbak gelegd en op een nieuw vel papier geinkt. Dit is de werkwijze van o.a. Dick Bruynesteyn.
Het tekenwerk kan ook worden gesplitst: een aparte potloder en een aparte inkter, hoewel dit in onze kontreien minder gebruikelijk is dan in de V.S. Toch zijn er voorbeelden dicht bij huis: De Leukebroeders werd in het begin gepotlood door Uco Egmond en geïnkt door Peer Coolen. Wel zien we in Europa, vnl. in België, een andere vorm van werkverdeling, waarbij aparte tekenaars werken aan bijvoorbeeld personages en dekors. Een ekstreem voorbeeld daarvan vinden we in de Studio Hergé, waar aparte tekenaars - en niet de geringsten - zich onledig houden (hielden) met voertuigen, gebouwen en kostuums. Wie kent hen niet: respektievelijk Martin, De Moor en Jacobs, hoewel deze taakverdeling ook weer niet te strikt opgevat moet worden.

HET LETTEREN

In Nederland gebeurt het inletteren van de tekst van weekbladstrips doorgaans niet door de tekenaars zelf, maar op of in opdracht van de uitgeverij. Het letteren van de strips voor Eppo bijvoorbeeld gebeurt op de Richard Studio. De Belgische bladentekenaars, die over het algemeen Franstalig zijn, letteren gewoonlijk zelf, maar ze zijn vanzelfsprekend niet gek genoeg om ook de Nederlandstalige lettering nog eens te gaan doen, dus de versies in Robbedoes en Kuifje zijn op de uitgeverijen geletterd.

VOORDAT IK MIJ AAN U VERTOONDE, HEB IK MIJ 20 MINUTEN TERUGGETROKKEN OM GEKLEURD TE WORDEN.
NIETS IS VERGETEN.
HET IS EEN KUNST.

WAT ZIJN DAT VOOR EEN BELACHELIJKE IDEEËN VAN JULLIE OM TE DENKEN DAT WIJ HOE DAN OOK WAT DAN OOK KUNNEN DRUKKEN OP DAT PAPIER VAN JULLIE WANNEER WE DE INGEKLEURDE PAGINA'S PAS KRIJGEN ALS HET BLAD AL BIJNA IN DE KIOSKEN LIGT ? ALLES GOED EN WEL, MAAR DAT KAN JE MOOI UIT JE HOOFD ZETTEN!!!
ANDERS ZAL IK EEN AANVULLENDE REKENING MOETEN STUREN WAARVAN JE OGEN EEN ACHTERWAARTSE OMWENTELING IN HUN KASSEN ZULLEN MAKEN!

In Nederland ligt het bij krantestrips meestal anders, hier letterd de tekenaar wel zelf, zoals Thé Khing zijn Arman en Ilva.

HET INKLEUREN

Ook het inkleuren doen de meeste tekenaars niet zelf, dat doen de coloristen (prima woord) in dienst van de uitgeverij. Voor Eppo gebeurt dat hetzij in Etten, op de Oberondrukkerij, hetzij door de Leonard-studio in Brussel. Veel tekenaars die kleur belangrijk vinden voor de sfeer in hun strips, zouden gaarne zelf inkleuren, maar dat kost te veel tijd die ze beter aan tekenen kunnen besteden en bovendien zijn de verdiensten van het kleuren niet schrikbarend hoog. Wel geven tekenaars af en toe aanwijzingen mee voor de coloristen, die overigens niet altijd worden opgevolgd. Sommige studio's, zoals die van Hergé, hebben eigen coloristen in dienst en in die gevallen verloopt de samenwerking tussen tekenaar en kleurder natuurlijk iets gemakkelijker.
Vroeger werden de kleuren vaak aan de achterkant van de tekenplaat of op een doorschijnend vel papier aangegeven, tegenwoordig gebeurt dat meestal op blauwdrukken van de platen die gewoon kunnen worden ingekleurd. Het kleuren gebeurt meestal met plakkaatverf, soms met waterverf en heel erg soms met ecoline.
Als dit alles achter de rug is, is het handwerkgedeelte van het produktieproces voorbij en kunnen de machines aan de slag.
Voor wat er precies gebeurt als de hoofdredakteur zijn na veel aandringen eindelijk vergaarde strips naar de drukkerij heeft gebracht, verwijzen we naar elders in dit nummer. Nu gaan we eerst nog wat nader in op het tekenwerk van de hand van een bij Dick Matena geschoten fotoserie (visuele voorlichting dus), waarop - hopen we - duidelijk te zien is hoe een strippagina groeit onder de nijvere hand van een meester.

LUISTER, VERANDER DE INLEIDING! ZOEK EEN ANDER SLOT. LAAT HET VERHAAL IN DE XVIIe EEUW SPELEN. ZOEK ANDERE PERSONAGES. MISSCHIEN IS ER DAN IETS MEE TE BEGINNEN! GESNAFT?
GE... GESNAFT!

VOORUIT! LAAT U NIET ONTMOEDIGEN. PROBEER MET DIT ALLES UW VOORDEEL TE DOEN! OEFEN NOG EEN JAAR OF WAT EN STUUR ONS ANDERS UW HEBZUC!
GRRR!

DE STRIPTEKENAAR IN AKTIE

ZWAAR ZWOEGEND NAAR DE LAATSTE PENNESTREEK

1

Om u een zo duidelijk mogelijk beeld te kunnen voorschotelen van de manier waarop een strippagina doorgaans tot stand komt, hebben wij de schepping van zo'n plaat nauwkeurig in beelden vastgelegd.
De tekenaar die zich bereid verklaarde ons zijn kreatieve arbeid te laten volgen, was Dick Matena, maar u had hem waarschijnlijk al op de foto's herkend. De plaat die u ziet groeien is de derde pagina van de westernstrip die Dick Matena voor Pep maakt, min of meer als opvolger van Luitenant Blueberry van Giraud.
Voordat we overgaan op het tot stand komen van de plaat volgt eerst wat feitelijke informatie. Dick Matena werkt zes dagen achtereen en begint de werkdag om een uur of negen, hoewel dat 's winters wel eens later kan worden. Het tekenen gaat de hele dag door tot ongeveer elf uur 's avonds, met enkele onderbrekingen voor noodzakelijke dingen als eten, sanitair ontspannen en televisie kijken. Door binnenvallende kennissen laat hij zich niet lang afleiden, het werk moet doorgaan.
Na zes dagen wordt er een dag besteed aan een bezoek aan de redakties van Eppo en Donald Duck in Haarlem, waar hij tekeningen of scenario's aflevert en tegelijk bijpraat met de redaktieleden. Dat bijpraten loopt dan 's avonds uit de hand in uitbundig kroegbezoek, waar doorgaans dusdanig wordt doorgezakt, dat de volgende dag noodgedwongen een rustdag is. Een dag later begint de cyclus dan opnieuw. Het tekentempo is verschillend voor de soort strip waaraan gewerkt wordt: een pagina Grote Boze Wolf kost één dag, terwijl een plaat van de westernstrip drie dagen vergt.

EPPO

Voor TECHNIEK | Nr. | Pag. | SUPERVISIE | HOOFDRED.

Letter-soort en korpus

Zetbreedte

aug.

Inleiding: Letter-soort en korpus

Zetbreedte

aug.

Tussen-kopjes uit

cursief

vet

onderkast

kapitaal

niet inspringen

PROEF RETOUR

Pagina 7

1. Ca is in auto getrokken, die weggiert van stoeprand. Ev. wat overblufte voetgangers, die wagen nakijken.

2. In auto. Angstige, verbijsterde Ca met een gangster op achterbank.

3. G1 houdt Ca, die nu huilt pistool onder neus.

4. G1 slaat Ca met rug hand.

5. Ca snikkend, angstig.

6. G1 heeft handtas Ca leeggeschud. Hij is verbaasd. G2 aan stuur praat achteruit tegen G1.

7. Auto van buiten.

8. In auto. G1 wijst op bange Ca.

9. Gezien vanuit auto, die op enige afstand achter auto gangsters rijdt. Chauffeur kijkt verschrikt naar auto gangsters woob zich, waarvan achterportier opengaat en Ca naar buiten geduwd wordt.

P.S: Gangsters zijn geleidelijk stad uitgereden en rijden als zij Ca uit wagen gooien op uitvalsweg van San Francisco

Balloon vanuit auto: Wegwezen, Nick! geluid auto: IIIIIH!

Ganster 1 (G1): En nou hier die handel, juffie!
Ca: W..welke handel? Ik wil eruit ! LAAT ME GAAN!

G1: Als we dat pakje hebben, dat je vriendje je gegeven heeft!
Ca: D..dat..dat heb ik niet m..meer!

G1: Lieg niet! Waar is 't!
DZAK!
Ca: Aaaux!

Ca: Meneer MacDonald..ik heb 't..snik .aan meneer MacDonald gegeven! D..Davy wilde dat..!

G1: Verrek, Nick! Ik geloof, dat het waar is! In die tas zit niks!
G2: Wie is die MacDonald en wat moet hij met die spullen!?

Balloon Ca: Hij was een ..snik..ouwe v..vriend van Davy. Hij is nou d..dirrrk de baas van Bilderberg En..enterprises! D..Davy zei..
Balloon 2 vanuit auto: Da's genoeg! Meer hoeben we niet te weten! Die MacDonald moeten we hebben!

G1: En wat doen we met haar?
G2: Geen risico! Die griet weet te veel!
Ca: N..nee! NEE!

Ca: NEEEEE!
Bestuurder: Grataaat !?

Pagina 3

1. De eerste twee plaatjes beelden een droom uit. Wie droomt is hier nog niet te zien.
Jongetje uit pagina 1 loopt achterom kijkend weg en ziet moeder tegen hem schreeuwen.

2. J rent weg in richting lezer kijkend met grote, betraande angstogen.

3. Totaal soort huifkar rijdend door landschap. Op bok zitten kleine magere grote en sterke man. Voorlopige namen: Shorty en Samson(S en Sa). Op huif van kar staat tekst: THE ENTERTAINERS! Unique in Americ's West!
Shorty kijkt om in wagen.

4. S in wagen, schudt aan liggende J.

5. S en slaperige/verschrikte J.

6. S en boze J.

7. S klimt op bok. Sa vragend.

Balloon moeder: VLUCHT, Johnny! VLUCHT!
J: J..ja m..mama!

Balloons vanuit kader:
Nou heb ik genoeg van dat gebl@r! Hier!
Pak aan!
BLAM! BLAM! BLAM!

Balloon vanuit wagen: NEE! NEE!
S: Oh, oh! Het is weer zover!
Sa: Maak 'm dan wakker! Shorty!

S: Johnny! Hee Johnny Wordt wakker!
J: Watwat...?

S: Je droomde weer 's!
Wat is er...?
J: O, gewoon! Een nachtmerrie! Iets vroeger!

S: Gewoon? Maar het is altijd raak! Zelfs als je eventjes wegdoezelt zoals nu? Wat is ...?
J: Niks wat jou aangaat! En donder nou op!

Sa: En...?
S: Niet te genaken, Samson zoals gewoonlijk na zoiets!

Foto 1 en 2: De eerste opzet van de pagina wordt geschetst, met H-potloden. De indeling is nog verre van definitief, zoals zal blijken.

Foto 3: De schets wordt nader uitgewerkt op een vel doorzichtig papier dat op de schets is gelegd. Van de eerste strook is inmiddels de helft veranderd, terwijl de drie andere stroken geheel gewijzigd zijn.

2

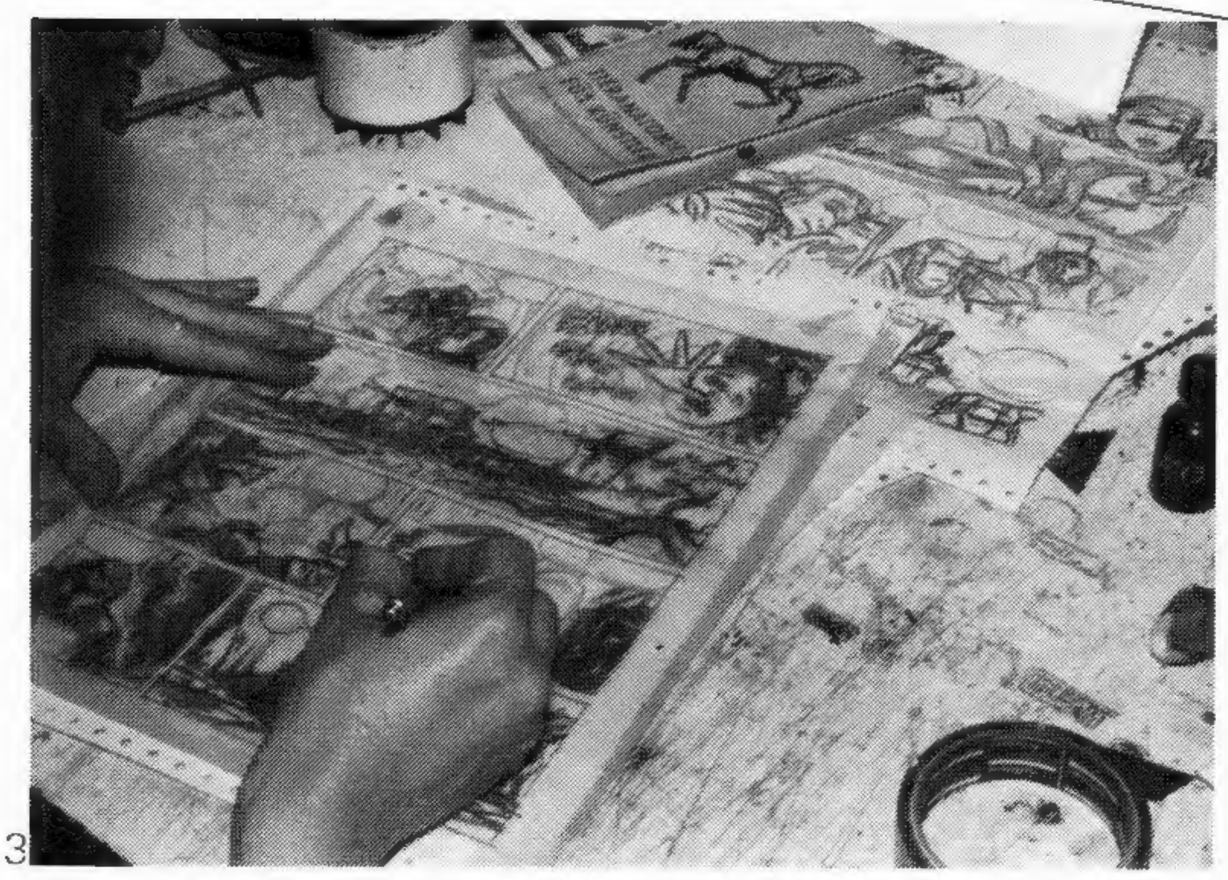

3

Foto 4: Veranderingen tussen het uitwerken van de schets op verschillende vellen worden op kleine velletjes doorzichtig papier aangebracht.

Foto 5 en 6: De uitwerking nadert zijn eindpunt. De eerste schets (foto 1 en 2) is op bijna alle plaatjes totaal verschillend van de uitwerking.

4

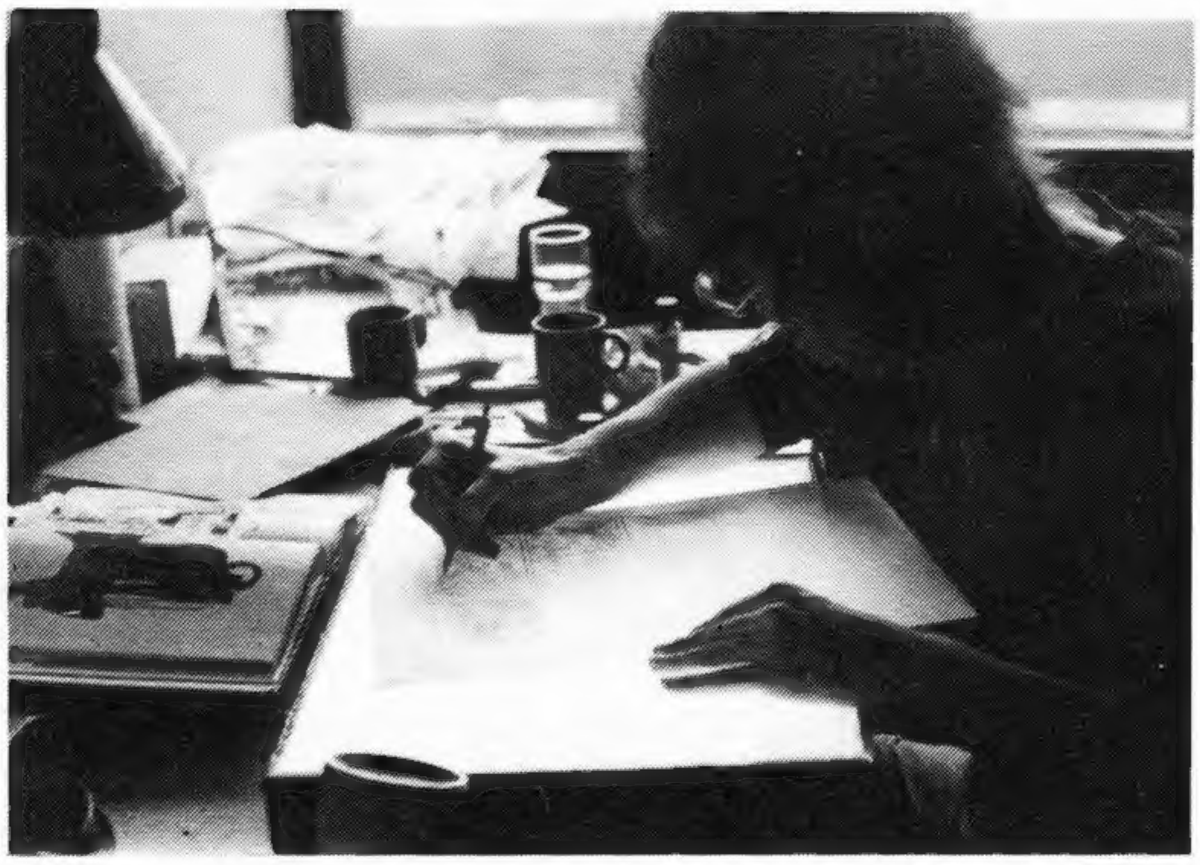

5

6

7

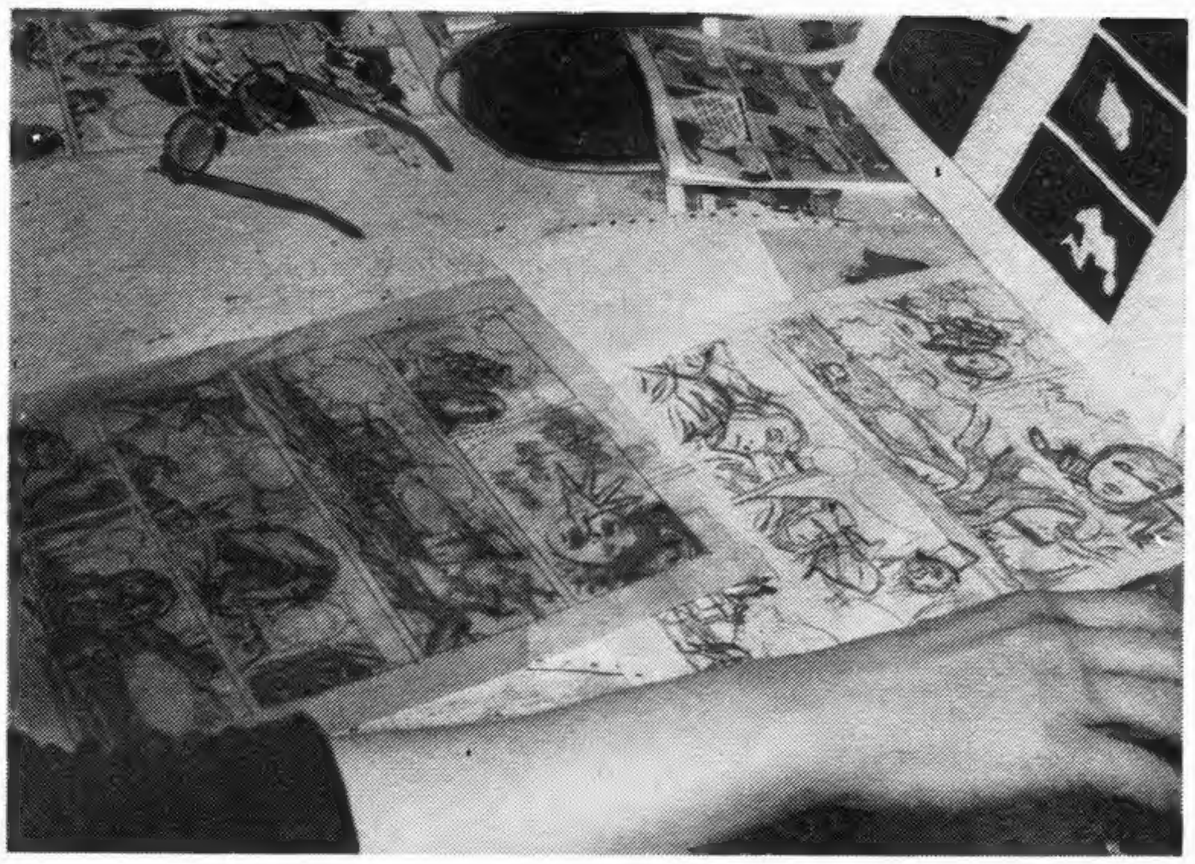

8

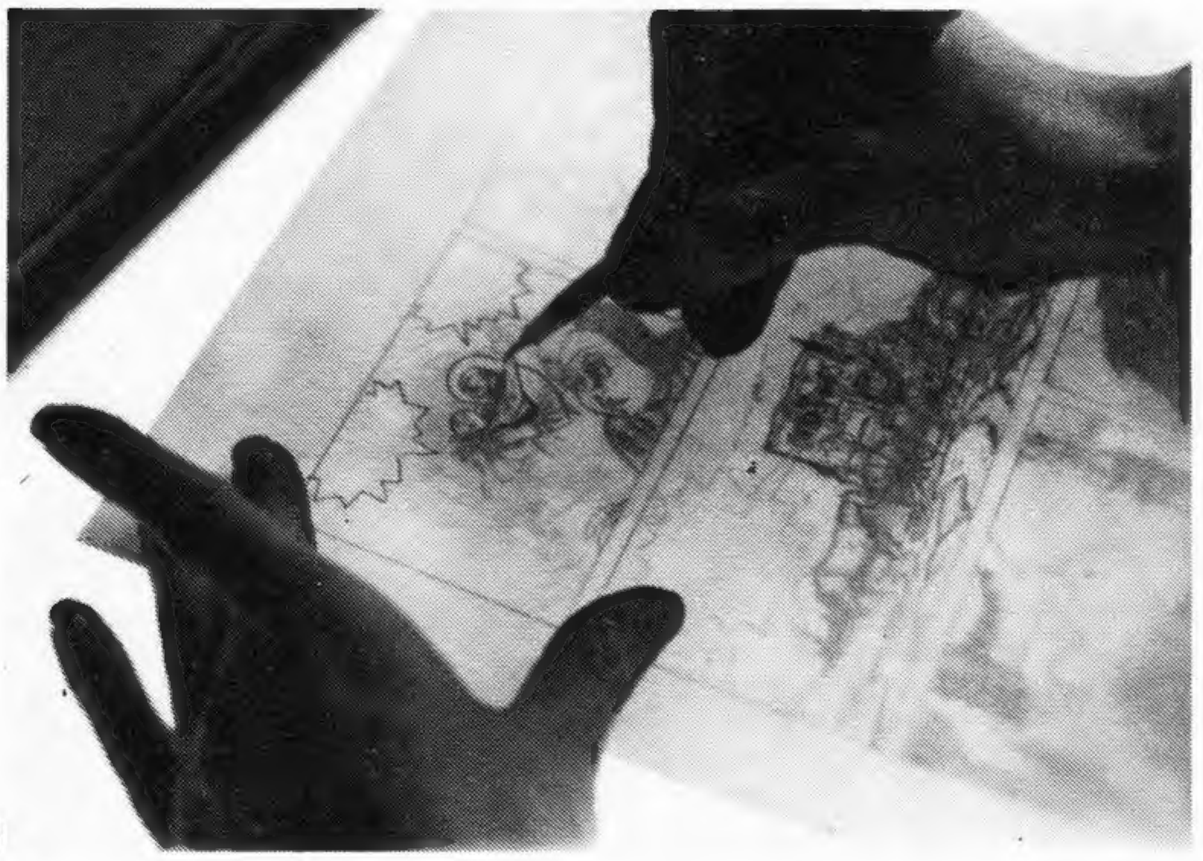

9

Foto 7 en 8: Het overbrengen van de potlood-uitwerking op het echte tekenpapier (Hammer 4G) gebeurt met behulp van een lichtbak.

Foto 9, 10 en 11: De laatste fase, het inkten. Het hier gebruikte penseel is een Winsor-Newton 00 (dubbel nul), een dunne dus. Plaatjes 1, 4, 5 en 7 van de pagina zijn inmiddels weer gewijzigd (zie foto 6).

Foto 12: Nog een laatste verandering nadat de hele plaat al geinkt was: de eerste strook is in negatief gezet, om een duidelijker overgang te krijgen in het tijdverschil tussen de eerste en de laatste drie stroken van de pagina.

Foto 13 en 14: Aan het eind van de derde dag zit het werk er op. De tekenaar schenkt zich uitgeput een stevige borrel in en neemt even de tijd om moe maar voldaan op zijn lauweren te rusten.

Rob van Eijck
Foto's: Hans van den Boom

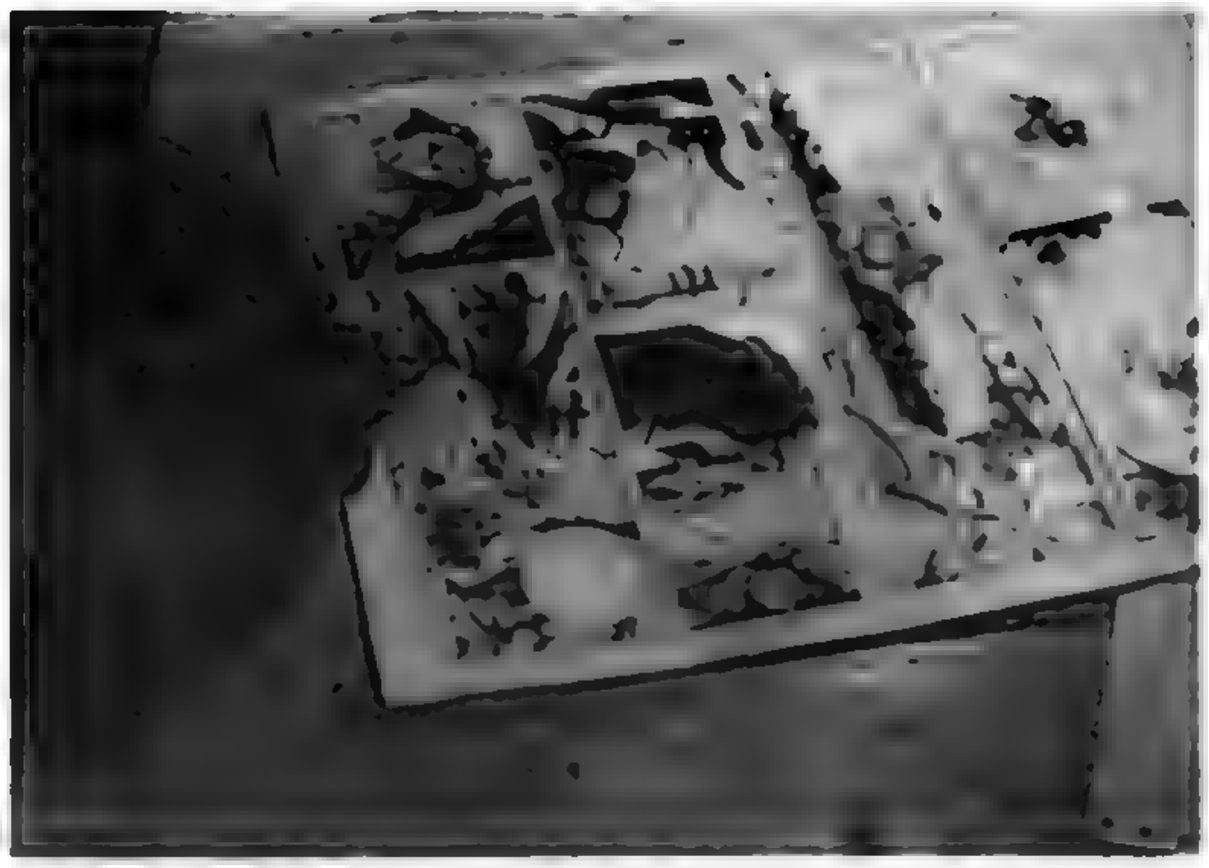

GEEF HET VOLK BROOD EN SPELEN

door PATTY KLEIN

Na de uitstekende uiteenzetting over het schrijven van strips van Andries Brandt in Stripschrift 101 en mijn eigen poging om duidelijk te maken wat het schrijven van een scenario zo'n beetje inhoudt, in Stripschrift 85, deze keer iets over de productie van de stripschrijver en de verhouding uitgever-stripschrijver.

Om met die verhouding te beginnen; die kan variëren van een puur zakelijke tot een uitgesproken emotionele, zoals bij elke menselijke verhouding het geval is. De stripschrijver werkt free-lance (hoewel full time), weet zich niet gedekt door CAO, opzegtermijn, vakbond of andere wettelijke beschermingsmaatregelen en is dus volkomen afhankelijk van de eerlijkheid en beleefdheid van de opdrachtgever. Het vak van stripschrijver (en striptekenaar trouwens ook) is vogelvrij. Een striptekenaar-schrijver kan kostwinner zijn, een huis op hypotheek bezitten, opgroeiende kinderen die studeren en toch van het ene op het andere ogenblik brodeloos worden (wat ook meermalen is gebeurd). De kwaliteit en populariteit van je werk is de enige garantie dat er brood op de plank komt.

Nu is het niet mijn bedoeling om op deze plaats 'te bijten in de hand die het brood verstrekt'. Meestal verloopt de samenwerking schrijver-opdrachtgever in voor de omstandigheden bewonderenswaardige harmonie. Vooral binnen Oberon is er de laatste tijd veel verbeterd in de begeleiding van tekenaar-schrijver. Ook de redakties van stripbladen worden geconfronteerd met problemen, die niet misselijk zijn. Hun funktie is die van een grote zeef. Aan de ene kant staan de lezertjes die een bepaalde verwachting van een stripblad hebben waar aan beantwoord moet worden, wil het blad niet ter ziele gaan.

Aan de andere kant de striptekenaars en -schrijvers, die gemotiveerd moeten worden om exact diè strips te maken die het lezertje wil lezen. En dit, terwijl de redactie toch altijd een onvolkomen beeld heeft van wié nu precies zijn lezerspubliek vormt. Geen wonder dat men vaak zijn toevlucht zoekt tot opiniepeilingen en populariteitspolls. De striptekenaar-schrijver wil graag strips maken die hij leuk vindt, de uitgever wil strips hebben die de lezer leuk vindt. Als deze twee verlangens samen kunnen vallen is er niets aan de hand, maar meestal vergt het van zowel opdrachtgever als produktiemaker een bijkans rubberen gesteldheid en intensief overleg. Toch kan een uitgever veel doen om de populariteit van een strip te verhogen. Door langdurige, regelmatige plaatsing, door albumuitgaves etc. kon zelfs een strip als Billie Turf tot ongekende hoogten stijgen.

Als een stripschrijver 'vol' zit, betekent dit dat hij een produktie heeft die gebaseerd is op een 5-daagse werkweek. Voor de meeste schrijvers zal dit bestaan uit zo'n vier à vijf strips, hoewel Banda het geloof ik wel eens gepresteerd heeft om acht strips tegelijk te schrijven. Moeilijkheden komen er als er feestdagen of vakanties zijn. Dan moet er voorsprong gemaakt worden en overgewerkt, want de stripbladen kennen geen vakantie.

Ook het inkomen staat stil tijdens de vakantie. Een stripschrijver die geen 'nee' kan zeggen tegen een leuke opdracht ziet zichzelf al gauw bij lamplicht over de typemachine gebogen, want de lopende produkties gaan dóór. Ook hier dus weer een subtiel evenwicht. Een stripschrijver werkt met twee deadlines. De striptekenaar moet van werk voorzien worden; geen scenario's bij de tekenaar betekent ook hier geen brood op de plank (Ik heb op die manier wel eens de hete adem van vier tekenaars-gezinnen tegelijk in mijn nek gevoeld). De tweede deadline is die van de uitgever; meestal ruim genomen ontstaan er toch moeilijkheden als de schrijver-tekenaar ziek wordt, instort of overlijdt (Goscinny). Tijd dient uitgetrokken te worden voor besprekingen met de opdrachtgever, het verzamelen van documentatie; tijd die niet vergoed wordt. Een stripschrijver met een redelijke produktie verdient weliswaar goed maar niet geweldig als je bedenkt dat hij niet doorbetaald wordt bij ziekte, vakantie of arbeidsongeschiktheid, al zijn belasting, premies en verzekeringen zelf moet betalen en geen recht heeft op pensioen, laat staan WW.

Toch maakt de uitgever die een stripschrijver en -tekenaar opdracht geeft om voor zo'n vier honderd à vijfhonderd gulden per pagina (dat meestal 1/4-3/4 verdeeld wordt) een strip te maken, een genereus gebaar. Voor een fractie van dat bedrag kan hij immers een uitstekende buitenlandse strip aankopen. De Nederlandse striptekenaar-schrijver is duur in vergelijking met veel van zijn buitenlandse collega's, reden waarom er meer en meer met buitenlanders wordt gewerkt (b.v. de Spaanse tekenaars in Tina).

Na al deze problemen tenslotte de positieve zijde van de medaille; de stripschrijver oefent een vak uit dat hem buitengewoon veel vrijheid biedt, hij heeft een doorgaans zeer dankbaar publiek en last but not least erg plezierig werk.

SPREKEN IN LETTERS

door Har Brok

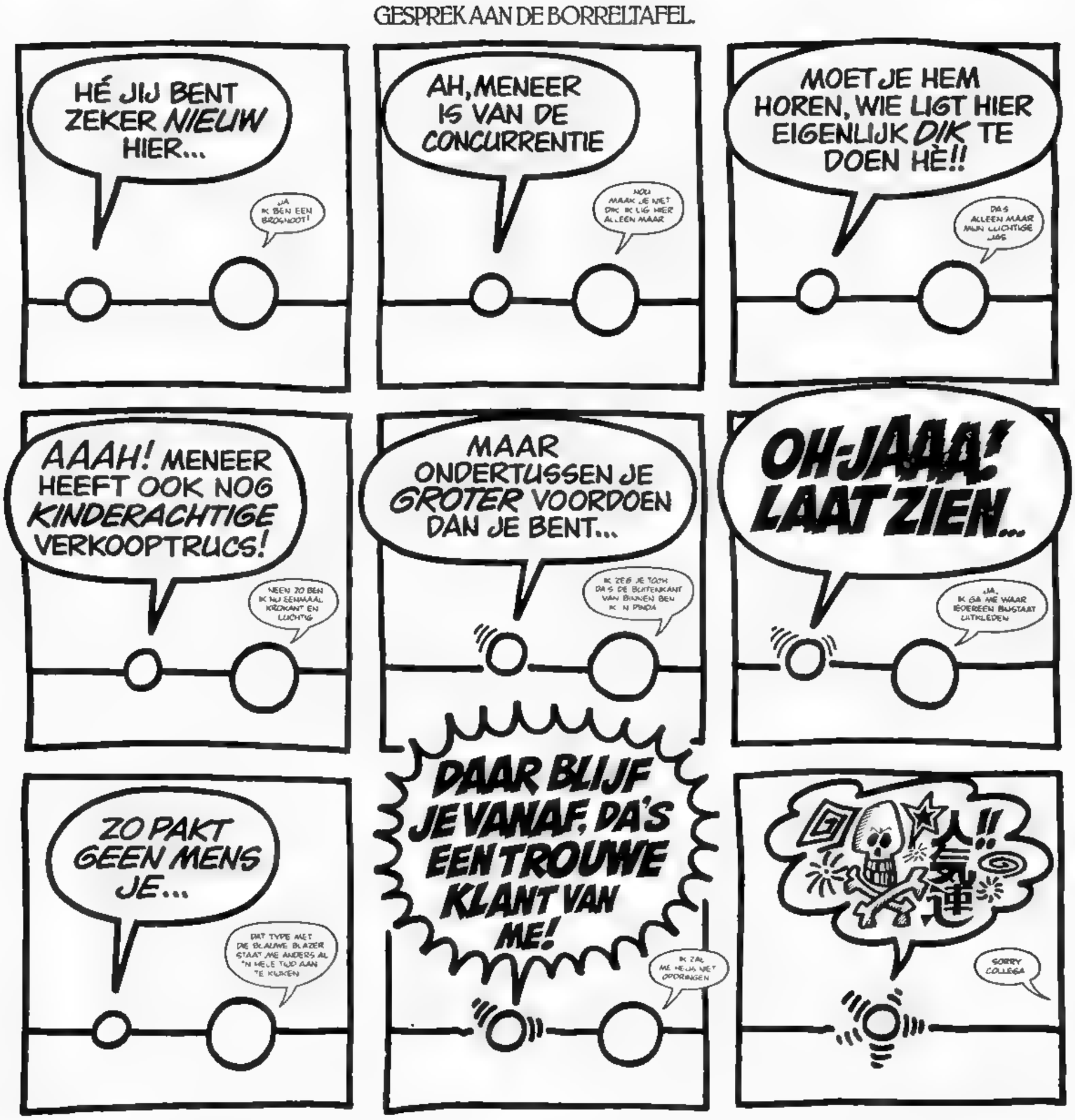
GESPREK AAN DE BORRELTAFEL.
HÉ JIJ BENT ZEKER NIEUW HIER...
JA IK BEN EEN BROGNOOT!
AH, MENEER IS VAN DE CONCURRENTIE
NOU MAAK JE NIET DIK IK LIG HIER ALLEEN MAAR
MOET JE HEM HOREN, WIE LIGT HIER EIGENLIJK DIK TE DOEN HÈ!!
DAS ALLEEN MAAR MIJN LUCHTIGE JAS
AAAH! MENEER HEEFT OOK NOG KINDERACHTIGE VERKOOPTRUCS!
NEEN ZO BEN IK NU EENMAAL KROKANT EN LUCHTIG
MAAR ONDERTUSSEN JE GROTER VOORDOEN DAN JE BENT...
IK ZIE JE TOCH DAS DE BUITENKANT VAN BINNEN BEN IK N PINDA
OH-JAAA! LAAT ZIEN...
JA, IK GA ME WAAR IEDEREEN BIJSTAAT UITKLEDEN
ZO PAKT GEEN MENS JE...
DAT TYPE MET DIE BLAUWE BLAZER STAAT ME ANDERS AL 'N HELE TIJD AAN TE KIJKEN
DAAR BLIJF JE VANAF, DA'S EEN TROUWE KLANT VAN ME!
IK ZAL ME HEUS NIET OPDRINGEN
SORRY COLLEGA

Bijgaande illustratie verscheen op 15 december 1977 paginagroot in *De Volkskrant.* Het is een duidelijk voorbeeld van de ekspressieve mogelijkheden van de lettering van tekstballons. Er zitten natuurlijk nog meer signalen in, want zónder gebruik te maken van uitgewerkte of herkenbare beelden is de onverstoorbaarheid van de rechter spreker èn de groeiende opwinding van de linker op de voet te volgen: door de lettering, zoals gezegd, maar ook door de vorm van de tekstballons en van de beweging of emotie suggererende hulplijntjes. De beeldvloek op het eind is een geval apart en werd al eens behandeld in *Stripschrift*[1].

Het gaat in deze bijdrage juist om de lettering en dus om strips met ballons, voor velen de enige echte vorm van strip en in elk geval de enige vorm waar tekst en beeld grafisch één geheel vormen.

Veel striptekenaars, zeker alle beginnende, letteren hun eigen strips en hebben zo dus duidelijk de hand in het beoogde grafische effekt. Bij grote produkties en oplagen en steeds bij in het Nederlands vertaalde strips is het echter lukratiever de lettering aan daarin gespecialiseerde vaklui over te laten. Men denke aan grote bladen als *Donald Duck, Eppo, Kuifje, Robbedoes* en aan de albums die daaruit voortkomen. De redenen liggen voor de hand: letteren is een vak apart en het is voor veel tekenaars te tijdrovend en voor uitgevers dus te duur. In zoverre valt de lettering dan ook buiten het bestek van het vak en binnen dat van (niet-stripgebonden) letterstudio's. Dat lettering daardoor ook buiten het bestek van de stripkunst valt is daarmee niet gezegd. Het duidelijkst is dat te illustreren met in het Nederlands vertaalde strips, die om de kosten te drukken vaak machinaal geletterd worden. De beste typiste

van de zaak tikt met een uniforme letter de teksten in de ballons en zo wordt een letterstudio uitgespaard. Dat kan tot rampzalige gevolgen leiden, zoals in het album *Sandy* (zie afb. 2), maar het kan ook subtieler zoals afbeelding 3 toont. Dit plaatje is afkomstig uit de reeks *Lefranc*, uitgegeven door Casterman. De naam Casterman betekent in principe dat er op de produktiekosten niet bezuinigd wordt, want ook al geschiedt de lettering van een aantal uitgaven in dat fonds met de composer, dat betekent nog niet direkt dat deze procedure goedkoper is. Bij afb. 3 is er dus nog iets anders aan de hand: tekst, vorm en omvang van de ballon zijn niet in onderlinge overeenstemming en alleen al daarom is de *luid gebrulde* kreet 'Brand! ', in *minuskule* letters afgedrukt in een ballon die de opmerking 'Ik meen een lichte schroeigeur te ruiken', grafisch en emotioneel niet verantwoord.
Lettering, kunnen we dus vaststellen, is een onderdeel van het beeld: zoals de inhoud van het verhaal gevolgen heeft voor de tekeningen, zo heeft de inhoud van het gesprokene gevolgen voor de lettering. Men vergelijke daarvoor het plaatje van de *Pep*versie (afb. 4) en de albumversie (afb. 5) van *De Geheimzinnige Ster*. Die samenhang kan typografisch bewerkstelligd worden d.m.v. *type, zwaarte* en *stand* van de letters, om Kousemaker te citeren[2]:
Door het variëren van lettertype, formaat of dikte van een letter kan de tekenaar een gesproken of gedachte tekst een bepaald aksent geven. Meestal gaat het om aksenten van emotioneel karakter. Een tweede vorm van samenhang werd wereldberoemd door de reeks Asterix, vooral door de albums *Asterix en de Gothen* en *Asterix en het 1ste legioen*, waar het lettertype de taal suggereert, waarin gesproken

2

3

wordt (afb.6). Boeiende eksperimenten deed ook Marten Toonder op dit terrein in zijn Bommelstrip uit de *Haagse Post* (afb.7), maar hij is beslist niet de enige.
Bij afbeelding 3 bleek al dat ook het volume en de vorm van de ballon in relatie zouden moeten staan tot de vulling ervan. Bij vertaalde strips is dat een probleem apart, omdat de originele tekst alleen al langer of korter dan de vertaling kan zijn[3] en zoiets heeft de tekenaar niet meer in de hand. Nóg dichter bij huis blijven we op het moment dat de tekenaar zèlf de grootte van de ballons vaststelt. Men zou zeggen dat er op dat moment geen problemen zijn, maar afb. 8 uit *De raadselachtige Meneer Barelli* bewijst het tegendeel: duidelijk is te zien hoe de tekenaar Bob de Moor moet persen om zijn tekst in de beschikbare ruimte te passen.

In *Stripschrift* 109/110 geeft Henk Kuijpers wat dat betreft de procedure weer: *Bij de kompositie ga ik bijna altijd uit van het decor, dan gaan pas de personen erin en daarna blijkt pas waar er ruimte is voor de ballon (. . .)*. Door het grote formaat, waarop hij zoals haast alle striptekenaars werkt, heeft hij de indruk dat de tekst altijd wel zal passen. Niets is minder waar en daarom bereiken hem regelmatig klachten van de letterstudio over te kleine ballons. Dat gebrek aan samenwerking gaat zelfs zo ver dat letterstudio's eigenmachtig tekstballons vergroten ten koste van de tekening.
Nog afgezien van de grafische en kommunikatieve elementen van de lettering, is wezenlijk dat de tekst goed leesbaar is. Vrij ver, maar niet ten onrechte, gaan de Studio's Hergé waar een aparte letteraar samen met de tekenaar de ballons *op punt zet,* dwz. berekent hoeveel ruimte een bepaalde tekst nodig heeft, waarna de tekenaar zijn beeld daarop *inricht*.
Een laatste facet van de lettering is dat de ballon en dus ook de typografische vulling ervan onverbrekelijk deel uitmaakt van het totaalbeeld. De lettering zou met andere woorden idealiter in overeenstemming kunnen of moeten zijn met de tekenstijl. Een gelukkig voorbeeld daarvan is de lettering van de zo sfeervolle *Avonturen van Isabella Avondrood*, waarvoor Tardi zelfs een eigen lettertype ontwierp. Een willekeurige vergelijking tussen de Kuifje-albums in het Frans of Nederlands en diezelfde albums met de Engelse lettering toont zo'n sfeerverschil duidelijk aan.

4

5

OF EH -- DE ONZICHTBAARHEID IN DE RIVIEREN..
gevoegd bij de polyforme sedimenten die ons waterbestand vitiëren!
UITSTEKEND

Ieder zag slechts de "Hoopman", en die illusie duurde tot 't einde van 't stuk. Aan Barelli, de gevierde artist, die men in de stad zo vlug herkent, dacht niemand meer.
Denk je, dat ik me niet in 't publiek kan vertonen zonder aangestaard te worden als een phenomeen. Vergeet niet, dat een vernuftige maquillage veel vermag. Ik wil met je een weddingschap aangaan, dat ik me onder de mensen vertoon zonder herkend te worden.
Drommels, waar is die zeep toch?

Essentieel voor de lettering is uiteraard de leesbaarheidsfaktor, die ongeveer overeen moet komen met de leesbaarheidsgraad van de tekeningen. Het is daarom verleidelijk aan deze facetten van de lettering een slotopmerking toe te voegen over de typografie, i.z. het afwijkende schriftbeeld van ballons. Van veel zijden is er al jarenlang kritiek op het uitsluitend met hoofdletters vullen van de ballons. Die kritiek is begrijpelijk omdat op die manier het lezen van de tekst van strips iets volstrekt anders wordt dan het lezen van een 'normaal boek'. Die drempel is er voor veel jeugdige personen toch al, dus waarom die grens niet weggenomen door gewoon hoofdletters op de juiste plaatsen te gebruiken?

NOTEN

1. Anton Hermus: 'Duizend bommen, granaten en godslasteringen. Notities over de beeldvloek', in *Stripschrift* 78 (1975), blz. 12-17.
2. K. Kousemaker / M. Willems / D.de Laet: *Strip voor Strip*, (Amsterdam 1970), blz. 14.
3. Stef Keizer: 'De hoofdbrekens van stripvertalers', in *Stripschrift* 100 (1977), blz. 54-55.

NIEUW – STRIPANTIQUARIAAT – NIEUW

XANADU

Weimarstraat 1b (bij Koningsplein)
Den Haag. Tel. 070-464939

Geopend: van 12.00 tot 18.00 uur.

Nieuwe en antiquarische strips o.a.:

Oberon zwart-wit reeks deel 1 f 7,50
Oberon zwart-wit reeks deel 2 f 7,50
Eric de Noorman, Wolters Noordhoff serie, 11 delen f 450,–
Jerry Spring – Het duel f 25,–
Jerry Spring – De wrekers van Sonora f 25,–
Jerry Spring – Het pad naar het hoge Noorden f 50,–
Timoer – De gevangene in Carthago f 45,–
Jan Kordaat – Kordaat tegen de diamantbende f 50,–

HET MAKEN VAN EEN STRIP . . . EN DAN?

In dit nummer van Stripschrift wordt zoals U al wel gezien hebt veel aandacht besteed aan het maken van strips; de technische vervaardiging om het eens precies te zeggen.
Over dit onderwerp is veel te schrijven; het nodige ervoor heeft ook al hier en daar in eerdere nummers van dit blad gestaan.

Wat echter tot dusver veel minder uit de doeken is gedaan, is het 'in de handel' brengen van het produkt strip. Dat in de handel brengen is een tamelijk gecompliceerde en zeer veelomvattende bezigheid. Strips worden gekocht als tijdschrift, als album, als pocketboek (als we ons beperken tot de verschijningsvormen waarbij strip het grootste deel van de inhoud voor zijn rekening neemt. B.v. krantestrips laten we dan buiten beschouwing).
Striptijdschriften moeten samengesteld worden, evenals in mindere mate albums en boeken. Er moet een bepaald publiek worden gekozen, een uiterlijke vorm, een verkoopprijs. Ook de verspreiding is voor een stripuitgave van groot belang. Gaat het via boek- en tijdschriftenwinkels, wederverkopers, leesportefeuilles of scholen? Wordt er via winkels verspreid, dan zijn de verschillende distributieorganisaties en -methodes van belang.
Het zal duidelijk zijn dat het in dit nummer van Stripschrift onmogelijk is om ook nog eens diep in te gaan op deze commerciële kanten van het stripgebeuren. Een dossier (of een artikelenreeks) over dit alles is echter in voorbereiding en zal waarschijnlijk nog dit jaar verschijnen. Daarin zullen ook aan de orde komen:

- De commerciële (eisen) die aan een stripblad worden gesteld;
- De invloeden daarvan op de geplaatste strips;
- Het aanbod van stripbladen en -albums in Nederland en enkele Europese landen.

Stripschriftlezers die vragen hebben over bovengenoemde onderwerpen verzoeken wij deze op papier te zetten en op te sturen naar het redaktieadres (postbus 9494, Amsterdam). Zo mogelijk zal dan in een van de artikelen nader op deze vragen worden ingegaan.

Red.

STRIPSCHRIFT

Hoewel te velen dat niet weten, hoeft men voor een aantal oude Stripschriften **geen hoge antikwarische prijzen** te betalen, dat is een tragisch en kostbaar misverstand.
De hieronder vermelde nummers kunt u nl. nog in beperkte mate tegen de **oorspronkelijke prijzen** aanschaffen.
Dat kan simpelweg door het betreffende bedrag over te maken op postgirorekening 20 99 48 tnv Stripschrift, Koninginneweg 164, Amsterdam onder vermelding van de door u gewenste nummers.

19 (f2,25): Kabouterstrips met herdruk van het **Paulus de Boskabouter** verhaal nr. P.14, John Bakker...

20 (f 2,25) **Prins Valiant** door Harold R. Forster met een herdruk van **Aanval op de Neveleilanden** (1960); Thé Tjong Khing.

36 1/2 (f 1,50): **Mad** poster & gemengd nieuws.

38 1/2 (f 1,50): Het pikante **Lucky Luke**verhaal **Luke se défoule** (1966) op posterformaat & gemengd nieuws.

45/46 (f 3,25): Superhelden; **Octobriana; Guus Slim's** Tillieux met herdruk van **Felix; Heer Bommel en zijn Iksel** (1908-einde)

47/48 (f 3,25): Peyo met herdruk van **De groene Draak (Johan en Pirrewiet,** uit **Sprint; De Blauwbloezen** van Slaverius, Giles, herdruk **De valstrik van de Rode Kreek** (Timoer, 1956), tekenfilm en pornostrip...

51/52 (f 3,75): Alles over Marc Sleen met **Nero**-bibliografie en **Oktaaf Keunink**-herdrukken, Borge Ring; Gotlib met fraaie herdruk van een onfris verhaal..

53/54 (f 3,75) De komplete herdruk van het eerste **Baard (en Kale)** verhaal uit 1938; **Peanuts; Pep**; bijna alles over **Alex** van Jacques Martin; **Nader tot Kuifje 1** over **Het Zwarte Goud...**

55/56 (f 3,75); Special over Peter de Smet met een herdruk van de oer-**Generaal** en van zijn **Fulco en de Miesmannetjes** (uit **'t Kapoentje**); Druillet mét adembenemende herdruk (1969), striptekenaars aller landen verenigt u...

57/58 (f 3,75): Erg veel over Marten Toonder, met name zijn jeugdwerk **(Thijs IJs); Buck Danny** en dus ook Victor Hubinon, Daan Jippes (**2 voor t**) Richard Corben met een gruwelijke herdruk..

59/60 (f 3,75): 50 jaar Disneytekenfilms, een tussensprint van Kees de Bree; Daan Jippes over Carl Barks mèt unieke **Donald Duck**herdruk van Barks; **Donald Duck**weekblad en een heel klein **Kuifje...**

61 (f 2,25): **Peanuts**; Maroto; **Bernard Prince**, Marc Smeets...

62 (f 2,25): Thé Tjong Khing en Hartog van Banda mét de herdruk van het eerste verhaal van **Arman en Ilva**; Justin Green..

63 (f 2,25): De Indianenstrips van Hans G. Kresse en bovendien het begin van een herdruk van zijn **Eric de Noorman's De Wonderen van Mu** uit 1948 WALTHJE (11/1-11/20); **Natasja** en Walthéry...

65 plus (f 2,25) Interview Tibet met herdruk **Rik Ringers leidt de dans** (1955), **Chick Bill; Tina;** Jay Linch door Evert Geradts; **De Wonderen van Mu** (11/33-11/44)...

66 (f 2,25): Interview Franquin met uitvoerige bibliografie én herdrukken **Guust Flater, The Spirit** van Will Eisner, Dick Matena (over de **Macaroni's); De Wonderen van Mu**(11/45-11/49)

67 (f 2,25): **Nader tot Kuifje 3** over interessante drukvarianten, interview Carry Brugman, speciaal Roba met **Bollie en Billie** en **De Sliert** en een bibliografie, **De Wonderen van Mu** (11/50-11/70)...

68/69 (f 3,75): De Marten Toonder-story deel 1 en het begin vn de herdruk van **Tom Poes en de Schoonschijners** (1610-1635), alles over **Akim** en **Tarzan** pulpuitgaven, **De Wonderen van Mu** 11/71-11/82)

70 (f 2,25). De Marten Toonderstory deel 2 (**Panda**, Toonderstudioos), Jan van Haasteren; **De Wonderen van Mu** (11/83-einde); **Tom Poes en de Schoonschijners.** (1636-1655)...

71 (f 2,25): **Koning Hollewijn**, Lambil, Cauvin; **Tom Poes en de Schoonschijners** (1656 einde) .

72 (f 2,25) **Blake en Mortimer; Panda;** een persiflage op **Kuifje**, veel over Craenhals met de herdruk van **Fort Bravo** uit 1953...

73 (f 2,95). Legendarische beschouwingen van Domien ten Berge over Marten Toonder; **Tibor, Fulgo** en **Raka-lilliputuitgaven;** Dick Matenapersiflage op stripfanzines...

74 (f 2,95): 4 blz. **Zuiptor** van Uco Egmond, speciaal voor Stripschrift, Raymond Macherot (**Chlorophyl , Poezekat**); Domien ten Berge over Marten Toonder, **Professor Pi...**

75/76 (f 4,25) Uitvoerige aandacht aan Peter O'Donnell met een herdruk van zijn **Modesty Blaise**, Willy Lohmann's vochtige **Kraaienhove**persiflage..

77 (f 2,95). Special Gerrit Stapel met de nergens elders gepubliceerde strip **Mijn vriend Andries**, Aart Clerckx tekent voor **Stripschrift**.

78 (f 2,95): Speciaal voor Stripschrift 8 blz Daan Jippes in **Intercity Incident**, interview met Forrest 'Bud' Sagendorf over **Popeye; Modesty Blaise**, algemene beschouwingen over de vloek in het beeldverhaal..

79 (f 2,95): Jules Feiffer; **Moem**, Piet Wijn onder de loep èn voor het voetlicht met een herdruk van **De Moorse Tovenaar; Tintin et moi** (Kuifje dus)...

80 (f 2,95): De **Robbedoes**-verhalen van Fournier; **The Hulk** met een herdruk, **De Tovenaar van Fop**, Vervolg & slot-herdruk **De Moorse Tovenaar** van Piet Wijn...

81/82 (f 4,25): Special Peyo, **Smurfen** met herdrukken; alles over de Dupuis-tekenaars in een overzichtelijke encyclopedie, Tillieux en een **Felix**-herdruk...

83 (f 2,95). De stripbladen **Sjors** en **Pep** (nu **Eppo**), Loriot; begin unieke herdruk van de **Dick Bos** reclamestrip **Glashard**, de populariteit van stripfiguren...

84 (f 3,60). Special **Asterix,** interviews met Goscinny en Uderzo en een unieke persiflage op **Asterix**, bovendien de historische betrouwbaarheid van deze strip aan de werkelijkheid getoetst, Borge Ring; **Dick Bos...**

85 (f 2,95); De professoren in het Europese beeldverhaal **(Zonnebloem, Barabas, Adhemar, Sickbock, Prilwytskofsky, Kalker, Lupardi** ; Harry Balm, **Kuifje**wedstrijd, Patty Klein over stripscenario's; **Dick Bos...**

86 (f 2,95): komplete inhoudsopgave van **Stripschrift** nr 49/50 t/m 84, Eddy Paape, informatie over het SDCN

87 (f 2,95): Alles over **Bert Bus** met een herdruk van zijn Nitokris, kartoenrubriek Ong-Gezien over **Tom Ungerer**, start van herdrukken **Simpelman, Lucky Luke** voer voor psychologen en een unieke LL-persiflage.

88 (f 2,95): **Ridderspecial: Prins Valiant, De Rode Ridder** en de Vlaamse Ridderschap van **Bob de Moor** op hun historische betrouwbaarheid getoetst. Een nummer geknipt voor het (geschiedenis) onderwijs, met Prins Valiant persiflage van **Wood** en aandacht voor tekenfilm **Tarzoon,** de schande van de jungle

89 (f 2,95) **Uitgeverij Casterman**, met o.m. interview met **Jacques Martin, Jacques Tardi,** in de voetsporen van Jules Verne, herdruk van unieke **Tardi**-oorlogsstrip, **Kuifje en de Picaro's**, de **4 Helden**, gewogen en te licht bevonden, **Craenhals, Kresse**

90/91 (f 4,60). Zéér uitvoerige **Disney**-special met Art Babbit, Floyd **Gottfredson, Barks index**, de tekenfilm Fantasia, **Donald Duckweekblad** nader bekeken, Mickey Mouse-Donald Duckstrijden om de macht in een **Bill Elder** persiflage, en als **extra** een kompleet nimmer in Nederland gepubliceerd MM-verhaal: **MM als oorlogsvrijwilliger.**

92 (f 2,95) **De auto in de strip**, ambivalentie t o.v. Jean Graton's schepping **Michel Vaillant, Julie Wood**, herdruk MV-strip, Strip en werkelijkheid bij MV, en **Van strijd tot strip**, overpeinzingen bij de Nederlandse politieke plaat van Kartoenist/striptekenaar **Wim van Wieringen.**

93 (f 2,95) Start van **herdrukken** (vert. Dick Matena) van de legendarische strip **Pogo** met een artikel over schepper Walt Kelly, nog meer over **Paulus de Boskabouter**, aandacht voor Toonder's **Magister Hocus Pas**, miskend en onderkend genie Jan Gerhard Toonder over **De Stripkunst** van Marten Toonder, **Ong-gezien** en een opzienbarende kartoen van Yraah uit VN

94/95 (f3,60) . Alles over **2000 nummers Robbedoes**weekblad De ontwikkeling van het blad, interview met **hoofdredacteur Karel Cavens,** de geboorte van **Robbedoes** in herdruk... **Robbedoes index** t/m nr. 2000, verder aandacht voor de dertigste verjaardag van het **weekblad Kuifje**, Pogo

96 (f 3,25). **Jijé-special interview** met Jijé (Joseph Gillain) herdruk van zijn **Pogologie**, Jan Gerhard Toonder en Lo Hartog van Banda worden het eens en de start van een nieuwe rubriek Frans nieuws **La France Oh la la.**

97 (f 3,25). De opkomst en ondergang van de keizerstrip **Trigië**, in een interview met tekenaar **Don Lawrence, Verdwenen Kuifjes** door Har Brok teruggevonden, interview met **Selby Kelly** weduwe van Pogo-tekenaar Walt en tevens degene die de strip voortzette... herdrukken.

98 (f 3,25) Uniek **dokumentatienummer: Strips in de dertiger jaren** met. Herman Pieter de Boer over **De Toverwereld van Doe mee**, Mr. van Veen met een opzienbarende konklusie! .. over **De relatie kinderprentstripverhaal...** De werkelijke geschiedenis van Tripje, Gerrit Theodoor **Rotman,** George van Raemdonck, **Bulletje en Boonestaak**, Honderdduizenden **Soete suikerbollen van W.G. van de Hulst en Zn., Thijs IJs**, Toonder's eerste beer... Barend Servet over zijn wederwaardigheden met **Gijsje Goochem**, GG-herdrukken.

99 (f 4,95) SUPERDIK **Amerikanen nummer** met o.m. een exclusief interview met **Wallace Wood,** stripmaker **Martin Lodewijk over Milton Caniff**, unieke herdrukken **Male call** (Caniff) en **The Curse** van **Wood** en als extra **Wood-persiflage** op **Caniff-strip** Terry & The Pirates, **Trigië**, politiek gewogen, een navrante beschouwing, **Pogo** herdrukken, **Kuifje** in Rotterdam en een verslag van het **congres in Angoulême.**

100 (f 4,95) Een 64-pagina's dik jubileumnummer met onder meer een diepgravend interview met tekenaar **Hans G. Kresse**, een volledige herdruk van het 65-ste Eric de Noorman-verhaal **De stille Strijd**, een door **Toonder** zelf opnieuw bewerkte lezing over eigen werk, een interview met **Hergé**, naar aanleiding van de **Kuifje tentoonstelling in Rotterdam**, de relatie tussen **striphelden en tekenfilms** onderzocht door de Stichting **Holland Animation**, een artikel over **Cartoons** door cartoonist/striptekenaar **Wim van Wieringen**, het eerste artikel in de reeks over de opkomst en ondergang van de **Hollandse Stripschool** en een duik van **Guus Luijters** in zijn stripverleden.

101 (f 3,95). **Een scenaristen special,** interviews met **Greg, Jacques Lob, Jean Michel Charlier, Pierre Dionnet**, aandacht voor **Blueberry,** een **Pogo-persiflage** door **Wallace Wood/Harvey Kurtzman** met kanttekeningen van Evert Geradts en het begin van de herdruk van het 66ste en laatste Eric de Noorman-verhaal: **De eerloze krijg.**

102/103 (f 3,95) Extra dik (56 pag.), met aandacht voor de geschiedenis van Kuifje Weekblad, **interviews** o.a. met de schepper van Blake en Mortimer: **E.P. Jacobs, Bob de Moor en Claude Auclair.** een tekenaar van de nieuwe generatie, de Lombard uitgaven uitgepuzzeld, een artikel van **Henk J. Meier** over **Rik Ringers** en het vervolg van de Eric de Noorman herdruk **De eerloze krijg.**

104 (f 3,95): Sublieme omslag van **Joost Swarte** en een gesprek tussen **Herman Pieter de Boer** en **Joost Swarte**, over diens tekenwerk, een reaktie op het **Trigië**-artikel uit nummer 99, een verslag van de Kartoenale, deel 2 in de serie over de opkomst en ondergang van de **Hollandse Stripschool,** een Pogo-herdruk en het vervolg van **De eerloze Krijg.**

105 (f 3,95) Aandacht voor 'Duckman' **Carl Barks** dmv een artikel en een **tien-pagina herdruk** van een van zijn eerste **Donald Duck** verhalen, een lezing van **Daan Jippes** over het maken van strips, aandacht voor tien jaar **Stripschap, Tante Leny** plus de herdrukken van **Pogo** en **Eric de Noorman.**

DE INKTER ALS KUNSTENAAR CONTRA DE KUNSTENAAR ALS INKTER

door Kees de Bree

Is een inkter iemand die met inkt zorgvuldig de potloodtekeningen van een kunstenaar overtrekt òf is de inkter zelf een kunstenaar die definitief vorm geeft aan wat een ander in vluchtige potloodstrepen op papier heeft gezet? In Nederland en Amerika denkt men totaal verschillend over de meest ondergewaardeerde fase van het striptekenen, het inkten!

In Amerika, waar men nooit karig is geweest met prijzen, wordt jaarlijks de beste inkter van het jaar gekozen. Aan de ene kant wordt hiermee een brok vakmanschap op zijn juiste waarde geschat maar aan de andere kant wordt daarmee een scherpe scheidslijn tussen het inkten en het maken (het tekenen) van een strip getrokken. Het onderscheidt niet alleen 2 fases van het produktieproces maar eveneens 2 beroepen. Het is dan ook nog nooit voorgekomen dat de oorspronkelijke tekenaar van een strip die het hele proces in eigen hand houdt, dus die de lay-out van zijn pagina maakt, zijn strip in potlood opzet en hem daarna zelf inkt, tot de beste inkter van het jaar is uitgeroepen.
Nee, tekenaar en inkter in één persoon verenigd, gaan in Amerika niet vaak samen. De tekenaars van de beroemdste Amerikaanse strips hebben assistenten in dienst die hun potloodtekeningen inkten. En als je de jaarlijkse bekroning buiten beschouwing laat, kan je stellen dat de inkter in volstrekte anonimiteit zijn werk verricht. In Amerika zijn het óf de veelbelovende jongeren die dit werk verrichten òf bekwame tekenaars die net niet goed genoeg zijn om met sukses een eigen strip te maken.

WILDE AFKEER

Is het gemakzucht die de tekenaars ertoe brengt het inkten aan anderen uit te besteden? Meestal niet. Er zijn werkelijk de meest waanzinnige redenen bekend maar de voornaamste is wel 'tijdbesparing'. Het stripbedrijf rolt door en iedere dag moet er geproduceerd en afgeleverd worden. Daarom stoot de tekenaar van erg arbeidsintensieve strips (veelal van het realistische genre) de voor hem minst belangrijke fases van het produktieproces af. In Amerika zijn dat het inkten en het tekenen van achtergronden. Maar, zoals ik al zei, er zijn ook andere redenen.
Burne Hogarth, de tekenaar van Tarzan, verklaarde eens in een interview dat hij zo kwaad was dat er bij het inkten zoveel spontaniteit van de potloodtekeningen verloren ging, dat hij zijn strip uit een soort wilde afkeer een tijd lang door assistenten heeft laten inkten.
Will Eisner, tekenaar van The Spirit, vond de belangrijkste fase van het striptekenen het maken van de lay-out, de potloodtekeningen en het geven van aanwijzingen voor de achtergrond. Het inkten van zijn figuren en van zijn achtergronden, twee verschillende dingen, vaak door twee verschillende tekenaars uitgevoerd, liet hij aan assistenten over.
Al Capp, de fameuze tekenaar van Li'l Abner liet het inkten van zijn strip geheel over aan zijn medewerkers om zelf wat meer vrije tijd te hebben èn omdat hij vond dat het verhaal het belangrijkste was. Het tekenen zag hij als een hinderlijke bijkomstigheid om het verhaal te publiceren. Inkten was dus voor hem helemaal het toppunt van tijdverspillen. Hij betaalde

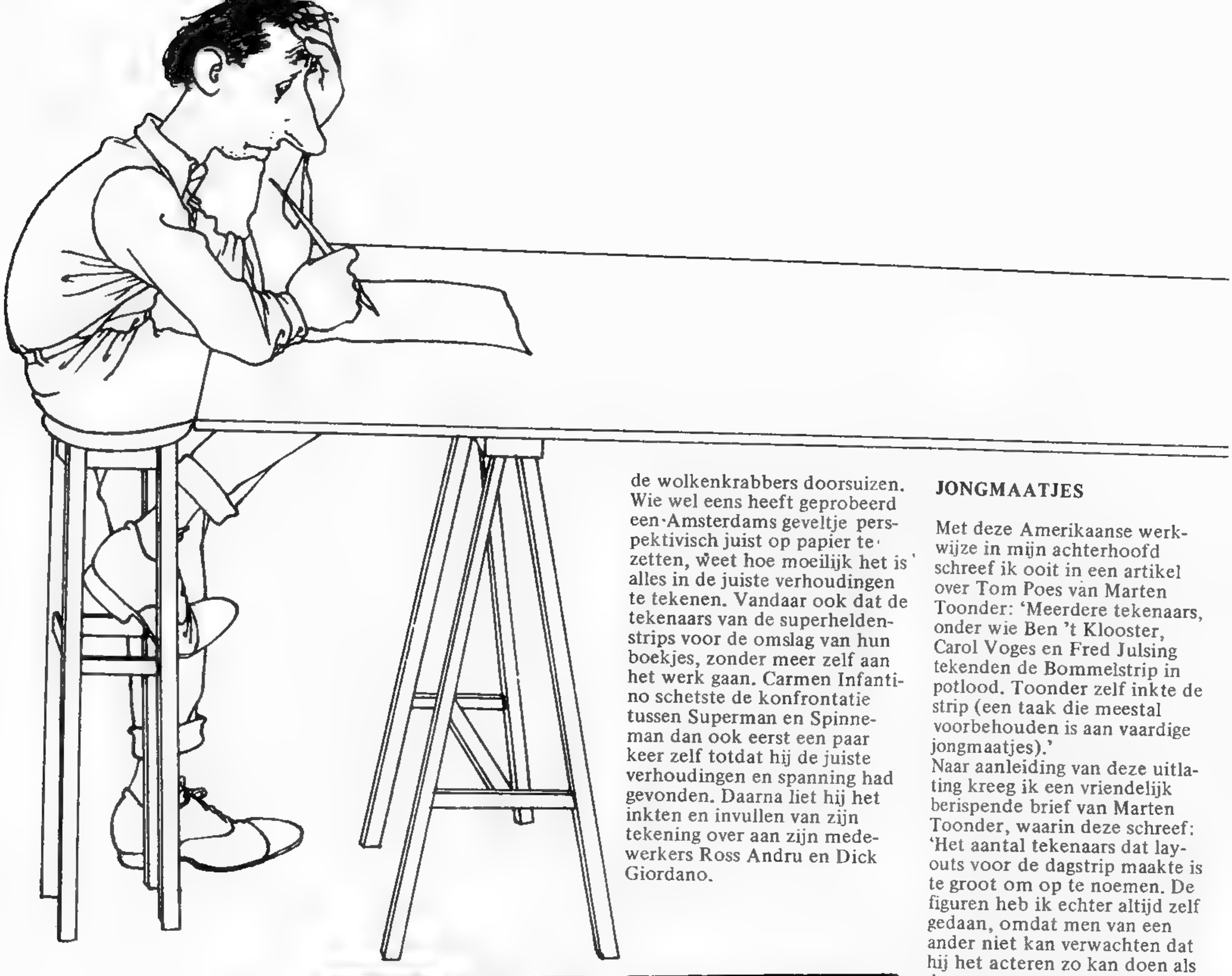

de bekwame jeugdige illustrator Frank Frazetta $ 150.– per week om dat voor hem te doen. Een taak die Frazetta 9 jaar lang kon boeien voordat hij weer voor zichzelf begon. Jijé, tekenaar van Jerry Spring en Jan Kordaat, weliswaar geen Amerikaan, maar wel een tekenaar die voor een groot deel de manier van werken van de Amerikanen had overgenomen, trad zelf als leermeester op van vele jonge Belgische tekenaars. De jeugdige Giraud (Blueberry) kreeg een tijd les in striptekenen van de grootmeester. Toen Jijé vond dat hij Giraud genoeg had geleerd om hem zelfstandig te laten werken, gaf hij hem de opdracht de volgende Jerry Spring pagina te tekenen. Giraud ploeterde een week over minder dan een halve pagina en gaf het op. Tot zijn grote opluchting mocht hij daarna de potloodtekeningen van Jijé weer gaan inkten.
Bij superhelden als Batman, Superman en Spinneman zijn de kamerastandpunten meestal erg ingewikkeld omdat de helden konstant door de lucht zweven, boven op het randje van wolkenkrabbers balanceren, zich tegen muren geplakt schuil houden, of tussen de wolkenkrabbers doorsuizen. Wie wel eens heeft geprobeerd een Amsterdams geveltje perspektivisch juist op papier te zetten, weet hoe moeilijk het is alles in de juiste verhoudingen te tekenen. Vandaar ook dat de tekenaars van de superheldenstrips voor de omslag van hun boekjes, zonder meer zelf aan het werk gaan. Carmen Infantino schetste de konfrontatie tussen Superman en Spinneman dan ook eerst een paar keer zelf totdat hij de juiste verhoudingen en spanning had gevonden. Daarna liet hij het inkten en invullen van zijn tekening over aan zijn medewerkers Ross Andru en Dick Giordano.

JONGMAATJES

Met deze Amerikaanse werkwijze in mijn achterhoofd schreef ik ooit in een artikel over Tom Poes van Marten Toonder: 'Meerdere tekenaars, onder wie Ben 't Klooster, Carol Voges en Fred Julsing tekenden de Bommelstrip in potlood. Toonder zelf inkte de strip (een taak die meestal voorbehouden is aan vaardige jongmaatjes).'
Naar aanleiding van deze uitlating kreeg ik een vriendelijk berispende brief van Marten Toonder, waarin deze schreef: 'Het aantal tekenaars dat layouts voor de dagstrip maakte is te groot om op te noemen. De figuren heb ik echter altijd zelf gedaan, omdat men van een ander niet kan verwachten dat hij het acteren zo kan doen als de ontwerper voor ogen staat. Wie ooit gezegd heeft dat het inkten een taak is voor jongmaatjes weet ik niet, maar het moet een volslagen leek geweest zijn. Het tekenen bestaat meestal uit vluchtige potloodlijntjes, die pas sfeer en uitdrukking krijgen door het inktwerk. Vroeger inkte ik alleen de figuren en Ben van Voorn de achtergronden. De laatste jaren doe ik het zelf.'
Daar sta je dan, met twee volstrekt verschillende werkwijzes en filosofieën. De Amerikanen die vinden dat door het inkten veel van de originele sfeer verloren gaat en Marten Toonder die vindt dat juist door het inktwerk sfeer en uitdrukking verkregen worden.
Een gevoelsmatige kwestie zonder gelijk of ongelijk. Bij iedere tekenaar zullen de prioriteiten anders liggen en die worden niet alleen bepaald door de innerlijke roerselen van kunstenaar of vakman maar ook door meer konkrete dingen, zoals het materiaal waarmee gewerkt wordt.

Terwijl Dick Bruynesteyn zweert bij viltstift wordt deze vervloekt door Harold Foster (Prins Valiant) die alleen maar met penseel inkt. Geef Evert Geradts daarentegen maar een 0.4 mm Rotring pen om Jan Zeiloor levendig op papier te

zetten. Sommige tekenaars gebruiken zowel penseel als pen. Het penseel bij voorkeur voor grote zwarte vlakken, de plooien van kledingstukken, bepaalde natuureffekten (een wilde oceaan, grillige rotsblokken, een zinderende woestijn) of voor het tekenen van lange, golvende haren. Met het penseel is een soepelheid van lijn te bereiken die met de pen veel moeilijker te verkrijgen is. De pen zal veel eerder een brokkelige, onderbroken lijn geven dan het penseel. Daarom wordt de pen meestal gebruikt voor details en belangrijke kleinere dingen: ogen, handen, vingers, ornamenten en meer van dat soort vormen die vragen om een nauwgezette benadering. Opmerkelijk is dat tekenaars en inkters van realistische strips zoals Hans G. Kresse (Eric de Noorman), Harold Foster (Prins Valiant), Alex Raymond (Flash Gordon) bijna allemaal het penseel verkiezen.
Volgens kenners zijn de beste penselen afkomstig uit Engeland. Vooral het merk Windsor & Newton staat hoog aangeschreven. Een duur penseel dat als voordeel heeft dat het niet gauw verhaart. Ook goed, en minder duur, zijn de Isabeypenselen. Zij hebben het nadeel wel vrij snel te verharen en iets hinderlijkers is er voor een inkter niet denkbaar. Als de haren van een penseel in de inkt blijven vastzitten, moeten ze ogenblikkelijk verwijderd worden als men geen onregelmatigheden wil krijgen. Maar zodra de inkter de haren gaat verwijderen, zal het weer moeilijk worden om daarna de lijn waaraan hij was begonnen vloeiend voort te zetten.

WILDE PAARDEN

De pen levert minder problemen op dan het penseel. De keuzemogelijkheden zijn riant en iedere inkter heeft dan ook zijn eigen voorkeur. Ook de voorwerpen die getekend moeten worden vereisen soms een wisselend type pen, van keihard tot de soepele pen voor litho's. Iedere inkter heeft echter een fikse sortering pennen versleten en aantekeningen gemaakt over de voor- en nadelen van bepaalde types, voordat hij professioneel aan het werk kon gaan. Overigens zijn de pennen in eerste instantie stuk voor stuk erg stroef. Zoals een wild paard getemd moet worden, zo moet de inkter de pen zijn handschrift opdringen. Maar pennen zijn evenals wilde paarden behoorlijk halsstarrig en laten zich lang niet altijd iets opdringen. Daarom wordt wel gezegd dat slechts één op de drie pennen ook werkelijk perfekt is.

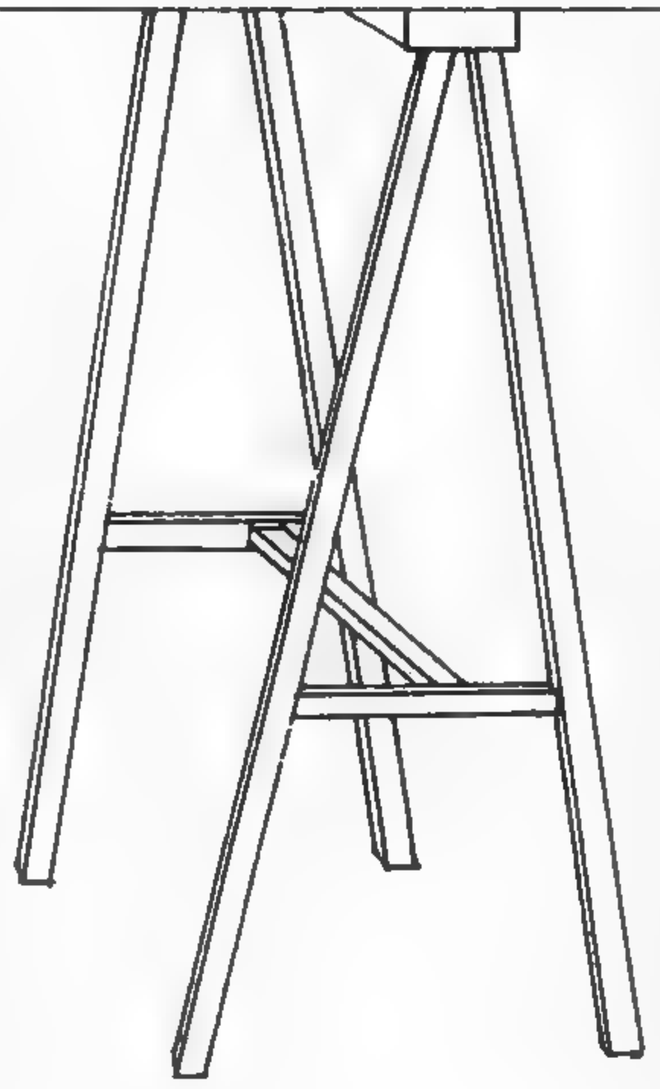

Er mogen geen grote konsentraties van inkt op één punt van de pen komen en slechte pennen geven daartoe de gelegenheid. Maar ook de hand van de inkter is natuurlijk van grote invloed. Een pen die te diep in de inkt wordt gedoopt, betekent een lijn die overmatig dik begint en die al snel uitmondt in een vlek. Een pen die te voorzichtig in de inkt wordt gedoopt, zal de inkter halverwege de lijn in de steek laten. Daar opnieuw met de pen overheen gaan is lelijk en geeft brokkelige lijnen,
De meest gebruikte inkt is de veelgeroemde 'oostindische inkt' die een mooie diepzwarte tint heeft. Om de inkt nog zwarter te maken dan hij al is doen veel inkters de flesjes 's avonds niet dicht. Door verdamping krijgt de inkt dan de 'ideale' zwartkleur. Ook inktmerken zijn er te kies en te keur. De bekendste zijn Pelikan en Gimborn. Bij die merken hoeft de inkter zich geen zorgen te maken over het schil-

feren van de inkt nadat hij klaar is met zijn werk. Ook zullen zij bij het opdrogen niet plotseling grijs in plaats van zwart blijken te zijn, zoals bij slechte soorten inkt het geval is. Dat opdrogen moet overigens vanzelf gaan. Voordat er in de tekening rasters kunnen worden geplakt of voordat men met inkleuren kan beginnen dient de inkter eerst rustig te wachten tot de inkt goed droog is. Tot slot moet de inkter een goede, pluisvrije doek bij de hand hebben om penseel of pen grondig schoon te maken. Potjes met water laat ik hier maar buiten beschouwing.
De moderne Rotringpen heeft andere voor- en nadelen. De pennen verstoppen enorm snel na het gebruik en zelfs het toestel waarin de inkter zijn pennen na gebruik, in een van vochtige sponsen voorzien ophangsysteem, kan opbergen is niet ideaal. Het grote voordeel is dat de pennen snel verwisselbaar zijn en dat de inkter afhankelijk van de dikte van de lijn die hij wil hebben, een 0,1 mm (ragfijn) of een 2,0 mm (vrij dik) kan pakken. Overigens houdt een goed tekenaar en inkter er rekening mee dat slechts een klein gedeelte van de details wordt afgedrukt. Vroeger werd alles nauwkeurig gegraveerd maar omdat dat teveel geld kost wordt er momenteel een minder nauwkeurig drukprocédé toegepast.

FINISHING TOUCH

De term inkter is eigenlijk te algemeen. Voor een juist inzicht in de stand van zaken zou je deze benaming moeten specificeren. Allereerst heb je de inkter van personen en daarnaast heb je de inkter van achtergronden. De inkter van personen zal vrij veel van anatomietekenen af moeten weten en van de effekten en uitdrukkingen die je kan krijgen door het werken met mond, ogen en rimpels in gezichten. De inkter van achtergronden heeft zowel in Amerika als in Nederland een meer omvangrijke taak. De meeste tekenaars geven slechts in grote trekken aan wat zij graag als achtergrond willen hebben en hoe dat ongeveer in het plaatje moet komen. De inkter moet zich dan ook vaak goed dokumenteren om flatgebouwen, motoren, planten enz. zo natuurgetrouw mogelijk en perspektivisch juist neer te zetten. Hij is zeer zeker niet de inkter als overtrekker van lijntjes maar de inkter als medekreator, iemand met een scheppende en korrigerende funktie. De belangrijkste fase van het inkten is het inkten van de hoofdpersonen. En daar spitst zich het verschil in opvatting tussen Amerikaanse en Belgische tekenaars en iemand als Marten Toonder toe. Terwijl Amerikanen en Belgen het inkten zien als het zo goed mogelijk overtrekken van de door de tekenaar gemaakte, gedetailleerde potloodtekeningen, dus niet meer dan een afronding van hun produkt, ziet Toonder het lay-outen en schetsen als een soort ruwe vertaling van een verhaal, die pas zijn uiteindelijke vorm krijgt door de 'finishing touch' van de meester. Voor kwaadaardige mensen is Toonder's aandeel in de strip daarmee gereduceerd tot die van meester-knecht, maar toch zit er wel iets in Toonders standpunt. Een ruwe vertaling van een buitenlandse tekst is ook niet geschikt voor publikatie en er zijn vertalers die nooit in staat zullen zijn een volwaardig produkt te maken, ook al vertalen ze tot ze een ons wegen. Door middel van grote, soms kleine ingrepen van de laatste hand wordt het geheel voorzien van dat ondefiniëerbare 'iets'.

DIKKE NEUS

Een goed voorbeeld daarvan is het Smurfenvolkje van Peyo. Bij het maken van de Smurfentekenfilm dachten de meeste tekenaars dat ze de Smurfen zo uit de losse hand konden tekenen, hetgeen een grote misvatting bleek te zijn. Het waren in het begin allemaal gedrochten met vreemde neuzen. Het aparte aan de Smurfen is dat de dikte van de inktlijn die gebruikt wordt voor hun neuzen, bepalend is voor hun hele gezicht. Van boven een iets dunnere lijn en van onderen een iets dikkere. De figuurtjes zijn zo simpel dat iedere afwijking onmiddellijk in het oog springt. Peyo hoefde dus alleen de neuzen iets te veranderen om de Smurfen hun ware gezicht terug te geven.
Tot slot de wat overbodige opmerking dat inkten de volgende fase is nadat de tekening in potlood is opgezet. Tekeningen direkt in inkt maken gebeurt vrijwel nooit. Alleen Peter van Straaten zet zijn tekeningen meestal direkt in inkt, zonder veel potloodwerk vooraf. En zelfs Max Fleischer die in zijn tekenfilmpjes 'Out of the Inkwell' zijn pen indoopte en vervolgens zijn kreaties rechtstreeks in inkt op papier zette, maakte gebruik van tekenpapier waarop de figuurtjes in haast onzichtbare potloodlijntjes waren voorgetekend. Zelfs de inktvlek waaruit 'Koko the Clown' en 'Bobo' ontstonden was nauwkeurig gepland, zoals ook de inktvlek waarmee dit artikel eindigt, zorgvuldig in scène is gezet. Inkten is nu eenmaal een bezigheid met ingekalkuleerde risiko's.

HET RODE JASJE VAN DONALD DUCK

OFWEL HET WERK VAN DE 'INKLEURSTER'.

Het is moeilijk om in 'n in zwart-wit gedrukt tijdschrift duidelijk te maken wat inkleurwerk eigenlijk inhoudt. Maar *Marian Veldhuizen* probeert hierbij om het u zo kleurig mogelijk te vertellen.

In de jaren zestig had mijn vader een spuitbedrijf voor auto's. Kleur en kleurmengen waren bij ons thuis belangrijke zaken, die erg veel zorgvuldigheid eisten. Zo kun je dus wel zeggen dat ik het werken met kleur van huis uit heb meegekregen. Ik deed gemakkelijk de ervaringen op die me bewust maakten van de aanwezigheid van kleuren. Dit had tot gevolg dat ik inderdaad al vroeg interesse kreeg in (in)kleuren: mijn verfdoos en kleurpotloden hadden meestal geen lang leven.

Echter, toen ik in 1967 bij de N.R.I. (Nederlandse Reprografische Inrichting) in Amersfoort begon als inkleurster, kwam er tot mijn verwondering helemaal geen kleur aan te pas.

GRIJZEN

Men werkte bij de N.R.I. in grote studio's met veel mensen die allemaal inkleurden. Dit inkleuren gebeurde op 'n heel *dunne aluminiumplaat* waarop de tekeningen afgedrukt stonden en waarin met drie nuances van *grijs* kleuren aangeduid werden. De drukkerij 'vertaalde' dit in de kleuren: rood, blauw en geel, zodat men weer ingekleurde afbeeldingen kreeg. Gelukkig voor mij veranderde twee weken nadat ik daar begon het proces van inkleuren, zodat ik snel uit deze grijze brij gehaald werd. De verandering bestond hieruit dat er, zoals nu nog steeds gebeurt, van een tekening eerst een *lijnfilm* en een *blauwdruk* gemaakt werden.

Een lijnfilm is een kopie van de

tekening, maar dan niet op wit papier, maar op afdrukgrootte op doorzichtig, dun plastic. De blauwdruk is de afdruk van de lijnfilm op stevig, te beschilderen papier; deze wordt door de inkleurster met plakkaatverf beschilderd. De lijnfilm valt hierover heen en samen met de blauwdruk maakt dit het origineel waar bij het drukken van uitgegaan wordt. Wat in de tijdschriften of albums staat, zijn dus eigenlijk kopieën van dit geheel.

DRUKKEN

In de drukkerij wordt het inkleurwerk vertaald met behulp van de vier kleurenrollen van de kleurendrukpers. Elke rol bevat één kleur inkt, namelijk, in volgorde van opbrengen: *geel, magenta* (een soort rood), *blauw* en *zwart*. De zwarte rol wordt alleen gebruikt voor dingen als de kaders, de omlijningen van de tekeningen en de balloons, de teksten etc. Voor de kleuren worden de overige drie rollen gebruikt. Door meer of minder inkt van deze rollen te mengen kunnen mengkleuren gemaakt worden, die onderling weer verder gemengd kunnen worden. Zo is het in principe mogelijk om alle kleurschakeringen weer te geven.
Als bijvoorbeeld de drie basiskleuren geel, magenta en blauw gemengd worden levert dit als resultaat zwart. Donkere tinten geel kunnen dus gemaakt worden door kleinere hoeveelheden magenta en blauw door de gele inkt te mengen. Normaal kun je een kleur lichter maken door er wit doorheen te mengen. In de kleurdruk techniek wordt dit gedaan door een kleinere hoeveelheid gele inkt te nemen, die dan met het wit van het onderliggende papier tot lichter geel 'gemengd' wordt.

KLEUREN

Om inkleurster te zijn moet je natuurlijk wel enig kleurgevoel hebben. Onder kleurgevoel wordt verstaan dat je kleuren weet te kiezen die harmoniëren. Daarnaast is het natuurlijk ook een vereiste om een vaste hand met de penseel te hebben. Het gaat er in feite om dat je miniatuurschilderijtjes maakt die binnen de lijnen geschilderd moeten worden. Daarom is het ook zo jammer als bij het drukken niet de grootste zorgvuldigheid wordt betracht. Je kan dan fouten krijgen als bijv. het verschuiven van de lijnfilm, waardoor de tekening naast de kleuren komt te staan. Ook verschillen de kleuren soms net 'n nuance, waardoor het uiteindelijke resultaat onbevredigend is.
Naast kleurgevoel en een vaste hand moet een inkleurster ook beschikken over de feeling om bij het inkleuren de sfeer van het verhaal uit te laten komen. Als ik een stripverhaal inkleur, kies ik die kleuren die bij dat verhaal horen. Realistische of historische stripverhalen moeten natuurgetrouw worden ingekleurd. Bij andere soorten verhalen kun je je fantasie gebruiken. Een punt van belang is, dat je stripfiguren die regelmatig verschijnen altijd dezelfde kleuren geeft. Doe je dit niet, dan is de kans groot dat de lezers van zo'n strip verontwaardigd raken. In de tijd dat ik bij de Geïllustreerde Pers werkte, verscheen Donald Duck eens niet in een blauw jasje, maar in een rood. Een storm van protestbrieven was het gevolg: de kleuren worden wel degelijk opgemerkt.

KWANTITEIT & KWALITEIT

Vaak nog wordt inkleurwerk onderschat. Een goede inkleuring kan het verhaal steunen, net zo goed als een slechte inkleuring een verhaal kan breken. Als ik terugkijk op tien jaar inkleurwerk, dan zijn sommige dingen wel ten goede veranderd, maar andere (nog) niet. Toen ik bij de N.R.I. begon, lag het accent voornamelijk op het maken van produktie. Men diende bij het inkleuren hele werk- en tijdschema's bij te houden over het gedane werk. Dat er daardoor inderdaad minder zorgvuldig gewerkt kon worden, zal niet verwonderlijk zijn. Kwantiteit prevaleerde daar boven kwaliteit.
In 1969 werd de N.R.I. ondergebracht bij de Diepdrukkerij in Etten Leur. Intussen had Hetty Hagebeuk bij de Geïllustreerde Pers ambitieuze plannen om de Nederlandse stripwereld nieuwe impulsen te geven. Zij stimuleerde vele tekenaars en begeleidde ze ook. Ook het inkleurwerk kreeg nu meer aandacht. Ik kreeg de kans te solliciteren bij de Geïllustreerde Pers en werd aangenomen om te gaan werken op de inkleurstudio die op de redaktie van de jeugdbladen erbij was gekomen. In overleg met tekenaar en redaktie leverde de inkleurster - naar mijn gevoel voor het eerst - een volwaardige bijdrage tot het uiteindelijke resultaat. Kwaliteit ging voor kwantiteit, waardoor dus de kwaliteit van het inkleurwerk aanmerkelijk vergroot kon worden. Het inkleuren werd niet meer gezien als een deel dat erbij hing, maar als iets dat echt bij de produktie van een strip hoorde. Wat dit betreft is er in de benadering van het inkleurwerk veel ten goede veranderd.

Ik hoop met dit verhaal enigszins duidelijk te hebben gemaakt wat inkleurwerk inhoudt. Mogelijk dat men, als men stripverhalen nader bekijkt op dit punt, gaat beseffen dat er verschillende manieren van inkleuren zijn, die mede de waarde van de verhalen bepalen.

Marian Veldhuizen

POSTRIP TUM

Jan van Erp
te salutat!
amsterdam, 30-5-1978

Waarde kapitein en stuurman van Stipschift!

Het moet als volgt zijn gelopen: Yoessoef, bijgenaamd 'Stevie', de blinde, Turkse eindredakteur van *Stripschrift*, holt met vijf blaadjes papier door de naar zweet en inkt riekende bedrijfsruimte van *Thespa*. Hij heeft haast, want 'Por Dios! D-dit moet er nog in! ', en de persen staan al warm te draaien!
Op dat moment moet het zijn gebeurd. Een losse kabel? Een plas olie? Een bananeschil? Yoessoef zag het niet - geen Wonder als je bijnaam Stevie is. Een kreet, een klap, en vijf velletjes kopij, die zoetjes naar de grond toe dwarrelden.

Ik neem Yoessoef niks kwalijk, maar het resultaat is wél dat het stukje dat ik vorig jaar voor jullie heb geschreven (dat waarin ik me bloot geef; *Stripschrift* 109/110, pp. 30-31) volstrekt verminkt in druk is verschenen. Gaarne verneem ik jullie uitleg, maar op dit moment lijkt het me allereerst zaak alle stukjes van de puzzel op de plaats te leggen waar ze horen.
In het begin gaat het goed - tot kolom 2, r.16. Tot en met 'Eigenlijk geen bal' klopt de volgorde.
Wat dán hoort te volgen, staat in kolom 5, alinea 2: 'De strips in PEP deugden haast nooit'.
Doorlezen tot en met kolom 6, 31 regels van onderen: '. . . binnen de 'negende kunst'.'
Vervolgens gaan we naar kolom 3, 2 regels van onderen: 'Strips maken. . . .' enzovoort, tot en met kolom 5, tot: 'De strips in PEP deugden haast nooit.'
Wat op mijn vierde kopijvelletje stond, vindt u vanaf kolom 2, r.16 ('Dat wil. . . '), tot aan kolom 3, het cursief gezette stuk dat twee regels van onderen begint.
Het slot tenslotte staat waar het hoort: laatste kolom, 30 laatste regels, beginnende met 'Werk zat, dus.' en eindigende met een waarachtig olleke-bolleke.

Het zal wel geen opzet zijn - niemand is gebaat bij chaos. Maar leg wél even uit hoe dit heeft kunnen gebeuren - ook elders in het blad trouwens (zie p.13, kolom 4 sluit niet aan op kolom 3, en p.17, kolom 2, 3 en 4).
Ik zou maar oppassen met die Yoessoef.
PS: Ik zoek trouwens met grote spoed een ander huis in Amsterdam. Op het moment moet ik f 900,— huur in de maand betalen. Dat gaat echt niet.

Jan van Erp

1. *Sorry, sorry, sorry, maar toch niet onaardig zo'n puzzeltje. Bovendien maakt de foto veel goed!*
2. *Onze layout man ondergaat momenteel een ontwenningskuur.*
3. *We hebben Yoessoef vervangen door Achmed. Een hele verbetering.*

Kraken lijkt ons de beste oplossing, maar misschien reageert een van onze lezers op het redactieadres.

Achmed

Beste redactie,

Alle lof voor jullie blad, zowel de scope als de kwaliteit van de analyses. Ik lees 't al jaren via een kennis en heb zelf enige tijd geleden een dik pak oude nummers bij jullie gekocht. Dat pak maakt nu deel uit van mijn cartoonarchief (mijn beroep is reclame).
Cartooning is van kindsbeen af altijd al m'n grootste hobby geweest, zowel het lezen van andermans werk als het zelf tekenen. In de loop der tijd probeer je dan ook allerlei technieken waarvan je de helft weer over boord gooit, deels omdat ze niet voldoen en deels omdat je ze zelf niet goed onder de knie kunt krijgen.
Wat ik tot nu toe heb gemist in al uw uitgaven is een uitgebreide verhandelingen over de technieken gehanteerd door cartoonisten van naam. En dan bedoel ik echt de tekentechniek, dus methode van materiaalgebruik; werkelijk tot aan de meest miezerige details, vanaf soorten tekenpapier t/m bijv. het bijknippen van penselen.
Mijn verzoek aan u is tweeledig:
a. bestaat er misschien een nummer van Stripschrift met een verhandeling als bovenbedoeld? Zou u mij daarvan dan een exemplaar willen toesturen (ik betaal via de ABN in Nederland).
b. Mocht zo'n nummer niet bestaan, kunt u dan overwegen om aan dit onderwerp in de nabije toekomst een uitgave te gaan wijden?

In afwachting van het antwoord, groeten van een medestripneuroot. Keep up the good work!

Ralph Hans Petersen
Willemstad, Curacao (NA)

Dank voor uw brief. Wellicht dat u aan dit nummer het een en ander heeft. Wilt u eventueel aanvullende vragen s.v.p. nauwkeurig omschrijven? — Red.

MERCHANDISING:

STRIPFIGUREN INZET VAN KEIHARDE ZAKEN

Nederland smurft, Duitsland smurft, Engeland smurft. Vader Kartner alias Abraham moest bij zijn platenmaatschappij hemel en aarde bewegen voor een proefpersing van 4000 singles van het Smurfenlied. Inmiddels is 'oerendharde doorbraak troetelschijf met stip' bijna een miljoen keer over de toonbank gegaan. De smurfenfilm trekt volle zalen. Nederland is platgesmurfd en Duitsland en Groot-Brittannië volgden.

De publieke belangstelling voor het fenomeen smurf vindt haar vertaling in de belangstelling van de kant van het bedrijfsleven. Fabrikanten die hun produkt extra onder de aandacht van de consument willen brengen, proberen om strijd het recht te verkrijgen om de smurf bij de promotie van hun produkten te mogen gebruiken. De heer H. Speyer van Wavery Productions in het Belgische Essen die voor de Benelux de geestelijke vader van de smurfen, Peyo, en diens uitgever Dupuis vertegenwoordigt, schat de royalties voor de smurfen in de Benelux voor dit jaar op f 500.000 tot f 600.000.
Dat is dan alleen het bedrag dat aan Peyo en Dupuis moet worden betaald voor het recht de smurfen te mogen gebruiken. De bedragen die aan rechten voor het gebruik van een stripfiguur moeten worden betaald beginnen zo bij ongeveer f 10.000. Het bedrag loopt op afhankelijk van de exclusiviteit die men bedingt, de periode waarin de fabrikant van zijn recht gebruik wil maken en de 'inzet van de stripfiguur'
Een simpel gebruik als bijvoorbeeld een sticker bij een bepaald produkt behoeft niet duur te zijn, kostbaarder wordt het als de actie begeleid wordt met reclame in de kranten en op televisie.
Overigens kan ook een te enthousiast gebruik van een stripfiguur vermindering van de aandachtswaarde inhouden. De heer De Weert van De Ruyter in Baarn (muisjes, hagelslag en andere soorten 'zoet' broodbeleg) ziet een duidelijke levenscyclus van de waarde voor de promotie van een stripfi-

guur. 'Als je een actie overweegt, kijk je wel degelijk naar de mate waarin andere producenten van de stripfiguur gebruik hebben gemaakt', zegt hij. 'Als een bepaalde figuur al te geprononceerd is gebruikt, word je voorzichtig.'
Overigens ziet hij duidelijk de voordelen van het gebruik van een stripfiguur in de promotie van artikelen. Uit zijn ervaring putttend o.a. bij Rowntree-Macintosh (snoep) zegt hij dat een promotie-actie de verkoop van een bepaald produkt belangrijk kan verhogen. Een actie met de figuren Suske en Wiske voor Smarties deed de verkoop met 25 tot 50% stijgen.
Hoewel een promotie met behulp van een stripfiguur over het algemeen iets duurder is dan bijvoorbeeld een regelrechte verlaging van de prijs, ziet hij in zijn sector (zoetwaren) voordelen van het gebruik van een stripfiguur. 'Onze belangrijkste doelgroep zijn kinderen en teenagers', zegt hij. 'Een prijsvoordeel is natuurlijk aardig voor de huisvrouwen die dergelijke zaken moeten kopen, maar door een stripfiguur versterk je de band met de eindgebruiker. Ook later kan dat zijn nawerking hebben.'
Later wil dan zeggen na ongeveer vier maanden, want een typische actie duur ongeveer 1 tot 2 maanden. Nadeel van een actie met behulp van een stripfiguur is dat de distributiekanalen er wat aarzelend tegenover staan. De grootwinkelbedrijven zijn vooral geïnteresseerd in een prijsactie omdat hun grote kracht ligt in het aanbieden van goederen tegen een zo laag mogelijke prijs.
In de kleinere winkels is het vaak een kwestie van ruimte. Een actie wordt meestal begeleid door een display, een uitstalling van produkten waarin op de actie wordt geattendeerd. Dat kost ruimte en aangezien voor veel bedrijven de omzet per vierkante meter een erg belangrijk gegeven is, moet de actie vaak in de eerste plaats aan de distributiekanalen worden 'verkocht'. Hulp daarbij is publiciteit in de media. Maar dat brengt de merchandiser, de organisatie die de rechten van de betrokken stripfiguur onder de hoede heeft, extra in rekening.

BEMIDDELAAR

De merchandisers werken veelal als bemiddelaar tussen de rechthebbende van de stripfiguur en de geïnteresseerde fabrikant. In het geval van de smurfen onderhandelt Wavery Productions voor Peyo en Dupuis. Wavery kan voor de smurfen rechten verkopen voor de niet-speelgoed-toepassingen. De rechten voor speelgoed zijn in handen van Peyo zelf. BP heeft de rechten voor de benzine- en oliesector. Wavery krijgt ongeveer 20 tot 30% van het bedrag dat aan de rechthebbende wordt uitgekeerd.
De plotseling opkomende rage voor een stripfiguur, met de mogelijkheid dat de publieke belangstelling weer even snel inzakt en de korte duur van de promotie-actie dragen ertoe bij dat de vriendelijke stripfiguur de inzet wordt van keihard zaken doen. De kans op gerechtelijke procedures zit er levensgroot in. Volgens Speyer valt dit allemaal nogal mee. 'Tot nu toe hebben wij betrekkelijk weinig met advocaten behoeven te werken,' aldus Speyer. 'Een gebruiker die zich ten onrechte bedient van een stripfiguur keert na een telefoontje meestal snel op zijn schreden terug.' De grillen van de publieke belangstelling maken de merchandising tot een onzekere zaak. De televisie kan een stripfiguur maken en breken. Uitsluitend afgaan op een televisiefiguur kan een hachelijke zaak zijn. 'Van de Bereboot bestonden grote verwachtingen, maar die zijn niet uitgekomen,' zegt Speyer, 'het Bijtje Maja had het kunnen maken, maar die figuur is min of meer ondergesneeuwd door het smurf-effect.' Meestal is het gebruik van 'gouden ouwen' de beste formule voor succes, hoewel het ook wel voorkomt dat vooruitlopend op een verwacht succes opties op bepaalde stripfiguren worden genomen. Dit jaar komt een nieuwe film van Pinocchio in de Nederlandse theaters en nu al worden gebruiksrechten geclaimd.
Kennis van de markt en een bepaald gevoel welke figuur het gaat maken behoren tot de belangrijkste bedrijfsuitrusting van de merchandiser. Wavery heeft bijvoorbeeld goede contacten met het uitgeversconcern VNU, dat de markt voor stripbladen in Nederland voor een groot deel in handen heeft. Een goedlopende strip in een stripblad kan een belangrijke steun in de rug zijn voor de merchandisers omdat bijvoorbeeld een blad als 'Eppo', dat in een oplage van 225.000 wordt verspreid, een aardige produktbekendheid aan een stripfiguur geeft.
Het spelen op zeker heeft tot gevolg dat de 'stal' van Wavery voor ongeveer 90% uit klassieke figuren bestaat. 'Een strip als Suske en Wiske bijvoorbeeld kan je praktisch altijd gebruiken. Over een periode van enkele jaren kan de produktie gewoon doorgaan. Nieuwe figuren onderbreken de produktie. Wij moeten wel erg zeker zijn van onze zaak voor wij een nieuwe stripfiguur aan onze cliënten aanbieden', aldus Speyer.
Op het ogenblik hangt aan 50 tot 60 produkten een smurflabel. De Weert waarschuwt er echter voor dat het belang van de promotie met behulp van een strip-figuur niet overschat mag worden. 'Een slecht produkt redt het niet, ook al gooi je er voor promotie tonnen tegenaan', zegt hij, 'een artikel dat in het dalende gedeelte van de levenscyclus van een produkt zit, kan je misschien nog een tijdje door promotie op de markt handhaven, maar het is uitstel van executie.'
Promotie bij het introduceren van nieuwe produkten kan helpen. 'De distributiekanalen zijn echter zeer selectief,' zegt De Weert, 'in sommige gevallen gaat de introductie van een nieuw produkt niet door omdat de grossiers en de detaillisten er geen markt in zien. Vaak niet ten onrechte. Bijna 80% van de nieuw op de markt gebrachte produkten faalt binnen één jaar omdat het publiek er kennelijk geen behoefte aan heeft.'
Voorlopig lijkt Nederland nog lang niet uitgesmurfd en blijft de belangstelling van de verkoopdirekteuren voor het verschijnsel op hetzelfde hoge peil. Speyer is nu ongeveer een jaar al intensief bezig met de smurfen, waarvan het succes hem zelfs als 'stripofiel' heeft verrast. Het werk eist hem op het ogenblik zo op dat er zelfs geen tijd meer over blijft om stripboeken te lezen.

GOUDEN TIJD

Ook voor de toekomst voorspelt hij voor de stripfiguren commercieel een gouden tijd. 'Volgend jaar januari treedt de nieuwe wet beperking cadeaustelsel in werking,' zegt hij, 'toegiftartikelen mogen dan niet duurder zijn dan f 0,30 gemeten naar hun waarde in het economisch verkeer. Artikelen die worden aangeboden tegen bijbetaling (self-liquidators) moeten dan strikt gebonden zijn aan het produkt waarbij ze verkocht worden. Bij de promotie van artikelen zal dat problemen gaan opleveren. De verkoopafdelingen zullen dan al gauw terechtkomen bij de stripfiguur als promotiemiddel omdat de economische waarde van een afbeelding laag is en de aandachtswaarde hoog".

Overgenomen uit: Financieel Economisch Magazine, april '78 uitg. Bonaventura.

De handel in strips is bijna even oud als de populariteit van het medium. Het is dan ook niet verwonderlijk dat juist in Amerika, waar de strip haar eerste grote successen boekte, ook de doorverkoop van krantestrips voor het eerst van de grond kwam.
Al in de twintiger jaren ontstonden daar organisaties, die zich in opdracht van kranten met de exploitatie van strips bezighielden: het verwerven van rechten, het nauw aan zich binden van tekenaars, het opzetten van nieuwe projekten en het in- en doorverkopen van stripmateriaal.
Deze syndicaten groeiden, o.m. doordat ze de verschillende belangen knap tegen elkaar uitspeelden, tot ze de stripmarkt bijna volledig monopoliseerden.
Met het grootste syndicaat *King Features*, maakten we ook in Nederland al voor de oorlog kennis via de Franse vertegenwoordiging *Opera Mundi*. De Nederlandse aktiviteiten bleven beperkt (Vaz Dias), totdat twee unieke talenten elkaar troffen: de artiest *Marten Toonder* en de zakenman *Johan de Zwaan*. Hun verzamelde kundigheden brachten ons na de oorlog de bloeiperiode van de Nederlandse krantestrip.
Anno 1978 is de Nederlandse krantestrip op sterven na dood - de een na de ander verdwijnt - terwijl strips hier populairder zijn dan ooit. Hoe valt dat te rijmen? Over oorzaken en moeilijkheden zijn respectievelijk de heer *De Zwaan* van *Swan Features Syndicate* en *Rob Harren*, marketing-manager van de *Eppo-groep*.

Martin Wassington

OVER DE PRIJS WORDEN WE HET WEL EENS

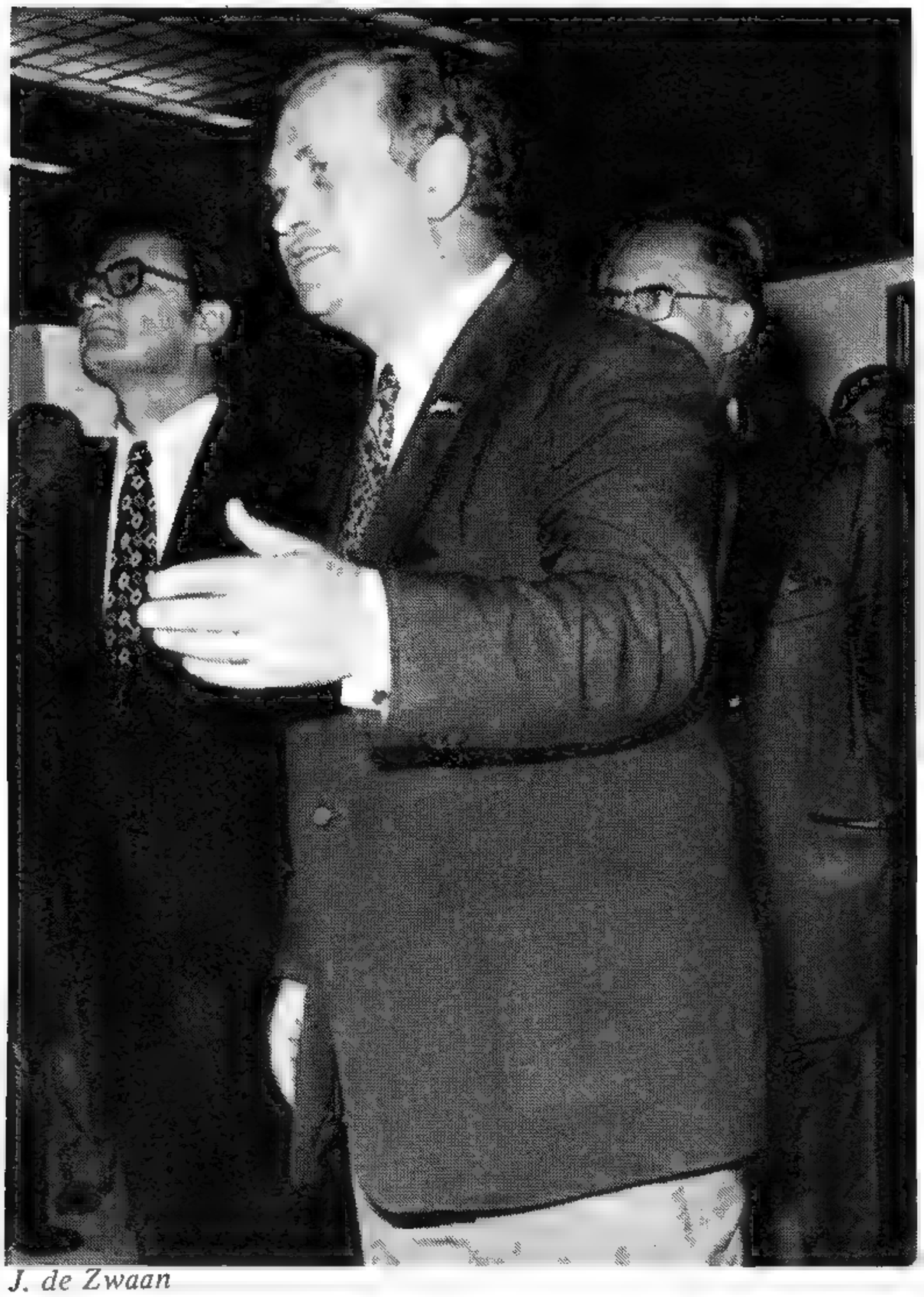

J. de Zwaan

Wat houdt dat nu in syndication?
In de eerste plaats het verkrijgen van een produkt *òf* via derden, een kant-en-klaar produkt, *òf* en dat was altijd het aardigste het opzetten van een produktie. Een produktie die komt van een tekenaar sec, die ook tevens wanneer het een strip met tekst is, zelf die tekst bedenkt, waardoor je een eenheid van figuren en karakters krijgt, wat in het algemeen het beste is omdat degene die dat doet er helemaal in leeft. Als voorbeeld kun je de Eric de Noormanstrip nemen, er is wel eens een beetje ghosting voor de plots geweest en hulp voor het uitwerken van de tekst, maar er was toch iemand die geloofde en leefde in zijn eigen figuren.
Daarnaast had je het opzetten van een nieuwe strip van een tekenaar met een aparte schrijver, wat in de produktie wel spannend was, want je kreeg te maken met karakters die elkaar nog wel eens in de haren vlogen. De deuren stonden wel eens bol bij mij in die tijd en dan moest ik trachten ze weer een beetje aan elkaar te lijmen, want de een zag het karakter heel anders dan de ander het uitbeeldde of zo. Dat speelde zich eigenlijk bij alle strips wel af, maar met de Toonderstrips minder, omdat er natuurlijk een sterk overwicht van Marten was. Een van de meest saillante voorbeelden van die spanningen is ook weer die Eric de Noormanstrip geweest. Ik heb ook zelf wel strips opgezet als Esmeralda, waarbij de schrijver

vaak zijn figuren als heel andere personages zag dan de manier waarop de tekenaar ze uitbeeldde, dat moest dan bijgeslepen worden. Eigenlijk was dat wel de interessantste tijd van de strips toen al die Nederlandse strips opkwamen en internationaal hun markt vonden.

Uw werk?
Dat is voornamelijk mijn werk geweest, het openen van de internationale markt. Het gaf ineens een extra stimulans aan tekenaars en schrijvers om aan het werk te gaan, maar ook moreel aan de gehele markt omdat je internationaal verkocht werd. Ik heb het altijd heel jammer gevonden dat die tijd afliep omdat Nederland van een goedkoopte eiland een dure plaats werd. Al gauw een dure plaats door het beperkte taalgebied. Een Engelse en natuurlijk helemaal een Amerikaanse strip, die had een veel groter achterland. Die konden in hun eigen land alle kosten verwerken in de opbrengsten en daar ook nog de winst uithalen. Ze gebruikten daarnaast nog de markten of dat nu Zuid-Afrika of Australië was deed er niet zo veel toe. Wij zaten in een heel klein taalgebied, zodra we de grens overkwamen behalve in Vlaanderen of West Indië, moesten we met heel wat kosten gaan vertalen, nieuwe balloons en teksten maken. Vertalen is natuurlijk erg moeilijk want een gewone vertaler is niet voldoende. Je moest de vertaling namelijk weer door een redacteur in dat land in de schrijftaal laten zetten, dat was nogal kostbaar. En dan is je invloed in een bepaald land altijd minder dan de grootste uit dat land. Je was dus erg gelukkig als je een kontrakt kon sluiten, maar je sloot dan wel een kontrakt voor zo'n vijf gulden per dag, terwijl je met zo'n f 30,– kosten zat. Als je dan geen tweede of derde strip kon onderbrengen draaide je erop tekort. Daardoor viel de buitenlandse markt voor de Nederlandse strip voor een groot gedeelte weg en werd het noodzakelijk om bestaande buitenlandse strips achter na te zitten om daarvan de rechten in een gedeelte van Europa of in Nederland te pakken te krijgen. Zo is eigenlijk de gang van zaken geweest.

Hoe belandde u in de striphandel?
Ik begrijp het eigenlijk nog steeds niet hoe ik erop gekomen ben. Ik had wel eens gehoord dat ze in Scandinavië iets aan strips deden, vlak na de oorlog. Ik heb toen om een of andere reden een vliegtuig gepakt en ben naar Kopenhagen gegaan, maar daar zag ik het niet zo zitten en ik stak over naar Malmö in Zweden. En wat doe je daar? Je pakt het telefoonboek, kijkt onder het gerubriceerde gedeelte bij

uitgevers, je koopt wat kranten, je kijkt 's rond en maakt een aantal afspraken. De portier van een hotel was wat betreft ook altijd een voortreffelijke hulp. Ik hield aan die eerste reis een voortreffelijk kontakt over en verkocht mijn eerste strip. Ze zeggen wel dat ik er zo over praatte bij de verkoop dat je je klassieken niet scheen te kennen als je Tom Poes niet kende. Vervolgens reisde ik door naar Stockholm, waar ik bij de hoofdredacteur van het grootste landelijke dagblad terecht kwam. Nadat ik hem voor de lunch had verteld hoe belangrijk Tom Poes wel was, kwam ik na de lunch bij hem terug en was totaal perplex toen hij mij vertelde dat hij de strip kocht.

Toen ik hem vroeg waarom, vertelde hij me dat hij in de lunchpauze de ambassadeur van Nederland had gebeld en hem verteld had: 'Er zit hier een vent die kletst me de oren van het hoofd over Tom Poes, ken je dat? ' Waarop de ambassadeur zei: 'Dat is het enige dat ik de laatste jaren nog in de Nederlandse kranten lees! '
Op die manier startte ik en dan heb je bij andere kranten een entree, je kunt terugwijzen naar iets.
Langzamerhand leer je de juiste mensen kennen en vele werden vrienden van mij. Belangrijk vond ik ook altijd het hotel, ik zorgde er voor altijd een duur hotel te nemen. Er was me daarbij alles aan gelegen dat de telefoniste van het hotel wanneer ze een belangrijk iemand opriep zei: 'U spreekt met dat en dat hotel, hier komt de heer De Zwaan voor u'. Als je dat niet deed, bleef je bij een of andere jonge redacteur steken. Dat was een groot probleem, want alles wat je hem vertelde kwam niet over omdat hij als hij met het materiaal naar zijn hoofdredacteur ging, onzeker was en zei: 'Er is een of andere vent over strips.' Dan kun je het wel vergeten. Noodzaak was dat je de man die de beslissingsbevoegdheid had wist te bereiken. En er waren verschillende manieren om dat klaar te spelen.

Het kontakt met Toonder. . .?
Marten had ik in de oorlog via zijn broer Jan Gerhard leren kennen. Jan Gerhard zei me dat zijn broer wel wat steun of advies kon gebruiken. Dat ben ik hem toen als freelancer gaan geven, ongehonoreerd. Ik heb me er ook mee bemoeid omdat ik me toch overdag voor de Duitsers schuil moest houden; ik werd zoals velen gezocht. Na de oorlog kwam ik toen weer in kontakt met Marten en toen vroeg hij me: wil je dat en dat voor me gaan doen? Ik werd zijn compagnon. We hebben samen de Toonderstudio's opgezet, na eerst de affaire Tom Poes en 'De Telegraaf' te hebben geregeld, waardoor Tom Poes in 'Het Handelsblad' en 'De Volkskrant' ging verschijnen.
Maar dan wil je verder, tenzij je een productieman bent, maar als een artiest als Toonder de produktieman is, dan moet de zakelijke man zien dat hij het verder kwijt raakt. Toen bedachten we dat er misschien ook wel een mogelijkheid in het buitenland was dus daar moest ik op af. Toen zijn er heel veel buitenlandse reizen gekomen. Ik reisde wel zo'n twee keer per jaar heel Europa rond, zo'n 70.000 km. Het aardige was dat ik in die nog moeilijke tijd, 1945/46 en vlak na de oorlog deviezen binnenbracht, zonder dat daar grondstoffen voor nodig waren.

Wat was precies het idee met die Toonderstudio's?
Om door te gaan met Tom Poes, daarbij nog andere strips te creëren en medewerkers aan te trekken die onder leiding van de studio's ook tot produkties kwamen. Daar is Kresse ook uitgekomen en Sprenger. Tekenaars kwamen vaak aanlopen via, via. Ze verschenen ook vaak op je stoep met hun mapje onder hun arm en lieten dan zien wat hun grote geestesprodukt was en dan had je er die zeiden: 'Verrekte goed, meneer, verrekte goed', en dan was het meestal niet zo. Als ze zeiden: 'Ja, ik heb hier wel, maar dat is al iets ouder, ik kan het nu beter' dan had je hoop. Want het moet altijd een strijd met jezelf zijn als je iets dergelijks maakt. Ik an het nog anders nog beter, an haal je het wel!

renlang sublieme samenrking?
a, een heleboel jaren was dat terst prettig. Het is alleen wanneer je met een artiest, ja, met grote artiesten te maken heb is het voor iemand die

zakelijk ingesteld is, en dan hoeft dat echt niet Hiep Hieper te zijn of Bul Super, - ik geloof trouwens wel dat die figuren gecreëerd zijn naar aanleiding van wat Toonders gedachten waren over iemand die zaken wilde doen - dan heb je toch vaak een ander uitgangspunt. Misschien een wat meer nuchtere kijk op dingen. Dat je zegt, ja, alles wat geproduceerd wordt en tijd en geld kost daar moet iets tegenover staan. De markt bepaald tenslotte wat je moet produceren, anders moet je bij je potkacheltje gaan zitten.

De poging om via een stripblad de produkties te promoten, wat een misser?
Ja, als je zoiets opzet, moet je het naar mijn mening niet gebruiken als pakje waar je van alles in kunt stoppen, maar als een van de belangrijkste items van je zakelijke aktiviteiten. Daar moet je alleen topkwaliteit in doen, en niet proeven van bekwaamheid en onbekwaamheid van deze of gene. Dus niet zeggen van dit hebben we nog liggen, dat is toen wel niet doorgegaan, dat gaat in het weekblad. Het had eigenlijk het Tom Poesblad moeten zijn. Zoals vele anderen zelfs de gewone strip voor de krant en het weekblad in hun land niet meer verkochten, maar in hun eigen blad. Probleem was ook dat Tom Poes gemaakt werd voor de rijpere jeugd boven de zestien en die vond het toen nog beneden zijn waardigheid om in de trein te gaan zitten lezen in een stripblaadje. Het was meer voor fijnproevers. Naar mijn mening moest ook daarom zakelijk gezien de hoogste kwaliteit erin. Kansen waren er m.i. wel want we zaten voor de markt uit, Donald Duck bijvoorbeeld kwam pas in 1952. Oorzaak voor het mislukken was ook wel dat er geen kapitaal afgezonderd was, om bijvoorbeeld de markt te onderzoeken van 'wat is de beste redacteur hiervoor? ' en niet zo van 'We hebben nog iemand lopen! ' Je moet in feite een soort concurrentie binnen het bedrijf hebben zo van: 'Ik heb dat en dat nodig' aan een andere afdeling en 'maak maar een offerte, anders haal ik het bij een ander'.

Na de breuk met Toonder?
Heb ik de eigen zaak opgericht, er was natuurlijk een bepaalde verdeling. We waren firmanten en hingen allebei als het ware aan de produkties die er waren. We hebben het toen zo verdeeld dat hij door kon gaan met zijn strips en ik startte Swan Features Syndicate, met een aantal strips zoals Simpelman.

Hoe was de situatie?
Vaz Dias had in het verleden wat gedaan en de vertegenwoordiging van Opera Mundi die op haar beurt weer King Features vertegenwoordigde zat op het Rokin in Amsterdam. Ik had toen al een regeling getroffen dat onder onze auspiciën dat kantoor Nederland zou gaan draaien. Ik dacht je moet zoveel mogelijk zorgen dat je ook de concurrentie in handen hebt. Niet met het doel de ander tekort te doen. Die concurrent komt toch dus moet je zorgen dat het geen gevecht wordt, en dat je de markt beheerst, er was toen nog ruimte genoeg. De strip was in opkomst, van één per dag gingen de kranten er twee tot drie plaatsen. Ik ben toen weer opnieuw begonnen met dat reizen. Daarnaast begon ik al vrij snel te merken dat we juist door het kleine taalgebied in een moeilijke positie kwamen. Op de internationale markt ging ik toen uitkijken naar buitenlandse strips en het verkopen daarvan in een beperkt Europees gebied.

Kortom de doodssteek voor de Nederlandse dagbladstrips!
Het was geen beslissing omdat ik dat prettig vond, ik moest wel. We hadden natuurlijk allerlei produkties opgezet en dan kwam je tot de ontdekking dat je duur werd, door een heel klein taalgebied. Dat je het met geluk hier kon plaatsen in Nederland, maar dat je daarbij al een tekort had ten aanzien van de produktiekosten. En dan moest een strip toch eerst zo'n maand of vier lopen voor hij uitgebalanceerd was waarbij ook de publieke reactie naar voren kwam.

Was die er dan echt?
Ja, je voelde toch wel aan waar kijken de mensen naar, als ze die en die pagina opslaan. De redacties zeiden: Als de krant van de persen rolt en de mensen aan de pers lezen de strips, dan weten we dat het wel goed zit'. Je had dan al een verlies zoals ik net al zei op de produktie en moest dan doorgaan met verlies, dan moest je het verlies nog vergroten met vertalen en inletteren. Dan kon je in het buitenland aan het werk, daar is een sterkere decentralisatie van dagbladen als bij ons. Je hebt er naast nationale, grote regionale kranten. Je ging dan eerst naar de regionale kranten, daar waren de prijzen laag. Dan was je wel blij dat je een kontrakt sloot, maar al met al betekende het met de vertaalkosten mee nog een extra verlies. Dan moest je minstens twee of drie kranten krijgen om over een break-even point te komen. Lukte dat niet dan moest je toch die klant tevreden stellen met heel veel pijn in je portemonnee. Dat kon niet meer, bovendien werd de druk van syndicaten in het land zelf, bijvoorbeeld in Engeland en Denemarken, steeds groter dus dat verbeterde de opbrengsten niet. Daarbij hadden ze een bepaalde keuze gemaakt. De strips liepen heel lang. Het moment dat de man in was voor een wijziging van zijn strippakket werd zeldzamer. Je had dus geluk als je eenmaal per week een kontrakt afsloot en dan was daar al heel wat geld in geïnvesteerd.

Combinaties met boekuitgaven waren aantrekkelijker?
Ja, dat was beter, dat hebben we ook gedaan in België en zo. Ik kwam er achter dat je alleen iets kon doen als je elke dag iets presteerde. Ik ben toen voor mijzelf bijprodukties gaan maken. Dat werden rubrieken met wetenswaardigheden, puzzels en zo voor de zater-

dagedities. Dat had zoveel succes dat ik me erop ben gaan toeleggen.

Op dat moment stierf de syndication van dagblad-strips werkelijk af!
Ja, omdat ik niet helemaal filantroop ben en er brood op de plank moet komen. Het was eigenlijk allemaal geld dat er nooit meer uitgekomen is.

De situatie nu voor nieuwe dagbladstrips?
Heel moeilijk, zo niet onmogelijk. Er kan natuurlijk altijd een geniaal iets ontstaan, maar er is zo'n druk op die markt van de hele grote landen van Amerika en Engeland bijvoorbeeld. Dat is trouwens ook een punt erbij, dat kontakt met het buitenland met een syndicator die regelt en koopt dat is ook heel sterk veranderd. De weekbladen- en de uitgeverspers die zijn elkaar allemaal gaan opzoeken. Ze hadden allemaal materiaal nodig en de een produceerde iets oorspronkelijks wat een ander ook wel kon gebruiken. als foto's, teksten, artikelen. Dus kreeg je een internationale uitwisseling. Ze kwamen bij elkaar op congresjes en beurzen en wisselden uit. De tussenpersonen kwamen daardoor buitenspel te staan. Ook met fusies van dagbladen en de import van goedkopere Amerikaanse strips verslechterde de situatie.

Hoe verkocht u nu een strip?
Meestal kwam je daarvoor wel terecht bij de hoofdredacteur, die dan veelal toch wel stripminded was. Je moest zo'n man in een half uur overtuigen - meer tijd had hij niet - dat hij iets zou missen als hij dit niet nam. Die man had geen tijd om eens rustig thuis te gaan zitten en twee of drie verhalen door te lezen. Hij was dus sterk afhankelijk van degene die wat kwam aanbieden en zelf geloofde in wat hij aanbood. Ik zei dan altijd: 'Neemt u die strip maar,.zo'n drie maanden op proef, we zien dan wel.' Dat was in tegenstelling tot Amerika waar men erg sterk op contracten was. Ik had vaak ruzie met mijn accountants waar de contracten waren.
Ik zocht ook voor het gesprek uit aan welke strip zo'n krant behoefte zou hebben. Je moest dan weten welke strips ze al hadden, die lijkt teveel op die, etc. Zo van: dan kan ik beter nu een avonturenstrip nemen. Ik wijdde dan mijn krachten daaraan. Dan mocht de man nog wel in het boekje bladeren, en dan moest je verschrikkelijk goed opletten, want het ging om een onderdeel van een seconde, als hij bij de een iets langer dan bij de ander bleef staan, dan wist ik het. Hij ging dan even terug bladeren en dan zei ik: 'Deze! Dat is het, hè? ' Laat hem niet zo maar bladeren want dan is die man ook in de war. Ergens was er iets bij dat bladeren, iets in de afbeelding of in het avontuur had zijn aandacht. Dat was een flitsje. Ja, dat zijn zo allemaal dingen van de verkoop!

Wat kost een strip?
De prijs is variabel. Verspreidingsgebied en oplage en eventuele exclusiviteit spelen een rol. Regionale kranten bijvoorbeeld zijn vaak samengegaan om een druk uit te kunnen oefenen op de kostenfactoren. Ze kopen dus produkties vaak samen. Waarbij je onder druk gezet wordt, je hebt de keus ja of nee. En dat geldt dan voor tien bladen bijvoorbeeld. Dan moet je heel veel water in de wijn doen. Dan kun je niet meer zeggen voor een krant is het zoveel. Ook speelt de kracht van een strip een rol en moet de krant juist die strip hebben?
De prijs is dus een deal, waarbij bijvoorbeeld de strips bij herplaatsing ook weer goedkoper zijn. Ik zeg altijd: 'Over de prijs worden we het wel eens'.

10.000 GENERAALS

à 5% ROYALTIES,

DAT IS GEEN VETPOT !

vlnr: Jan de Bree, Rob Harren, Ieneke Geijsen en Claudia van Velzen.

Een succesrijk man die Rob Harren, marketing-manager van de Eppo-groep en zo'n druk baasje dat hij gedeelten van zijn omvangrijke taak heeft moeten delegeren naar zijn assistentes, waarvan er sinds kort één, de mooie Claudia, de syndication doet. Tè kort zelfs volgens één van haar bovenbazen, vandaar dat ik nu voor informatie over syndication - het is daar in discussie bij Oberon - toch tegenover Rob Harren zelf zit. Sigaartje in de mondhoek praten we tussen de vele telefoontjes: 'Ben je er voor . . . Rob?' door. Hij maakt een wat gejaagde indruk, is eigenlijk altijd met tien dingen tegelijk bezig. Toch neemt hij alle tijd om mij op de hoogte te brengen.

Martin Wassington

Gehaaid stelt hijzelf de eerste vraag:
Wat wil je weten van syndication?
Nuchter als ik nog ben pareer ik met:
Alles, begin maar met wat is syndication!
Dat is heel vreemd, je hebt er twee opvattingen over; de redactie zegt: 'Syndication is de doorverkoop van stripmateriaal aan andere media', en daar vallen geen albums onder.

En jij?
Ik vind syndication de doorverkoop van stripmateriaal aan het buitenland voor alle doeleinden, zowel voor boeken, als tijdschriften. De audiovisuele rechten en dergelijke vallen voor mij meer onder merchandising. Syndication voor dagbladen is voor mij natuurlijk ook syndication, maar dan niet alleen wat stripmateriaal betreft, maar ook redactioneel materiaal, foto's, modemodellen, etcetera, en daarbij ook nog het verkopen van rechten van albums en boeken. Over het algemeen zeggen ze weer in België bijvoorbeeld dat syndication de doorverkoop naar tijdschriften is en boekrechten weer niet.

Start van de syndication?
Nadat ik twee jaar merchandising had gedaan wat lekker liep, hebben we op initiatief van Bob van Dijk, omdat we nu eenmaal een archief hadden, dat geëxploiteerd moest worden en we in feite wat mensen overhadden hebben we daar iemand aangezet.
Maar de oorspronkelijke syndication voor het buitenland werd gedaan door J.J.P., dat was die onderneming van Tuijnman (zie Stripschrift 106). J.J.P. reisde de hele wereld af, ik geloof wel zo'n tweemaal, en kwam dan terug met allerlei toezeggingen aan de auteurs, zo van het materiaal was overal te verkopen. Daar is niets, maar dan ook helemaal niets van gekomen. Vandaar ook dat de meeste auteurs nogal wat frustraties hebben wat betreft syndication en doorverkoop van materiaal bij Oberon. Het enige wat er geloof ik uitkwam was een stripje in Joegoslavië of zo.

Om welk materiaal ging het?
Het ging voornamelijk om het Pep-materiaal, er was nauwelijks Sjorsmateriaal voor handen. Wat I.J.P. er ook bij deed was al het Kauka-materiaal, zoals Fix und Foxi, maar dat is ook niet gegaan. De opzet was verkeerd, weet je wat ze deden? : dan merkten ze dat er belangstelling was in Mexico, erg veel belangstelling. Dan kwamen ze terug en dan dachten ze dat moeten we niet verkopen, dat moeten we zelf doen, er is een markt voor. Toen Oberon ontstond is vlak daarna I.J.P. ontstaan en daarmee kwamen eigenlijk de eerste syndication-aktiviteiten op gang, want de Geïllustreerde Pers had er ook niets aan gedaan. I.J.P. trok direkt de buitenlandse verkoop naar zich toe en die is nooit van de grond gekomen omdat I.J.P. zelf niet van de grond kwam.

Jouw pogingen?
Toen ik de syndication deed probeerden we alleen de strips aan dagbladen te verkopen. Dat is gelukt aan een paar huis-aan-huisbladen en een paar provinciale dagbladen. Er lopen nu nog in het Eindhovens dagblad 'De Generaal' en 'Woep en Wap' in de huis-aan-huis bladen van Haarlem en omstreken. We plaatsten het meestal in dubbele stroken zoals Lucky Luke geplaatst wordt. Om het spanningselement er een beetje in te houden, ook wel hele pagina's in nieuwsbladen van bijv. de Macaroni's.

De problemen bij syndication?
De dagbladsyndication is niets geworden omdat er geen brood inzit; de opbrengsten zijn heel erg laag. Ons materiaal is over het algemeen niet geschikt voor dagbladen in verband met cliffhangers en dergelijke. Ook is het erg moeilijk om van bestaande strips die over het algemeen wel voor dagbladen worden gemaakt, ook internationaal voor dagbladen worden gemaakt, precies te weten wanneer ze aflopen, Meestal is er een grote voorraad en is een redactie nooit genegen om op een gegeven moment een lopende strip af te breken voor een nieuwe strip, dat gebeurt praktisch niet.

Oberon stripservice

Hoe gingen jullie te werk?
We hebben het geprobeerd met een mailing, we hebben een onderzoek gehouden via Novum naar het lezen van strips, waar toen een paar verrassende resultaten uit naar voren kwamen. Dat onderzoek hebben jullie trouwens nog gepubliceerd (Stripschrift) het liep gelijk met een onderzoek naar de populariteit van stripfiguren. Toen is dan die mailing Oberon Stripservice uitgegaan. We waren nog maar pas gestart toen de afdeling merchandising overgeheveld werd naar Admedia. Men vond dat dat beter functioneerde. Ik heb toen de Eppohoek genomen; de albums opbouwen en noem maar op. Weer een ander ging naar Vandaag BV een syndicate dat zich vooral met redactioneel materiaal bezighield. Bij Vandaag BV lukte het ook niet, omdat ze te weinig goede strips hadden om alleen van strips te bestaan. Het is een onmogelijke zaak om de syndication voor alleen dagbladstrips op te zetten. Het levert per strookje vijftien gulden op. Daar kun je niet een vent voor naar Groningen laten rijden om een gesprek met een hoofdredacteur te voeren. En dan moet je nog blackies (zwart-wit afdrukken) sturen en voor dat alles dan vijftien gulden vangen. Dan komt nog de afdracht aan de auteurs. Die vangen de helft, dat impliceert dat er in feite zeven en een halve gulden overblijft voor de uitgeverij, daar gaan dan nog eens twee gulden af voor die blackies. Het lukt dus niet. Ik weet wel zeker als een tekenaar een goede dagbladstrip maakt en de tijd neemt om met een aantal dagbladen te gaan praten en dat dagblad vóór dagblad voor opbouwt, het kan lukken.

Hij moet dan niet denken dat hij er een, twee, drie uitspringt. Maar als hij er in slaagt hem te verkopen aan bijvoorbeeld 'De Stem', een provinciaal dagblad, dan verkoopt hij exclusiviteit voor dat beperkte gebied en zo gaat hij door. Als het een tekenaar is die een beetje kan communiceren en dat is vaak een probleem bij tekenaars als ze hun strip moeten verkopen, dan is hij in staat zich aan twee regionale dagbladen te verkopen. Dat is zo'n f 200,– per dag. Als je dat als tekenaar dan rechtstreeks doet - er gaat dan wel de helft aan belasting af - dan ben je wel in staat om voor een gedeeltelijke kostwinning een strip voor dagbladen te tekenen. Maar welke tekenaar is ertoe in staat? Het gaat allemaal om opbouwen dat heb ik ook hier bij Oberon gezegd, maar jammer genoeg is ons, ook omdat het niets opleverde, de tijd niet gegund. Maar via provinciale dagbladen – via een landelijk dagblad kan het niet want dat vraagt voor veertig gulden exclusiviteit en dan ben je weg, kan een handig iemand best nog iets bereiken. Vaak zijn die dagbladen nog combinaties waardoor je meteen bij meerdere kranten zit. Alleen heeft dat ook weer zijn problemen omdat die verschillende bladen vaak een andere verschijningsfrekwentie hebben.

Bestaande syndicaten, hoe werken die? De man van Opera Mundi hier, doet er helemaal niets aan, die zit alleen achter zijn bureau de aanvragen af te werken en hij verkoopt al ik weet niet wat. Het zijn wel allemaal dagbladstrips.

Waardering van het publiek voor krantestrips?
Toen ik met die dagbladsyndication bezig ging ben ik eens gaan praten met de VNU-bladen. Nou ik kreeg geen informatie van 'De Telegraaf' over wat de kosten waren etc. en toen ben ik naar de hoofdredacteur van 'Het Nieuwsblad van het Zuiden' gegaan en heb hem gevraagd hoe appreciëren jouw dagbladlezers de strips? Hij wist het niet, zei: 'We plaatsen de strips gevoelsmatig', maar hij kon wel een voorbeeld geven. Als een strip verdwijnt krijgen we altijd vijf tot zes brieven en dat is veel voor een dagblad. We hebben bijvoorbeeld ook wel eens een test gedaan door op de plaats waar normaal altijd strips stonden, twee dagen een abonneringsbon te zetten voor het dagblad. Het vreemde van het geval was dat we daar dan meer respons op kregen dan wanneer die op een andere plaats stond. Echt onderzoek is er eigenlijk nooit geweest.

Strips naar het buitenland, men kent ze er niet?
Zij beoordelen ze zuiver op kwaliteit van tekeningen en plot en ze kijken of er niet teveel Nederlandse elementen in voorkomen, molens, grachten enzo. Maar ook zaken als kleurteksten dus bijvoorbeeld het woord 'slijterij' in het groen spelen mee. Probeer daar maar eens een even grote b.v. Franse vertaling van te krijgen.
Het zou wel aardig zijn als tekenaars dat wisten, dan konden ze er toch rekening mee houden?
Het punt is, waarom koopt een buitenlander een strip van ons? Omdat er films en ander materiaal voor handen zijn.

Anders is het niet te doen. Het enige resultaat van wat gedaan wordt bij syndication levert niet een inkomen voor de uitgeverij op, volgens mij kost het de uitgeverij alleen maar geld, maar geeft alleen de tekenaar extra inkomsten. Een soort pensioen net als albums.

Albums?
Ook met albums gaat het zeer moeizaam, beter dan vroeger maar toen deed ook helemaal niemand er iets aan. En nu werk ik er een beetje aan, en nu is het niet genoeg natuurlijk, zo zit dat. Claudia en Marijke, mijn assistentes, nemen ieder een paar landen voor hun rekening, terwijl we in de zuidelijke landen als Spanje en Italië agenten hebben zitten die de zaken voor ons regelen. Soms verkopen ze wat. Daarbij heb je dan nog valuta problemen. Zoals nu met die Amerikaanse dollars, dan krijg je bijvoorbeeld Portugese escudo's die je nergens kwijt kan. Dan heb je dus wel verkocht, maar 't levert niets op.

Zet je dingen op omdat je denkt dat er in het buitenland een markt voor is?
Nee, ons uitgangspunt is en blijft de Nederlandse markt, voor wat betreft strips maken en albums en als je het dan kan doorverkopen is het voor de auteur meegenomen.
Bovendien is er niet zoveel belangstelling meer want ze hebben hun eigen mensen. Als je een album wilt gaan lanceren is het beste platform altijd geweest: tijdschriftpublikatie. En je weet hoe slecht de tijdschriften er voor staan in het buitenland. Dus moet je met niet voorgepubliceerd werk aan de slag, bijvoorbeeld 'De Generaal' in Frankrijk. Het zal ook geen bestseller worden. Het is een soort 'spielerei'. Tienduizend is de oplage, erg moeilijk om die kwijt te raken en dan nog tegen royalties van 5% is het geen vetpot.

Vertalers-problematiek?
We hebben een aantal thuiswerkers voor het vertaalwerk. We vertalen alleen maar strips in het Engels als we weten dat we een grote kans hebben ze te verkopen. Grote kans wil zeggen aanvragen en dergelijke, dan vertalen we. Ze krijgen dan blackies en de Engelse vertaling. De tekst wordt niet geletterd, maar apart bijgeleverd; het is alleen een leidraad om het verhaal te vertellen in de betreffende taal.

Oberonmateriaal in het buitenland verkocht door agenten?
Ja, ik weet daardoor dat er een enorme prijzenslag aan de gang is voor wat betreft die dagbladstrips, dat hoor je wel van O.K. Press in Denemarken, die het Oberonmateriaal uitbrengt. Als je bijvoorbeeld de stallen van IPC opentrekt, die gaan gewoon aan de slag; elke vijftien gulden is weer vijftien gulden. Op de grote hoeveelheid is die vijftien gulden meegenomen en ze hebben toch mensen op syndication zitten die 'uit' zijn, Wil je het commercieel bekijken en er echt goede mensen aan zetten dan kosten ze te veel geld. Dat kan niet.

Kontakten met andere uitgeverijen?
De belangrijke Europese stripuitgeverijen hebben intensieve kontakten en ontvangen elkaars materiaal. Het is dus helemaal niet meer nodig er op af te gaan op congressen of beurzen. Die twee handen vol Europese stripuitgevers staan op de mailinglist en weten precies door een stempeltje available wat wij te bieden hebben. Terwijl wij weer van die andere uitgeverijen wat afnemen. Er bestaat dus over en weer kontakt. Op congressen en beurzen ontmoet je alleen maar kleine mannetjes; een vent uit Perzië die iets uit wil geven en zo. We doen er in ieder geval alles aan om op die beurzen aanwezig te zijn met een stand. Nu en dan levert het ook wat op. Op een gegeven moment komt er dus een verzoek van een van die uitgevers, bijvoorbeeld Interpress. Hè, dat vinden we leuk, dat willen we wel uitgeven. En dan vragen ze ons een Engelse vertaling van bijvoorbeeld Douwe Dabbert te leveren. Aan de hand daarvan praten we over de condities voor ons en voor de tekenaar, dat wordt teruggekoppeld naar de tekenaar of alles OK is, en dan maken we de zaak met een kontrakt rond. Er gaat dus niemand met zijn koffertje de uitgeverijen langs.

Albums dus de toekomst?
Heel voorzichtig zullen we dat doen. We zijn begonnen met 'Leonardo' en 'De Generaal', 'Johnny Goodbye' gaat nu beginnen. Zo gaan we door stap voor stap. Het grote punt is dat er binnen Europa een beetje een malaise op stripgebied is, ook in de album-verkoop. In Duitsland kunnen ze bijvoorbeeld heel moeilijk de albums rendabel maken omdat de prijsstelling te laag is en de oplage die gedrukt moet worden om een goede verspreiding te waarborgen - ze hebben er zo'n 80 verkooppunten - te hoog is. En ook gaat men in Duitsland en andere landen door met het oude materiaal van Dupuis en Lombard. Zo lang zij nog hun oude materiaal kunnen leveren, komt Oberon echt niet aan bod. Alleen met een aantal uitzonderingen. Het grote pakket komt niet aan bod, omdat ze doorgaan met oude series van Dupuis en Lombard. Ik kan me dat voorstellen omdat je zonder tijdschrift-publikatie niet aan nieuwe series begint. Vandaar dat het een heel moeilijke weg is. . . .

EN OF IK HEM KEN! HIJ HEEFT ME NOG LEREN PAARDRIJDEN! HOE MAAKT HIJ HET? O, VERTEL EENS GAUW VERDER!
VERROEST! HIJ IS NOG VEEL GEVAARLIJKER DAN IK DACHT! DAAR KOMT IE!
HET IS M'N VERDIENDE LOON... MAAR IK WIST ECHT NIET DAT KARIN'S VRIEND NOG IETS ANDERS IN DIE DOOS HAD GESTOPT!

nederlands centrum voor belangstellenden in strips
POSTBUS 11335 AMSTERDAM

HET STRIPSCHAP

8 november 1978 verschijnt bij Het Spectrum-De Meern *Het Stripleksikon der Lage Landen*. Deze encyclopedie die wordt samengesteld door Evelien & Kees Kousemaker, op initiatief en met medewerking van Het Stripschap, zal een keur van artikelen bevatten van deskundigen als: Rudolf Geel, Steef Davidson, Jan Smet, Hans Frankfurther, Rob van Eijck, Albert Tol, Har Brok, Een team van medewerkers is tevens bezig een komplete bibliografie samen te stellen van alle Nederlandse en Vlaamse striptekenaars.
De letters van het alfabet worden paginagroot getekend en geïllustreerd door: Marten Toonder, Hans Kresse, The Tjong Khing, Joost Swarte, Martin Lodewijk, Bert Bus, Jean Dulieu, Bob de Moor en vele anderen.
Teneinde deze uitgave zo kompleet mogelijk te doen zijn, verzoekt Het Stripschap om de volgende informaties:

- Wie kent de tekenaar van de Sjors strip, welke in de jaren 1932-1933 na de Branner periode verscheen in het Weekblad voor U en het Vlaamse blad ABC (Ukkie Wappie en zijn vriendjes). Deze strip verscheen ook in de Franstalige uitgave van ABC namelijk 'A-Z' onder de naam 'Les aventures de Jean-Jean et ses amis'.

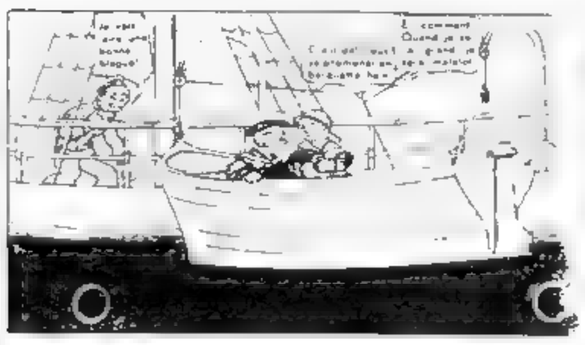

- Wie is bekend met de huidige woon- of verblijfplaats of, indien overleden, met een adres van nabestaanden van: (of: wie heeft materiaal van):

M. Antonie (De vlucht van Boris, uitg. Strips, Haarlem);
H.B. (Herri-Berri in Kath. Illustr. 1927).
Greta Badenhuizen (Het betoverde bos in Amersf.Courant 1938 & boekuitgave);
Joop Reckmann (Kabouterboekje De Bijenkorf);
K.Berghegge (Flip & Flap, Douwe Egberts);
J. van Bossum (Gert, Jan en Maartje in Nijkerkse Courant);
Joop du Buy (Bollie het ondeugende olifantje, boekje);
J.Bijvoet (Juffertje Onrust, meisjesbibl. Helmond, 1938);
Billy Cam (Cam ou flages, 30-er jaren in Ned.Indië);
Cede (ps. voor C.Damen) (Balkje het dikke ezeltje, weekbl. Roomse Jeugd, 30-er jaren);
G.Damen (Tom Kwiek in De Stad Amsterdam, 1925-1927);
B. Dam (Bully Dog, Mulder, Amsterdam);
P. Deunhouwer (Koos in Ketelbinkiekrant);
Cor van Deutekom (Joco in Twents Nieuwsblad, 1943-1944)
Bern Dons (Klein Duimpje in Olijk en Vrolijk, 30-er jaren)
Rod. Draga (Raketridders in Week in Beeld);
H.van Eck (Gouden Sleutel, Den Haag 1949)
Wim Engelse (Wiedewip in Kofa, 1931)
W.F. (Knorretje in Kinderkompas 1960)
H. Franse (Rattenvanger in Kris Kras 1963)
Han van Gelder (De wereldreis van een jeep, 2 boekjes, Amsterdam 1946)
P. van Geldrop (Raedemakers album)
Cobi Gonggrijp (Ned.Kinderbibl. Helmond 1935-1938)
Bruno Grimmer (Bobs Autorit, Van Goor)

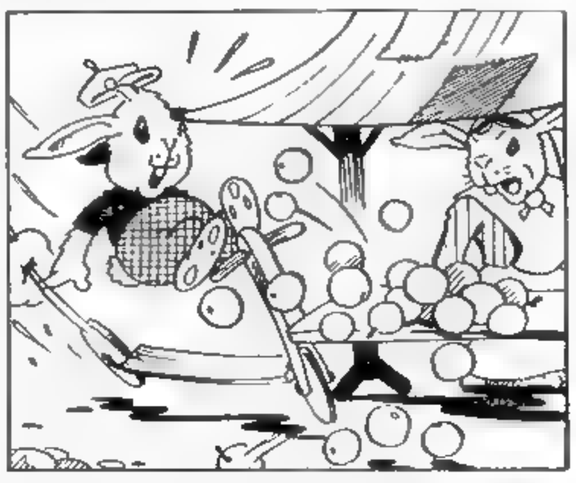

V. Groen (Kootje Konijn in Vizier 1946, tekst Hildebrand)
Joop de Groote (Kaasjerond en Boterbol in De Prins 1931-1932)
A. Hamaker-Willink (Verre landen, Bruna)
Koen Hansley (Piet Arends in Gooi en Eemlander 1940)
Jac. A. Hazelaar (Jan Klaassen, boek 1927)
Boy ten Hove (strips in Okki en Sjors 1931-1938)
Hans A. Husslage (Barak 11 in Humorist 1940)

Piet Jansen (Tom en Bola op avontuur 1953)
Hans Kaales (Winnetou in Doe Mee 1942)
J.G. Kesler (Bij ons thuis, drukkerij Holland 1932)
Nico Kotten (Kruitdamp en schijnwerpers)
Ernst Kutzer (Wimpies Wereldreizen, 6 deeltjes 1924)
L. Leembruggen (Het Hazenboekje)
Van Looy (De kleine parade)
A. Masque (1001 nacht, Universum 1946)
Menno van Meeteren (Tierelantijn in De Humorist 1927)

Hank Meyer (Opie in Het Vrije Volk)
Molenaar (Daantje Driest, radioreporter in Radiobode 1941)
Jac. H. Molier (Professor Vliegwiel in Het Vaderland 1935)
R.J. van Neervoort (Jan Zeedijk in Amerika in Gooi en Eemlander 1940)
B.H. Ohwee (Pietje Pinguin in Jeugdland en De Prins 1942)
Oom Jan (Koos Kwiek in Zonneland 1955)
C.H. Pieterse (Dikkie Duiver en Paultje Poon in Het Volk 1942)
Pinkie & Dumelot (Bram, Kroonder-Bussum)
Jack Point (Robinson Crusoë in Alg.Handelsblad 1929)
D.Poelsma (De Spoorzoekers)
Pol Fer Jac (Paul en Paulienke, Amusantje)
Sien Praamsma (Jochem Jofel, Pegasus)
D.F. Raadman (Ned. Kinderbibl. Helmond 1934)
C. Robben (Zeeman Stoppel in Olijk en Vrolijk en Week in Beeld 1941-1942)
O.Roland (meelmuts en Roetkop in Haagse Courant 1923-1924 en 3 albums)

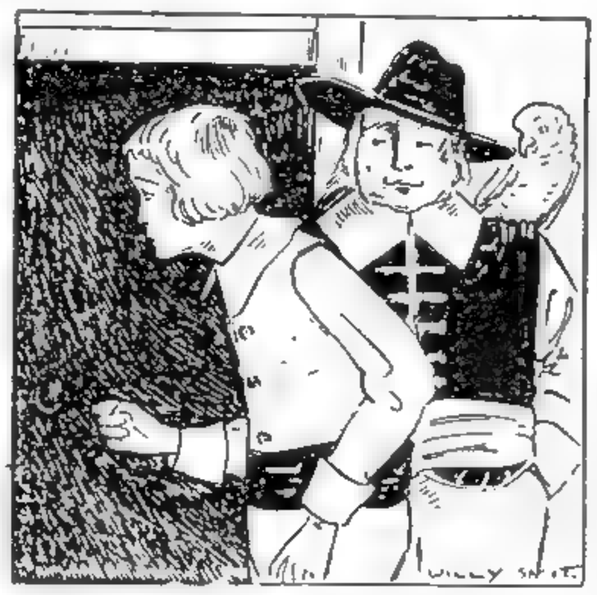

Mevr. Willy Smit (Tijs Wijs de torenwachter in De Telegraaf 1940-1942 en 4 albums)

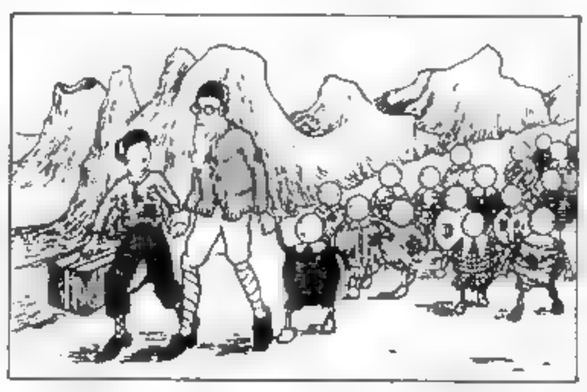

Joe Sten (Pam van de Maanapen in Amersf.Courant 1939 en 2 albums)
Cor Stork (ps. van H.M.Damen) (strips in Jumbo 1939-1942)
Jos Ruting (Daantje Kaan in Stuwende Jeugd)
Eva Schutz (Lientje in de Meisjesbibl. Helmond 1935)
D.Sikkema (De avonturen van Van Bergen, 5 boekjes 1946-1947)
C.R. Snelgrom (De avonturen van Robin, in Bravo 1941-1942)
Tim (Bengo in Margriet 1961-1963)
C.Turkenburg (Wimpie Wegloop, 5 boekjes 1935)
Van den Uyl (Avontuur op de rivier in De Standaard 1939)
Reini Venema (Daantje in Ketelbinkiekrant)
Cees Verhagen (Jan met de motorhand, boek 1946)
Verlinden (Koning Yaroslav (in Pep))
Huibert Vet (Boffie, Albert Heyn-Zaandam)
Carly Vos (R-23 en zijn helpers, Ned.Kinderbibl. Helmond 1939)
Voskuyl (Klit in De Humorist 1940)
Daan W. (Jan Klaassen in Fuch. Jeugd)
A.van Waasdorp (Strip zonder naam in Jong Nederland 1926)
F.A. Wagner (Barabas de rode bosmier in Gooi en Eemlander, 1942-1943)
Jan Wiegers (Aladdin en de toverfluit in de Amersf.Courant 1933)
Gerard Wildschut (Jan Klaassen in Amersf.Courant 1930-1931)
A. Winands (De Vleermuis, ATH Studio)
J.Wins (Joco en Coco, 2 boekjes verschenen in Friesland).

Alle inlichtingen worden dankbaar ontvangen door Het Stripschap, Postbus 11335, Amsterdam of telefonisch: Hans Stoovelaar, tel. (02975) 6 11 12.

SPECIALE AANBIEDINGEN

Zwart/wit reeks Uitgeverij Oberon i.s.m. Het Stripschap: deel 21, 22, 23 en 24
In deze jofele door een ieder begeerde reeks zijn de delen 21 t/m 24 verschenen.
no. 21: Blook - De zwelplaneet auteur John Bakker.
no. 22: Baron van Tast tot Zeveren - verhalen. Auteur Jan van Haasteren
no. 23: De Argonautjes - Het Zwaard van Damocles. Auteur Dick Matena.
no. 24: Blook - De Melodioten. Auteur John Bakker.
Prijs per album f 5,25.
Op deze prijs genieten de leden van Het Stripschap 10% korting; per bestelling dient u 2 albums te nemen ivm de portokosten.

OLIVIER B.BOMMEL-SPECIALS
Uitgeverij De Bezige Bij heeft voor diegenen onder u die de Bommelbeweging in Nederland en omstreken een warm hart toedragen 2 curieuze werkjes op de markt gebracht.

a. De nullijn in de economische praktijk; oratie vervaardigd door Heer Olivier B. Bommel en voorgedragen door Marten Toonder in de Erasmus Universiteit te Rotterdam op 14-9-'77.
b. Heer Bommel als theoretisch econoom; rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van buitengewoon hoogleraar in de Bommeliaanse Economie aan de Erasmus Universiteit van Rotterdam op 14-9-'77 door Dr. Arnold Heertje.

Het formaat van de boekjes is te vergelijken met de AO-reeks (zie *Stripgebruik* door Hans

Frankfurther). Prijs per boekje f 4,90. Leden van Het Stripschap krijgen de gebruikelijke korting; per bestelling dient u echter wel allebei de boekjes te nemen i.v.m. de portokosten;

BEELDENSTORM
Bij de uitgeverij Van Gennep is een overzicht verschenen van de ontwikkeling van de politieke strip in de jaren 1965-1975 onder de titel 'Beeldenstorm'. De samenstelling van het geheel was in handen van Steef Davidson. Dit standaardwerk is verkrijgbaar voor f 29,50; leden van Het Stripschap de gebruikelijke korting.

IGNORANTEN EN INFORMANTEN (zwart/wit)
De avonturen van Gerhardt door Rob Aalpol en Dirk van der Hey. Deze special is uitgegeven t.g.v. het 20-jarig bestaan van het Centrum voor Landbouw Publikaties in Wageningen. Dit bijzondere werkje kost f 5,—; leden van Het Stripschap 10% korting.

DE GENERAAL in hard cover
Deel 3 in de reeks De Generaal getiteld 'Allemachtig' is behalve in de normale uitgave ook verkrijgbaar in hard cover; staat zo mooi in de boekenkast. Dus aanschaffen maar. Prijs per album f 7,95.

THE WORLD ENCYCLOPEDIA OF COMICS. Paperback uitgave Avonbooks - sept.'77.
Onlangs is in ons landje gearriveerd de paperback-uitgave van 'The world encyclopedia of Comics' samengesteld door Maurice Horn in samenwerking met een aantal kenners (sic!) binnen en buiten Europa.
In dit fraai uitgevoerde boek wordt ook aandacht geschonken aan het Nederlandse beeldverhaal, een paar tekenaars en een verdwaalde scenarist (Lo Hartog van Banda). Voorbeelden: De Argonautjes, Arman en Ilva, Bulletje en Boonestaak, Dick Bos, Dzjengis Khan, Eric de Noorman, Sjors en Sjimmie, Kapitein Rob, Kappie, Hollewijn, Tom Poes, Tripje en Vidocq.
De bijdragen voor het Nederlandse beeldverhaal zijn van de hand van Wolfgang Fuchs.
Door omvang en kwetsbaarheid zal dit boek *alleen* verkrijgbaar zijn op de Stripschap-ruilbeurzen.
De prijs bedraagt voor leden f 31,— en voor niet-leden f 34,50.

Bij de uitgeverij Drukwerk verscheen een literair werkje met illustraties van Evert Geradts; geen stripverhaal maar desalniettemin een juweeltje waar zelfs stripfreaks van kunnen genieten.
'De jacht op de Strok' ('The hunting of the Snark') is een nonsensgedicht, 'een worsteling in acht dreunen', van Alice-schrijver Lewis Carroll. Het gaat over een zeereis, die tien min of meer vastberaden wezens maken op zoek naar een strok. Ze reizen op een schip zonder naam met een kapitein wiens orders niet te volgen zijn en ze gebruiken een zeekaart waar geen spoortje land op staat. Ze weten dat ze de Strok moeten zoeken 'met zorg en een vingerhoed' en moeten jagen met 'vorken en hoop', maar ze weten ook dat hen een vreselijk lot te wachten staat als de Strok een Boejum zou blijken te zijn. . .
Evert Geradts vertaalde dit werk na 101 jaar, en hij maakte de illustraties.
Te bestellen door overmaking van f 18,50 (leden van Het Stripschap 10%korting).
Afhalen op de stripruilbeurzen.
Alle in deze rubriek genoemde uitgaven zijn te verkrijgen door overmaking van het desbetreffende bedrag op postgiro 3291121 tnv Het Stripschap, Speciale Uitgaven, Postbus 11335, Amsterdam.

Ruud Booms
bestuurslid Spec.Uitgaven

DAG KEES

Kees Helderman, sinds 11 juni 1968 bijna 10 jaar lang reeds, bestuurslid, gaf te kennen te willen aftreden. Kees, die alle stormen gedurende deze jaren heeft doorstaan, is onze specialist op bestuurlijke en huishoudelijke aangelegenheden. Het staat er zo simpel, in Stripschrift no. 3 van juli 1968: net zo simpel als er in Stripschrift 4/5 van december 1968 staat 'Het Stripschap is naarstig op zoek naar een eind-redacteur (de vorige is gek geworden) voor haar tweemaandelijkse uitgave Stripschrift'.

Beide kreten symboliseren het werk zoals dat dagelijks door enthousiastelingen in hun vrije tijd voor Het Stripschap wordt gedaan en zoals Kees dat 10 jaar lang deed, met een lach en een traan.
Toen Het Stripschap in 1969 financieel in nood zat, sprong Kees met een donatie van f 200,— bij. Alle Statuten en Huishoudelijke Reglementen zijn door Kees zijn handen gegaan en laten we vooral de humoristische verenigingsverslagen niet vergeten. Ook de jaarlijkse stripveiling was Kees zijn specialiteit. Als laatste werkstuk werd door Kees op de ALV van 22 april de gewijzigde statuten en Huishoudelijk Reglement gepresenteerd. Kees blijft als adviseur zijn medewerking aan Het Stripschap verlenen.

" Het bestuur heeft de Heer K.Helderman, Zocherstraat 60, Amsterdam, bereid gevonden de funktie van adjunct-secretaris waar te nemen".

DAG TON

Ton Willemse trad wegens drukke werkzaamheden af, als nieuwe penningmeester werd Theo van Anraad gekozen, die reeds geruime tijd de financiële ontwikkeling van de Speciale Aanbiedingen verzorgde. John Willemse maakte zijn comeback als bestuurslid.

Het bestuur bestaat thans uit:
Wil Soyer, voorzitter
(020) 16 61 13
Hans Stoovelaar, sekretaris
(02975) 6 11 12.
Theo van Anraad, penningmeester (020) 11 50 25.
Ruud Booms, speciale aanbiedingen, (020) 15 52 35.
John Willemse, evenementen.

Statuten en Huishoudelijk Reglement
Op de LAV van 22 april werd een amendement ingediend op artikel 12, Commissie van geschil, in het HR als volgt te lezen: 'Een lid van de Vereniging kan een tussen hem en het Bestuur dan wel een tussen hem en een ander lid, gerezen verschil ter beslissing voorleggen aan een commissie van geschil'.
Het nieuwe ontwerp van Statuten en Huishoudelijk Reglement werd, met vorenvermeld amendement, met algemene stemmen aangenomen, en is aldus van kracht geworden.

STRIPDAG zaterdag 30 september 1978 Rotterdam
Stripdag motto 'Strip in de politiek'.
Het gehele scholenkomplex van het Marnix Gymnasium, Essenburgsingel 58 (achter Diergaarde Blijdorp) staat op deze dag van 09.00 tot 17.00 uur in het teken van de strip. Alle lokalen zijn in gebruik voor de diverse aktiviteiten als: ruilbeurs, boekenbeurs, uitreiking Stripschapsprijs, tentoonstelling, forum, filmvoorstelling, diaprojektie, tekenaars, striptas, enz.
Toegang gratis. Een uitgebreid programma wordt aan alle leden toegezonden.

KALENDER 1979
Wegens geldgebrek schoot de kalender voor 1978 er bij in, maar de kalender voor 1979 komt er zonder meer.

AGENDA

Leo's Ruilbeurzen (stripantiquariaat Richard): Elke eerste zondag van de maand, vanaf 10.30 uur, Rombout Hogerbeetsstraat 78, Amsterdam.

Karel's ruilbeurzen (stripcentrum Driesen). Zaterdags 24 juni, 29 juli, 26 aug., 23 sept., 21 oktober, 18 november, 16 december van 14.00 tot 17.00 uur. Billard Palace, Kon.Astridplein 40, Antwerpen.

DE WERKELIJKHEID VAN KAPITEIN ROB

'Ja, met Appie, een vriend van Cees van Staal, u weet wel, de Appie die samen met hem Kapitein Rob heeft gezien. Zeg, die nieuwe tekenaar van Kapitein Rob kan geen zeilboten tekenen hoor, dat moet hij niet meer doen.'
Met dat uiterst merkwaardige telefoontje kwam weer een stukje van het lange tijd geheim gehouden leven van Kapitein Rob boven water.
Manilla-touwen, katoenen zeilen en schipbreuk, dat zijn de dingen die zeezeiler Appie Weytenburg weemoedig aan Rob doen denken. Vandaar zijn nautisch vermanend zwaaiende vinger, tegen toekomstige Kapitein Rob tekenaars. Maar tevens een uitnodiging aan hun adres om eens met Appie in zee te gaan.

Al draagt Cees van Staal in een vorig stripschrift geen zeemanspet, ik doe dat wel, want over enkele maanden gaat mijn zesde zeilschip te water: een negen meter lang stalen diepkieljacht met zo'n vijfenveertig vierkante meter zeil erop. Dat zeil moet er overigens nog op komen, want ik ben al jaren met de afbouw van dat schip bezig, een schuit die eigenlijk verdacht veel lijkt op het zeilschip 'De Vrijheid' uit een van die deeltjes van kapitein Rob.

Want in iedere rechtdoorzeegaande zeezeiler zit iets van kapitein Rob!
Ik las die boekjes al toen ik nog in een kano rondpeddelde en zag toen mezelf ook eens rondzeilen naar onbekende eilanden, al of niet met een witte keeshond aan boord. Inmiddels is dit voor mij weer zo'n kleine vijfentwintig jaar geleden, een jaar of dertien moet ik toen geweest zijn. Later werd die kano een BM-tje, waarmee ik met zeilvriendjes waaghalzerige tochten maakte aan de zuidwal van het IJsselmeer. Maar toen ik zo tegen de twintig jaar liep, was ik de trotse medeschipper van een negen meter lange, oude zeilsloep, waarmee we met z'n vieren het IJsselmeer rondzeilden. Ooit hebben we met dit schip in zwaar herfstweer een ernstige lekkageschipbreuk geleden op de dijk bij Lelystad. Schipbreuk overkwam kapitein Rob ook nog wel eens. Voor mij was Rob dan ook haast geen fantasiefiguur meer, voor mij bestond hij echt. En als hij in die tijd plotseling door het schuifluik bij me de kajuit in zou zeebenen, zo op een late herfstavond bij de olielamp, zou ik er geeneens van hebben opgekeken.
'Zo Appie, ouwe jongen, hoe ben je hier verzeild geraakt?'
'Nou, Rob, dat kan ik beter aan jou vragen. Man, ik dacht dat je nog op de Zuidzee rond zou zwerven.' Ja, zo moet dat ongeveer gegaan zijn.

Later heb ik kapitein Rob nog bijna ontmoet op Terschelling. We zaten bij Cees aan boord van zijn 'Karin', een solide houten Hebridenkotter, gebouwd in 1905. Het was op een van die donkere winderige avonden laat in het zeilseizoen en zoals gewoonlijk kwam je dan met zeilers bij elkaar aan boord om traditiegetrouw enkele flessen te ontkurken. Natuurlijk zaten we met Henkie Takens en zijn vrouw Rietje en Ome Willem in de knusse kajuit van de 'Karin' en ook de kapitein van de op Terschelling gestationeerde zeesleper de 'Stortemelk' was bij ons aan boord. Je kon om met Cees te spreken, *'het suizen van de olielampen in onze roefjes al horen op de kade'* (zie vorig Stripschrift). Toen hoorden we naast ons een schip zacht tegen de steiger aankomen. De bekende geluiden van meertrossen en geloop op de steiger. Nieuwsgierig stak ik, een beetje draaierig door drank en geklets over boten, mijn hoofd even naar buiten. *'Daar gaat er nog een de zee op'*, sprak ik tegen Cees, die zich binnen aan de kajuittafel tegoed deed aan mijn jonge jenever. *'Wat, nu nog, en met dit weer?'*, mompelde Cees, die haastig een oliejas aanschoot. Weldra liepen we met z'n tweeën met onvaste benen over de steiger naar het donkere havenhoofd. Zo nu en dan werd de zee fel beschenen door het licht van de vuurtoren de Brandaris. Het was een donkere nacht en er stond een beste bries uit het zuidwesten. Toen zagen we haar in het ronddraaiend licht van de Brandaris, een schip zeilde hoog aan de wind de haven van Terschelling uit. *'Cees, zie je dat ook, die man aan het roer, die witte pet... maar dat is...' 'Verdomd Appie, het is kapitein Rob'*, sprak Cees schor. Het kon niet missen, die zeemanspet, en hoorden we daar niet de hond Skip in de kajuit blaffen? Even later ging het schip overstag en zeilde over de andere boeg de haven uit. En plotseling zagen we het duidelijk, het schip droeg de naam 'De Vrijheid'! 'Rob!', schreeuwden we allebei tegelijk, terwijl we wild van enthousiasme naar hem zwaaiden. We zagen nog dat hij in het licht van de Brandaris zijn hand naar ons opstak, en toen verdween hij met zijn schip uit het zicht van de haven, de zee, op, nieuwe avonturen tegemoet

Olga (Loevende Lotus uit de strip) schenkt een oorlam in.

Achteroplopende zee in de Golf van Biscaje, aan het achterschip een windvaanstuurinrichting die, indien aan het roer gekoppeld, de taak van de stuurman overneemt.

Een oude foto van ons op Pampus, het eiland waarop prof. Lupardi rondspookte!

Wat is nu ongeveer de invloed die de boekjes van kapitein Rob op je hebben gehad als zeiler?
In de eerste plaats het aanwakkeren van de drang naar avontuur. Maar hierbij had je genoeg realiteitszin om in te zien dat de weg van 'n strip naar werkelijkheid gedwarsboomd werd door geldgebrek en een schip waarmee inderdaad grote tochten over zee konden worden ondernomen. We waren ook niet zo gek om alles zomaar goed te vinden wat er in zo'n strip stond. De plaatjes werden nauwkeurig vergeleken met foto's en tekeningen uit zeilboeken of alles wel klopte wat Pieter Kuhn tekende. En er klopte zeer veel, hij was zeer terzake kundig op het gebied van tuigages en uitrusting. Vandaar ook dat al die deeltjes met SF en aanverwante ruimtevaartreizen mij heel wat minder aanspraken dan b.v. een ijzersterk boekje als 24.000 mijlen oceaanrace. Misschien heeft Kuhn dit niet allemaal meer mogen meemaken, maar dat soort non-stop oceaanraces zijn vandaag de dag allemaal werkelijkheid. Er is zelfs al een eenmanszeilrace rond de wereld geweest. En dan nog zonder land aan te doen. Je moet er maar gek genoeg voor zijn, zeg ik maar.
Natuurlijk was het voor ons erg leuk om het eiland Pampus te onderzoeken met het idee dat professor Lupardi daar ooit met vuige plannen had rondgespookt. Wat dit betreft zou-

den we er niet bepaald verwonderd van hebben opgekeken als er uit zo'n duistere spelonk plotseling een radiografisch bestuurde pinguin, kompleet met zo'n antenne op zijn kop, was komen aanstappen.
Als ik hier spreek over 'wij', dan bedoel ik daarmee mijn zeilvrienden met wie ik in die tijd met onze oude zeilsloep 'Razende Bol' het IJsselmeer en de Waddenzee rondzeilde. Dit schip was genoemd naar een zandplaat voor onze kust bij Den Helder, die al net zo berucht was als wij met deze schuit rond het IJsselmeer. We hebben de naam van dit schip dan ook nog op het eiland Pampus vereeuwigd door het er flink groot op te schilderen, het moet heden ten dage nog te zien zijn.

Ik vraag me af hoe kapitein Rob zou hebben rondgezeild als hij in deze tijd zou hebben geleefd. Er is namelijk de laatste vijftien jaar veel veranderd op het gebied van zeiluitrusting en scheepsbouw. Zeilde Rob nog rond in doorgaans houten schepen, vaak onder water bekleed met koperen platen tegen de aangroei, tegenwoordig zou hij in een stalen of misschien zelfs wel aluminium zeilschip de oceanen hebben bevaren. Het onderwaterschip in een moderne aangroeiwerende verf. Nee, in een polyester oceaanracer zie ik Rob niet zitten, daarvoor was hij teveel een zeeman van de oude stempel, net als ik overigens. Zeilde hij ook nog met katoenen zeilen en manillatouw, nu zou zijn schip ongetwijfeld zijn uitgerust met dacron zeilen en kunstvezeltouw. Want Rob zou een te praktisch zeeman zijn om zich niet aan te passen aan sommige gemakken die moderne materialen met zich mee hebben gebracht.

Hierbij moet ik wel even waarschuwend de nautische vinger opheffen tegen striptekenaars die met plannen rondlopen om in deze tijd kapitein Rob weer uit te brengen. Het zal duidelijk zijn dat zeilers vroeger kapitein Rob niet in de laatste plaats lazen omdat de schepen zo nauwkeurig getekend waren. Nu heb ik ook altijd veel tekenwerk gedaan, ik ben wel geen striptekenaar, maar ik begrijp best dat de unieke tekenstijl van Pieter Kuhn beslist niet mākkelijk te evenaren valt. Zelfs de geringste imitatie in die richting zou onmiddellijk door de mand vallen. Ik ben het er dan ook helemaal mee eens dat Gerrit Stapel een poging doet om de strip op een nieuwe manier uit te brengen in een persoonlijke stijl van tekenen. Bovendien is de naam Stapel erg 'des zeemans', denk maar eens aan een nieuw schip dat van stapel loopt. Nee, daaraan zou het niet liggen. Ook vind ik dat we dit niet uit louter jeugdsentiment zouden moeten veroordelen. Wat ik echter in deze nieuwe strip bijzonder jammer vind is de ondeskundigheid waarmee de schepen getekend worden. Kijk, je maakt geen enkele zeezeiler wijs dat een schip met een aangehangen roer aan de spiegel in een volgend plaatje plotseling de helmstok in het achterdek heeft zitten, zoals bij een zeilschip met een zg. overhang. Hierbij bevindt zich het roer niet zichtbaar onder water. Ik noem maar even iets. Ook de Toonderstudio doet maar wat in zijn strip 'Kapitein Cees rond Pampus'. Leuk natuurlijk, omdat Cees een van mijn beste zeilvrienden is, daar niet van, maar wat moet dat slap staand want van touw op een van die plaatjes en dan nog met van die wantspanners die op vreemde wijze aan de zeerailing vastzitten. Ook is hier in deze strip een schip, zo te zien met één mast in een volgend plaatje veranderd in een tweemaster met een kitstuigage. Onnauwkeurige landhaaierigheden welke nimmer bij Pieter Kuhn te aanschouwen zijn geweest. O, zo! Het moet maar eens gezegd worden!

Interessant is ook dat oceaanzeilen tegenwoordig steeds meer en meer gebeurt. Onlangs is er nog een zeezeiler met de oerhollandse naam Herman Jansen in zijn eentje met een negen-meter scheepje de wereld rondgezeild. Momenteel zit een andere landgenoot, ene Kasimier, ergens op de Zuidzee, na alleen Kaap Hoorn te hebben gerond. En dan spreken we niet eens over al die zeilers die per jaar vanuit de Canarische Eilanden of de Azoren een oversteek maken naar West-Indië, sommigen net als kapitein Rob in hun eentje, anderen met vrouw en kinderen aan boord. Gemiddeld doen zo'n honderd zeilers dit per jaar vandaag de dag! (Uiteraard hoop ik dit zelf ooit ook eens te ondernemen).
Ook herinner ik me nog goed de wereldreis van de 'Takebora' van Maurenbrecher, die helaas zo noodlottig is geëindigd. Terecht is toen een boek over deze reis door Pieter Kuhn kundig geïllustreerd. Tenslotte nog dit. Dit jaar komt eindelijk mijn nieuwe schip in de vaart. Het heeft lang geduurd, want zeezeilen is nu eenmaal een erg dure bezigheid. Ik nodig nu alvast alle striptekenaars die kapitein Rob willen voortzetten, uit aan boord. Ik ben voorlopig nog niet zeilklaar, maar als ik zover ben, is het misschien de moeite waard om een kijkje te komen nemen voor de sfeer en hoe alles bij een zeilschip in elkaar kan zitten. Dat het allemaal zeiltechnisch moet kloppen vind ik onmisbaar bij een kapitein Rob strip!
Goede vaart.

Appie Weytenburg

RUIL ADVERTENTIES

Prijs f 5.— voor leden en f 7.50 voor niet-leden voor maksimaal 40 woorden. Tekst op achterkant van girokaart
Gironummer 209948

AANGEBODEN
Uiterst zeldzaam: 2 compl. strips 'Stille no. 9', door Dashiell Hammett, tek. v. Alexander Raymond, 1934. uit N.v.h.N. ± 1937. Bod of ruilaanbieding gevraagd (Bommel, Tom Poes, Buck Danny, Flater, Robbedoes).
Mulder, Costerweg 10, Wageningen.

AANGEBODEN
Buck Danny nrs. 1-39; de nrs. 3, 4, 5, 6, 10, 11, 13, 14, 15 en 16 zijn eerste drukken.
K.van der Spoel, Henri Dunantlaan 81, Groningen (tel. ná 6 uur: 050/711023)(H.Noordhoff)

GEVRAAGD
Eric (Ned.) 1 t/m 4, 11, 12, 14, 40 (Vlaams) 13, 14, 17, 18, 25 t/m 30; Grote Otter; Ditto de Holenjongen; Tarzan en Tom Texim (Verkenner '38-'40); Almanak van Uilenspiegel 1950); T.P.W. 1e jrg. 28 t/m 41, 45, 46; 2e jrg. 30, 34, 35; Olidin (Shell) 1e jrg. 1 t/m 6, 3e jrg. 1 t/m 10, 4e jrg. 17; Robby (Trouw '45-'46); Matho Tonga (O.V.N. '48-'49 en Alg. Dagbl. '50-'51); DD 1954: 19, 21, 25, 27, 28, 30, 32, 34, 35, 38, 39.
J. Wigmans, Keern 145, Hoorn 02290/16706.

GEVRAAGD
Weekblad Arend: 1e jrg. nr. 13, 40; 2e jrg. nr. 36, 52; 3e jrg. nr. 35; 4e jrg. nr. 14, 16 t/m 35; 8e jrg. nr. 13.
Te ruilen tegen dubbelnummers of anderszins.
J.P. Boonstra, Heuvelweg 2, Heerlen

AANGEBODEN
Kuifje in Amerika; Het geheim v/d Eenhoorn; Het zwarte goud. Allen nieuwstaat en 1e druk.
GEVRAAGD
Buck Danny; De geheimen van Midaway, De zwarte Draak; De Woestijnrovers; Petroleumgangsters; SOS Vliegende Schotels. Nieuwstaat en 1e druk.
Ad van Gils, Otterstraat 58, Utrecht. 030/314173.

Hgd
Tentoonstelling 25 jaar tekeningen
voor de Haagsche Courant
van tekenaar en cartoonist
Ton Hoogendoorn
onder de titel
»Haagse Steken en Petten«
in Galerie Clemar
Laan van Meerdervoort 79
Den Haag
van 3 tot 30 juni 1978
Uitnodiging
tot de opening door de redakteur
Lex Dalen Gilhuys
op zaterdag 3 juni te 16 uur
geopend dinsdag t/m zaterdag van 12 tot 17.30 uur
Dat is ons hankstel Frieda!

AANGEBODEN
Eric de Noorman: knipsels verh. 55 t/m 63; Vlaamse serie dl. 1 t/m 35; Kresse-illustraties uit Revue 1958; Blueberry (Helmond-Semic) serie geheel in nieuwstaat.
GEVRAAGD
H.P. de Boer: De Witte Partij.
Bert Meppelink, Bankastraat 60, 7942 VN Meppel.

GEVRAAGD
Alle nummers van TV-2000 plus de drie TV-2000 albums en de A.H. Thunderbirds-krantjes (in goede conditie).
Meerten Welleman, Papaverstraat 38, Bussum. 02159/11980.

TE GEEF:
uit de krant geknipte Tom Poes en O.B.B.-verhalen:
Heer Bommel en de bevrijding van Sollidee 6297 t/m 6370
Tom Poes en de viridiaandinges 6371 t/m 6427
Heer Bommel en de tuttelwurm 6428 t/m 6480
Tom Poes en de verdwenen heer 6481 t/m 6577
Tom Poes en de erfpachter 7019 t/m 7082
Heer Bommel en de waardering 7083 t/m 7147.
Tom Poes en de pijpleider 7048 t/m 7208 (niet kompleet).
Bellen: Wim Kamerman, 010-25 38 32

RUIL ADVERTENTIES

UP IN THEM AIR

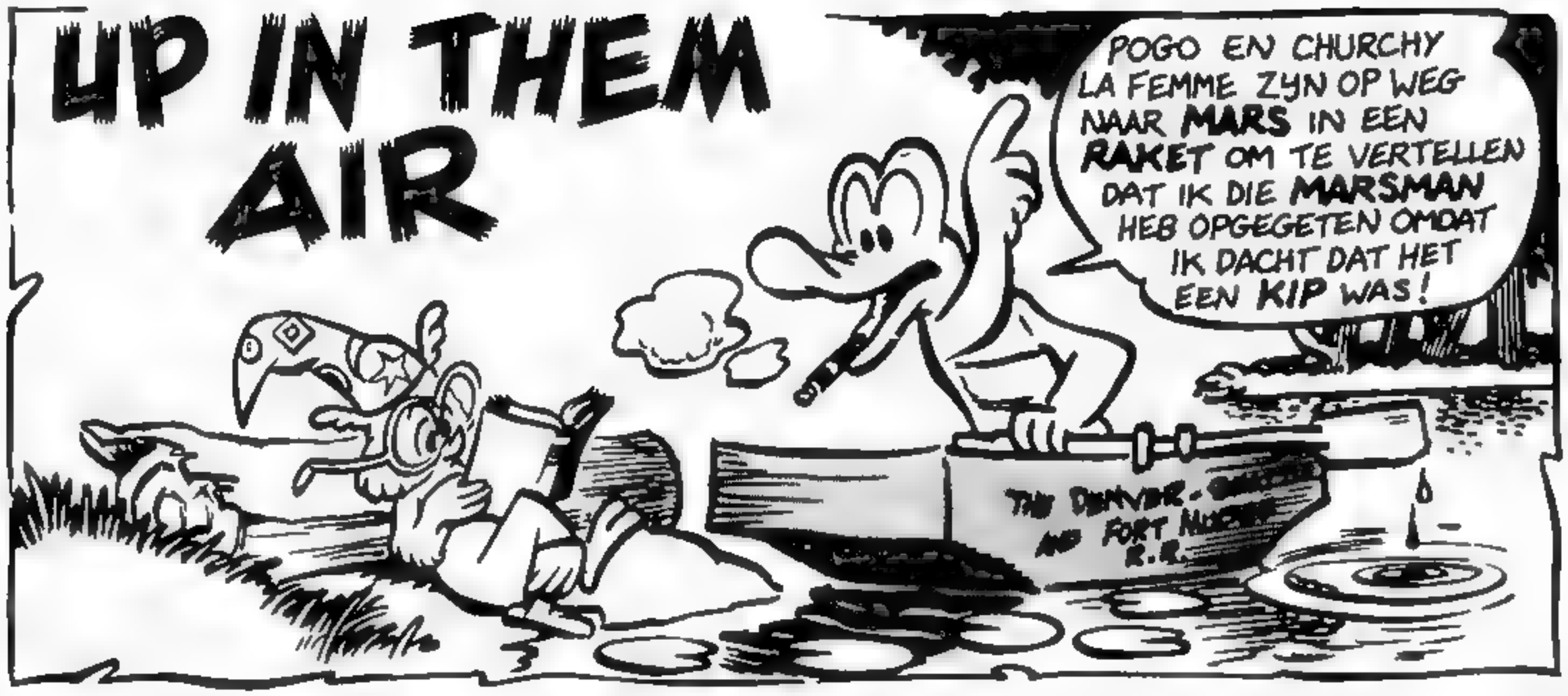
POGO EN CHURCHY LA FEMME ZYN OP WEG NAAR MARS IN EEN RAKET OM TE VERTELLEN DAT IK DIE MARSMAN HEB OPGEGETEN OMDAT IK DACHT DAT HET EEN KIP WAS!
THE DENVER-SEATTLE AND PORT NUDGE R.R.

TJEE! JE OGEN ZYN BETER DAN DIE VAN EEN AREND-LAAR!
P'DON.... HET WAS SLECHTS EEN TOR DIE OVER M'N BRIL KROOP.
THE DENVER-SEATTLE AND PORT NUDGE R.R.

WE MOETEN VLAK BY MARS ZYN, WANT WE ZITTEN IN 'N WOLK...

'N MARS-WOLK!

WE GAAN LANDEN...

PAS OP JE NEUS!

BWANG!

LINCLE TRAS BOOSTER CHICKEN FARM

WUMP

LIEVE HELP, WAT IS HET DONKER OP MARS. WAT ZIE JE DOOR DIE SCHEUR?

EEN OOG... EEN KIPPEN-OOG... DIE MARTIANEN ZYN KIPPEN!

TÔ-TÔ-TÔK. AMOK IN 'T HOK

KUKELEKUU. ZJU MET JUJU IN M'N PLU.

LUISTER, KIPPENPRAAT...

DIE MARTIANEN PRATEN RAAR.

HET KLINKT ALS KIPPEN-KLETS.

TOKTOK STOP EEN SOK!

IK ZAL JE TOEJUICHEN ALS JE NAAR BUITEN GAAT OM VRIENDEN TE WORDEN.

IK HEB GENOEG VRIENDEN VAN MEZELF.

THE CITY OF SEATTLE

WE ZULLEN STROOTJES TREKKEN OM UIT TE MAKEN WIE NAAR DIE WILDEN GAAT... DE KORTSTE WINT.

WE SPELEN NATUURLYK MET JOUW STROOTJES

JY WINT! OH, WAT HEB JY EEN GELUK! JY GAAT NAAR DE MARTIA-NEN TOE!

WIE, IK? DIT GAAT GELOOF IK NIET GEHEEL VOL-GENS PLAN.

?

?

SPREEK TEGEN DE MARS-MENSEN... HOU DE EER VAN DE AARDE HOOG.

LAAT DIE DIKKE VETTE AARDE HIER KOMEN EN D'R EER ZELF VERDEDIGEN

GOEDE MORGEN, HEER OF DAME, IK REPRESENTEER...

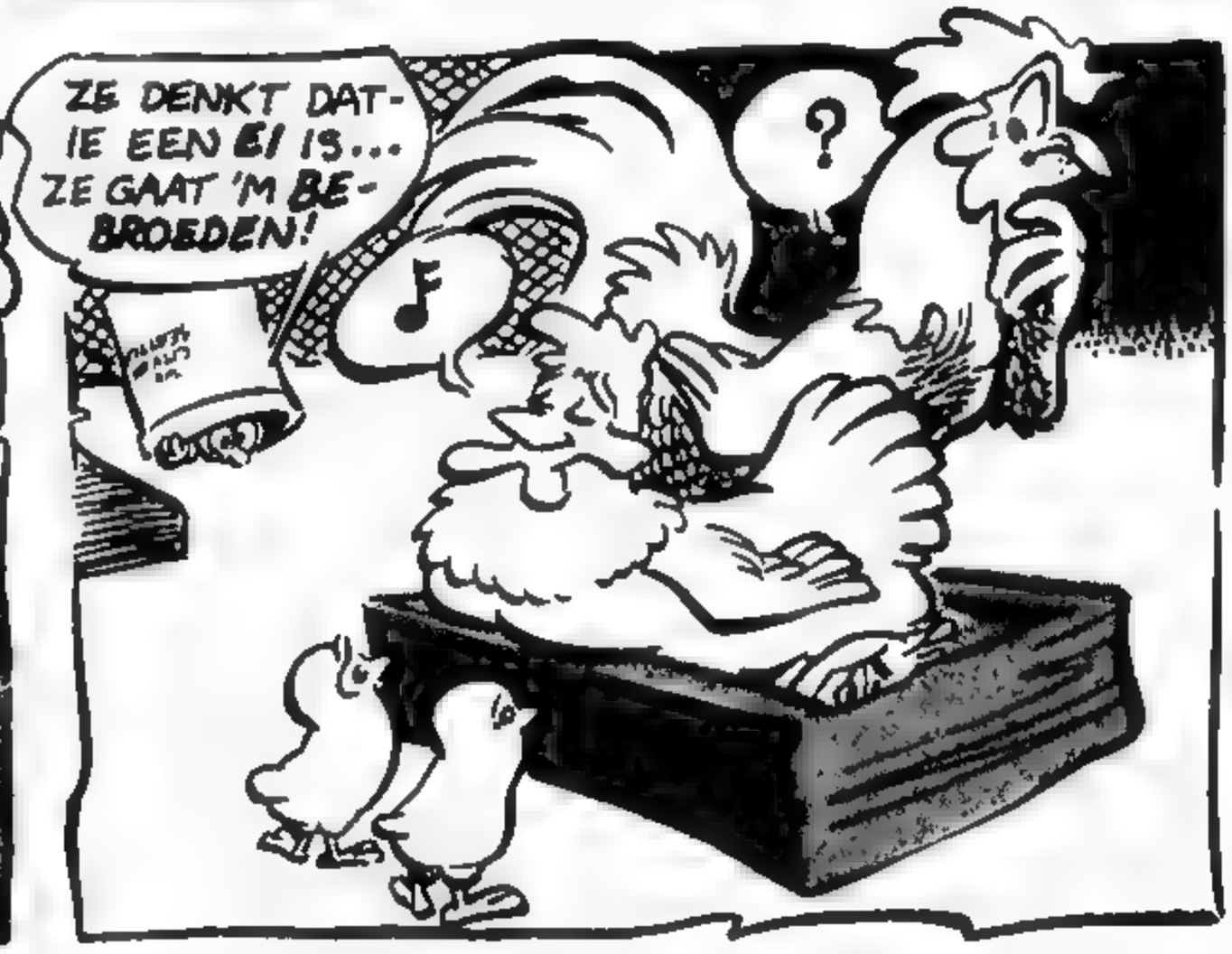

vertaling: Eric Hoek – lettering Rob van Eijck

DE EERLOZE KRIJG *vervolg*

'Ik ben de vrouw van de grote Noorse krijgsheer! ' roept Ingrid schel. 'Wil jij mij beletten, hem te begroeten? ' De Picten schildwacht kijkt haar beteuterd aan: 't is waar. . . Camlech de grote had bevolen strikte geheimhoudmg te betrachten, wanneer de vrouw gevonden zou worden en haar meteen naar de Pictenburcht te brengen, maar dat was, toen iedereen meende, dat de Noorse Prins dood was. . . Nu blijkt hij nog in leven te zijn. . . 'Nu zul je me gauw doorlaten, of niet? ' roept Ingrid, die de man ziet aarzelen. . . Maar diens onzekerheid duurt niet lang. 'Orders zijn orders,' gromt hij. . . 'Vraagt het Aidogh, onze aanvoerder zelf. . . maar tot zolang blijft ge hier! ' En terwijl Ingrid moedeloos het hoofd in de handen bergt, slaat Erwin, in het Noorse deel van het grote kamp, kreunend de ogen op. 'Ik droom,' prevelt hij schor, wanneer hij in de man naast hem zijn eigen aanvoerder Guttorm meent te herkennen. Gulzig drinkt hij van de kom schraal bier, die iemand hem voorhoudt en langzaam herinnert hij zich wat er gebeurd is. . . 'Guttorm. . .' fluistert hij, 'brave Guttorm. . . mijn vrouw. . .' Dan buigt zich ineens de donkere kop van een Pict over hem heen. . .' Welkom en gelukgewenst, edele Krijgsheer,' klinkt diens stem. 'Maak u geen zorgen, ge zijt in goede handen. . . Het zal Camlech de machtige zeker verheugen, u weer te zien. . .' Het donkere gelaat van de Pict is een en al grijns. . . maar in zijn ogen smeult een diepe dreiging.

Radeloos wendt Erwin de blik af. . . 'Mijn vrouw is hier,' steunt hij, terwijl hij Guttorm bij de arm grijpt. . . 'Bij de Goden Guttorm, zij. . .' 'Ach, hoor toch eens, brave krijgsman,' klinkt de stem van Aidogh, vol medelijden. . . 'Hoe erg is het met hem. . . hij ijlt al. . .' Bezorgd knikkend buigt ook de Noorse aanvoerder zich naar hem over.. 'Rustig maar Prins', gromt hij, 'alles komt in orde. . .' 'Ingrid. . .' stoot hij schor uit, 'zij is hier. . . Guttorm waar is ze? ' Aidogh de Pictenaanvoerder, grinnikt diep in zijn keel. 'Hier is ze, wáár is ze? ' herhaalt hij meewarig. 'Hoor toch eens hoe de arme krijgsheer babbelt van de koorts. . .' 'Rust eerst wat uit, Prins,' zegt Guttorm zacht, 'je bent bijna dood van uitputting. Ingrid is hier niet, werkelijk niet. . . maar je bent te ver heen om er iets van te snappen. Kom. . .' en met zachte drang duwt Guttorm zijn aanvoerder terug op het primitieve rustbed. Even kruisen Aidogh's en Erwin's blikken elkaar. In de ogen van de Pict glinstert een wrede voldoening. 'Het is nutteloos,' zeggen die ogen, 'niemand begrijpt er hier iets van. . . niemand weet er iets van. . . ze denken dat je ijlt alleen IK weet wat je zeggen wilt,. . . alleen IK weet, dat het allemaal waar is. . .' Met een stille snik sluit Erwin de ogen. Hij is verloren, zelfs hier, in zijn eigen kamp, temidden van zijn eigen mannen, is hij verloren. . . tenzij hij de kans krijgt met Guttorm te spreken; hem te overtuigen, dat hij geen wartaal uitslaat, als hij hem het hele sinistere complot vertelt. . . Maar de ogen van de Pictenhoofdman zeiden duidelijk genoeg, dat die kans niet komen zal. . .

Met gesloten ogen ligt Erwin op zijn rustbed en zijn vermoeide hersens werken koortsachtig. . . Wat, als hij maling aan de Picten heeft en bedaard zegt wat hij te zeggen heeft? Dat Camlech Harek omgekocht had, om hem te vermoorden? Dat Camlech zijn vrouw Ingrid begeert? Dat hij met eigen ogen Ingrid heeft zien wegvoeren door een bende Picten. Dat zij hier in het kamp is? Dat Camlech weér zal proberen hem te vermoorden? Stel voor, dat Guttorm het gelooft. . . Dan staan vijfhonderd Noren tegen wie weet hoeveel duizend Picten. . . DIE BOVENDIEN INGRID IN HUN MACHT HEBBEN. . . 'Kán niet', prevelt Erwin, 'dan sterft iedereen. . .' Guttorm en Aidogh wisselen een blik en de Pictenhoofdman knikt met een triest gezicht. . . ' 't Is erg met hem, hoofdman', zegt hij hoofdschuddend. . . 'Ik geloof, dat hij weer buiten kennis is. . . Kom, laat ons hem liever alleen laten. . .' Erwin merkt het niet eens meer, wanneer de Noor en de Pict als echte wapenbroeders de tent verlaten. . . In gedachten staart Guttorm de lange gestalte van de Pictenaanvoerder na en het dringt nauwelijks tot hem door, dat er eensklaps uit het Pictenkamp een schelle kreet klinkt. . . Even later voegt zich een schildwacht bij Aidogh en geheel in tegenspraak met zijn waardigheid volgt de aanvoerder in looppas de Pictenkrijger. . . 'Malle vertoning', prevelt Guttorm, 'zeker wat gebeurd. . .' Hij zet afwezig zijn weg voort naar zijn eigen tent, wanneer opeens het schel geluid van een krijgshoorn over het kamp schalt. . . Zich omwendende ziet Guttorm een ruitertroep het kamp binnenrijden. . . en in de voorste ruiter herkent hij. . . Camlech.

LA FRANCE OH LA LA !

Na mislukte onderhandelingen op de transfermarkt gaan we weer gewoon door, alsof er niets aan de hand is. Eerst maar eens de stripbladen.

In februari van dit jaar verscheen nummer 16 van Schtroumpf-fanzine. Het begon in eerste instantie als gestencild maandblad op dubbelgevouwen A4 formaat en stond onder redactie van Henri Filippini. Hij vulde het blad in zijn vrije tijd in de Parijse stripwinkel 'Le Kiosque' met allerlei stripnieuws: uitgebreide lijsten met nieuwe uitgaven van de stripuitgeverijen.
Nu, bij nummer 16, is er sprake van een nieuwe formule. Het blad is nu echt A4 geworden en in offset. Ook zitten er geen lijsten meer in, maar interviews, beschouwende artikelen en boekbesprekingen, kortom een formule die we al jaren kennen: de Stripschrift-formule.
In dit nummer onder andere een interview met één van de meest recente navolgers van wat *de klare lijn* heet: Floc'h. In dit interview steekt hij zijn bewondering voor Hergé en Jacobs dan ook niet onder stoelen of banken.
Het is duidelijk dat ik vooral van Hergé en Jacobs houd, van de eerste door zijn soepele lijn en van de tweede door zijn rijkdom in de plaatjes. Het is een erg leesbaar interview, waarbij ook wordt ingegaan op het ontstaan van het album *'Le rendez-vous de Sevenoaks'*, dat hij in samenwerking met Rivière maakte en over het huidige stripaanbod. Over dat laatste zegt hij: *De huidige bladen zijn miserabel, en de albums hebben niet meer die magie van vroeger: je hebt bijna nooit zin meer om ze te herlezen. Hoewel er toch wel goede dingen gebeuren, zoals Munoz of Sampoya, of Regis Franc. Tardi en Pratt ook meestal wel.*
Verder in dit nummer een artikel over Sirius en zijn *Les Voyages de Pemberton*. Alles bij elkaar een leuk en leesbaar blad, dat er keurig opgemaakt uitziet. Hopelijk met meer toekomst, dan de eerder verschenen Franse stripfanzines, die wegens gebrek aan belangstelling binnen korte tijd op hun reet lagen.

In nummer 47 van het weekblad *Pilote* verscheen het eerste hoofdstuk van een nieuw Valerian verhaal: *Les Heros de l'equinoxe* en het eerste hoofdstuk van een nieuw Philémon verhaal: *Le chat à neuf queus.* Er verscheen van Pilote ook een verzamelband met de speciale nummers, die alleen voor de abonnees bestemd waren. Nu dus ook voor de eenvoudige losse-nummer-koper. Die speciale nummers waren themanummers, met onderwerpen als science-fiction, western-, of fantastische verhalen. Die nummers stonden altijd aangekondigd in het weekblad zelf en meestal liep dan het water je in de mond: namen als Bilal, Linus, Druillet, Alexis en zelfs nog Giraud, potverdrie!
In het westernnummer maakte Giraud samen met 'buddy' Charlier het prachtige *Missisipi river*, zeventien pagina's lang en in de science fictionnummers is het vooral het tekenwerk van Bilal dat opvalt.
Jammer van de lelijke omslag van dit album, waarop aangekondigd staat: *31 komplete verhalen*, en dat is ook een van de charmes van deze verzamelband!

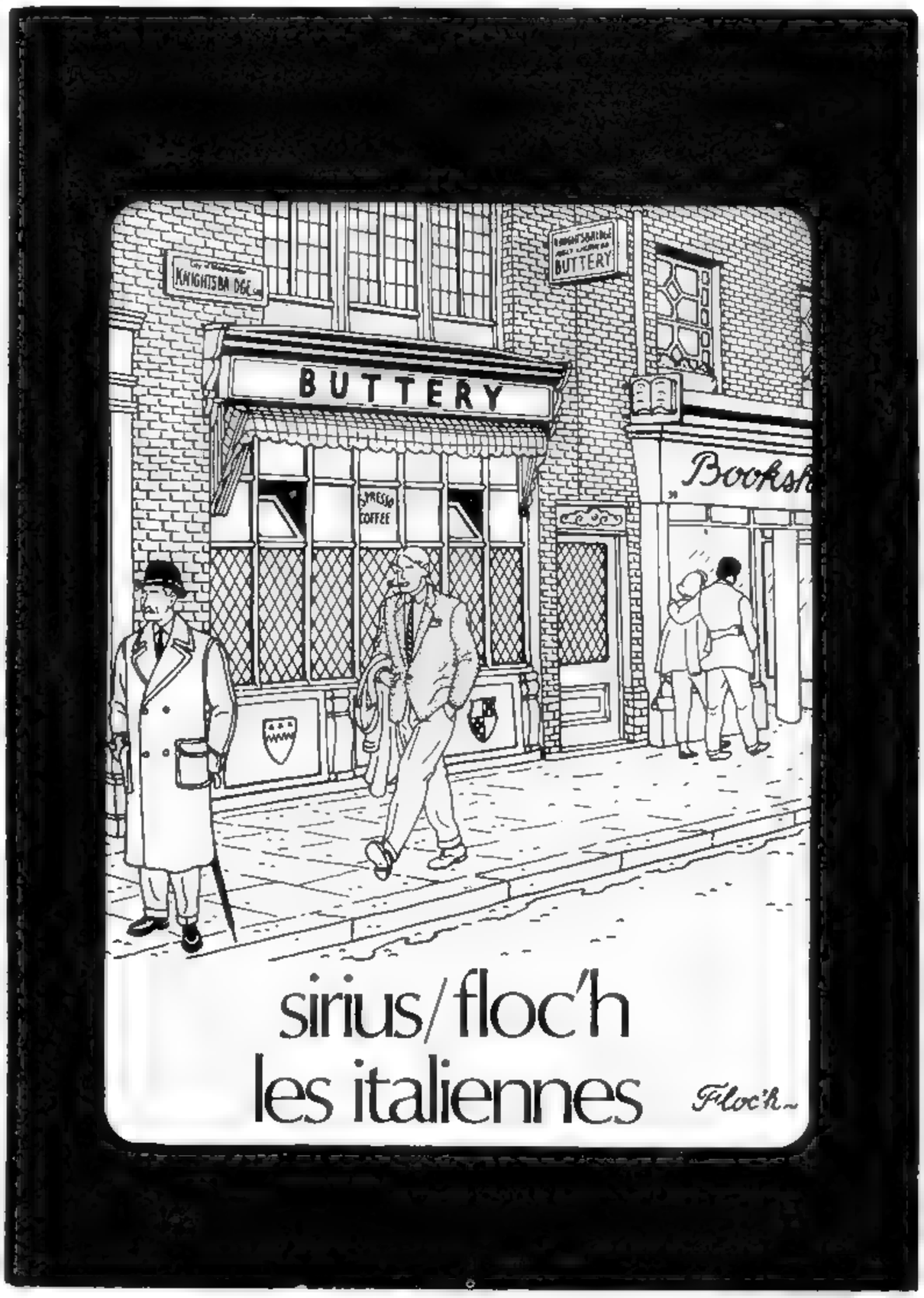

In Metal Hurlant 27 schrijft Jean Pierre Dionnet in het redactioneel dat het verbod voor de verkoop aan minderjarigen, dat Metal eind 1976 trof, is opgeheven. Hij moppert nog wat na over dit onbegrijpelijke verbod, maar is wel blij met het opheffen ervan.
Hij moppert nog wat verder, over de kritiek die men had op het eindeloze verhaal *La garage hermétique* van Moebius en zo gaat hij verder, want Metal (dus hij) bedoelt het allemaal zo goed.
Hij kondigt de terugkomst van Richard Corben aan, die indertijd om onbegrijpelijke redenen uit het blad verdween. Nota bene midden in een verhaal.
Behalve dit redactioneel staan er in dit nummer ook nog strips: het eerste hoofdstuk van een nieuw *Les naufragés du temps*-verhaal, het laatste hoofdstuk van Druillets *Gail* en een kort Pétillon verhaal (leuk natuurlijk).
In Metal Hurlant 28 o.a. de strontvervelende naakte vrouwen van Denis Sire (die ook de omslag tekende), *Ogre* een nieuw verhaal van Corben, het laatste hoofdstuk van *Morte Saison* van Zha en Claveloux en het eerste deel van een lang verhaal getekend door Dominique Hé, op een scenario van een zekere Vivant. Hierover binnenkort wat meer.

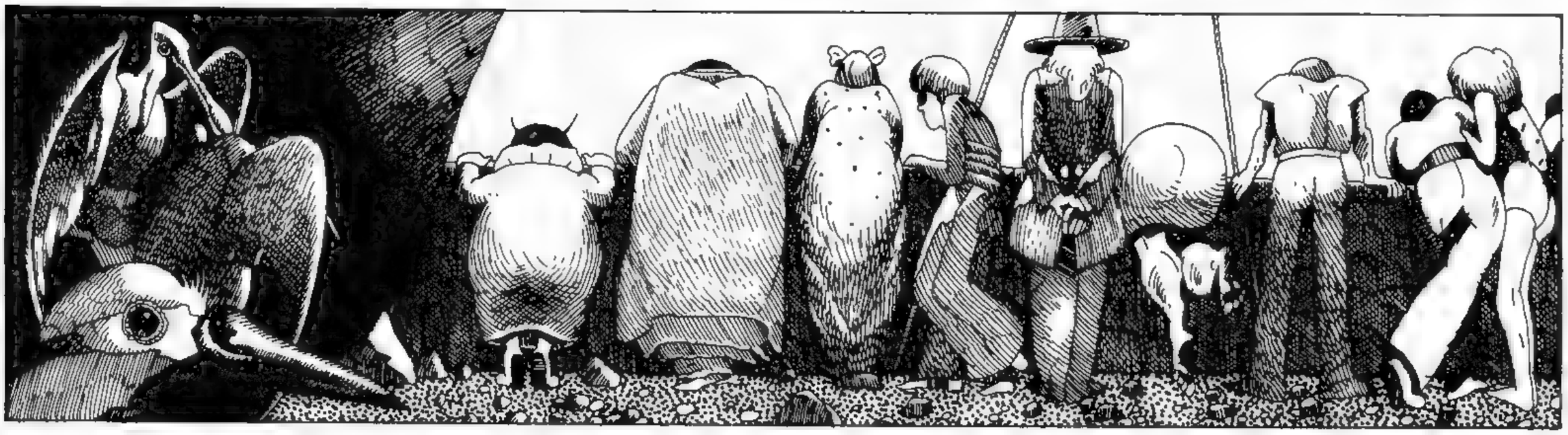

AH! NANA nummer zeven is ook al weer een poosje uit. Toch er nog maar even wat over schrijven, want het is best de moeite waard. Het thema van *Le dossier* in dit nummer is *La France cruelle*, het wrede Frankrijk dus. In dit dossier wordt o.a. Pichard even afgekat vanwege zijn Marie Eutropeboek (met al dat gemartel). De tekstpagina's van AH! NANA nemen wel steeds meer plaats in, maar toch heeft het blad een kwaliteit bereikt, waar soortgelijke, b.v. amerikaanse, bladen niet aan kunnen tippen.
Overbodig om te zeggen dat Chantal Montellier en Nicole Claveloux in dit nummer weer danig schitteren.

BRAVO B.D.

Een derde hoofdredacteur binnen dertig nummers, is dat niet een beetje teveel van het goede voor een weekblad? *Tja, dat is nu B.D., nooit routine-matig, maar altijd verrassend*, verzucht kersverse hoofdredacteur Dominique Grange in het eerste redactioneel.
Weg is alweer de nog tamelijk verse hoofdredacteur Manchette, die ons *spanning en sensatie* had beloofd. Daar heeft hij zich wat Griffu betreft wel aan gehouden. Ook het verdwijnen van o.a. Dick Tracy heeft het blad wel goed gedaan en het plaatsen van een kompleet verhaal elke week was ook een goed idee. Waarom dan weer een nieuwe hoofdredacteur? Loopt het blad nog niet naar zin? Is de juiste formule nog niet gevonden? Of is het modern, steeds een nieuwe hoofdredacteur?
Dominique Grange belooft in ieder geval weinig, alleen dat het blad dikker (24 pag.) gaat worden.
Belangrijkste nieuws wat de inhoud betreft, is wel het begin van een *Adèle Blanc Sec* verhaal (Isabelle Avondrood) in nummer 28: *Momies en folie* (Ach, nogmaal bravo voor Manchette!). We houden u verder op de hoogte!

Hans Frederiks

NIEUWS

Nieuwsredactie:
M.Wassington, Postbus 9494

BAREND SERVET IN ANGOULEME

Het aardigste gedeelte van het vijfde stripcongres van Angoulême was het einde. En dat was merkwaardigerwijs niet een gedeelte waarin de doorgaans toch zo feilloze organisatie de hand had. Sterker nog: de organisatie werd erin naar de hand gezet. Wat er zich nl. de laatste avond - traditioneel de avond waarin de prijzen worden verdeeld - afspeelde deed niet onder voor onze eigen Barend Servet-shows. Had de organisatie tevoren nog populair gelonkt naar de jaarlijks opstandiger wordende jeugd (die het commerciële stripcircus niet ziet zitten), door het engageren van niets minder dan Clifton Chenier's Hot Club, het mocht niet baten. Als per definitie ondankbaar sloeg de jeugd terug bij de eerste prijsafkondigingen: Lauzier en Gillon. In sneltreinvaart verschenen tussen prijzen, winnaars en organisatie door een aantal actievelingen, die supersnel een soort restaurant inrichtten op de bühne. Terwijl daar doodgemoedereert een gast plaatsnam en keurig bediend werd poogde statige organisator Francis Groux schijnbaar onaangedaan het hoofd koel te houden, charmant lachend naar het publiek. Vergeefse moeite, want met die eerste act was het niet afgelopen telkens bij het acclameren van een nieuwe winnaar verschenen er danseressen, monsters, stripfiguren en nog veel meer fraais op het toneel, totdat de enkele aanwezige - d.w.z. niet inmiddels weggedoken - prijswinnaars toch ook aan het oog onttrokken werden. Dat was jammer want onder die winnaars bevond zich ook de al op leeftijd gekomen Sirius die van mij best wat waardering had mogen ontvangen na al die jaren. Van de andere winnaars lieten zich ook niet zien, Reiser, Jacques Martin, Derib, Roba en F. Murr als enige wel. Het slot van het feest kwam met een totaal ontredderde Groux voor een eindeloze rij onafgehaalde Alfred's. Doek!
Al met al toch wel een beetje triest hoor, dat eind, want de supercommerciële activiteiten moeten toch voor Angoulême ook wel wat positiefs gebracht hebben, al ben ik de laatste die dat even snel op een rijtje zou kunnen zetten. Het is maar zeer de vraag of er nog wel een Angoulême 6 zal komen. WaM

HOLLAND ANIMATION BULLETIN

Na ambitieuze gedaantewisselingen is het blad van Holland Animation vereniging ter bevordering van de Animatiefilm teruggekeerd tot de oorspronkelijke vorm. In het maartnummer (alweer jaargang vijf nummer 2) nogmaals aandacht voor het grote verlies dat de animatiefilm leed door het overlijden van Zelimir Matko; aandacht voor Henk Kabos en Cor Icke, een nieuwe poppenfilm van Co Hoedeman 'Zandkasteel' en de Nederlandse animatiefilm op bezoek in Brussel. Voor geïnteresseerden verder: berichten over *Ottawa '78*.
Dit Internationale Festival voor animatiefilm wordt voor de tweede maal gehouden (van 30/8-3/9/78) en inzendingen kunnen worden ingestuurd tot 15/7 a.s. Verdere inlichtingen: Ottawa '78, c/o The Canadian Film Institute, 1105-75 Albert Street Ottawa, Ontario, KIP 5E7, Canada.

MW.

ORANJE BOVEN

Striptekenaar schilder Jan Kruis heeft zijn nog vrije tijd gestoken in een op verzoekopdracht geschilderd portret van onze koninklijke familie. Hij uitte zodoende maar liefst 2 jaar lang warme oranjegevoelens op een doek van 5 x 3,5 meter dat op de knieën - 'knap lastig' volgens de kunstenaar - en op steigers geschilderd werd. Dit alles ook ter meerdere glorie van het blad Libelle. Als het goed is, en waarom niet, werd een en ander op Koninginnedag '78 onthuld.

K.Con.

SMURFEN

Als de grootste smurf van Nederland, de heer Pierre Kartner, verstandig is, zet hij de eerste 40 jaar geen lied meer op de plaat. Iedere keer als de goede man, die zichzelf terecht wat dommig vindt, dat doet krijgt hij een heel volk in zijn nek. Stond een paar jaar geleden het Midden Oosten nog in vuur en vlam omdat hij zich laatdunkend over Arabieren had uitgelaten, nu heeft hij met zijn

smurfenlied heel Israël tegen zich in het harnas gejaagd. De hoofdredakteur van het Nieuw Israëlisch Weekblad, M. Kopuit, heeft nl. ontdekt dat de Smurfen voor het eerst optraden in de strip 'Johan en Pirrewiet in het Onzalige Land' (1966) die volgens hem barstensvol anti-joodse tendensen zit. Als treffend voorbeeld noemt de heer Kopuit de boef uit het verhaal, een Julius Streicher-achtig personage die spreekt in Hebreeuwse tekens. Kan het verdachter? Nauwelijks! Dat de smurfen vermomde übermenschen zijn, spreekt voor zich! (KdB).

VAN DALI TOT PORNO

Van tijd tot tijd schiet een stripuitgave je in het verkeerde keelgat. Waar het door komt is meestal niet direkt achterhaalbaar. Is het de nieuwe intense interesse voor Dali? een financiële tegenvaller? of een stil verdriet? Ik weet het niet, maar het gebeurt. Zeker is wel dat ik de nogal norse bezitter ben geworden van een uiterst akelig boekwerkje dat in rode omslag gehuld, nog f 6,90 kostte ook.
Omdat op die nogal wansmakige omslag koppen stonden als 'Sex-kartoens' en 'Humorstrips' , besloot ik het aan te schaffen en nieuwsdiensthalve te lezen. Zo'n zin staat trouwens knap huichelachtig als je hem achteraf nog een keer naleest!
Maar goed, met het oog op die omslag dus eerst maar een slok brandewijn genomen om in de stemming te komen, één! Wat staat daar nu weer? 'Molly! De laatste kut voor de woestijn! ' Hoe kom je erop als tekenaar? Is me dat lachen! Snel maar weer een glaasje achterover geslagen, twéé! Nee maar, wat dan: 'Gejaagd door de wind', zou dat het grote epos zijn? Mis hoor, dat moet wel een blaasontsteking worden, zo nakend in de jagende wind! Even maar weer een slok tegen de infecties! drie! Hé, kijk dat is nu leuk, origineel, onze jongensdroom verwerkelijkt: een echte lerares met de naam Mej. Vagina, subliem! Dat is pas humor! Pff, blurrp, gats, gauw weer een borrel, vier! Hè, eindelijk een bekende, Lucky Luke, had dat nu niet Lucky Lul kunnen zijn? Laat ik maar ophouden, ik word er onpasselijk van; het braken staat me nader dan het vrijen.
Zou het soms een komplot zijn van die fatsoensrakkers van het CDA om ons eens goed te laten afkicken op sex? Slok, bijna ben ik dronken, maar nog steeds is het een akelig boekwerkje dat voor mij ligt; al lijkt het nu opeens wel beter getekend dan zijn voorganger 'De sex-avonturen van Lucky Luke'.
Het moeten toch wel erg eenzame mensen zijn die voor f 6,90 plezier beleven aan dit boekje. Voor mij mag dit lesbisch mannenkoor direkt de vuilnisbak in en dan nog verpakt in gesloten couvert, anders zien we het weer bij Letipiro of Lepe Pilo terug! Sex-kartoons, humor strips, speciaal voor u getekend door Paul Schuurmans. f 6,90.

K. Con.

WaM.

GEZELLIG EN LEUK

Na precies een jaar wachten verscheen in april nr. 3 van het stripblad *Gezellig en leuk* volgetekend door S. Lijmer & Co, bekend van de prachtige parodie 'Vader Abraham zet z'n beste beentje voor' in *Caramba* nr. 4 (1977). In dit nieuwe nummer 20 bladzijden absurde persiflages (Oom Wim en Donald Duck) en andere humor. Losse nummers kosten 3 gulden, abonnementen niet mogelijk. Een besteladres ontbreekt trouwens ook. In Amsterdam zijn enige nummers gesignaleerd bij Athenaeum en bij stripantikwariaat Lambiek.

HB

Het lijkt verdorie wel of er getalenteerde tekenaars van de Duckredactie of zo aan het werk zijn, zo gezellig en leuk hoor!

SJUMMI

In navolging van Schiphol dat eerdaags waarschijnlijk Amsterdam International Airport gaat heten, heeft de redactie van Gummie zich beraden over een door buitenlanders makkelijker uit te spreken naam. Niets is hinderlijker dan de naam van je blad te horen verbasteren tot 'sjummi', 'kummie', 'sjiemie' of zelfs 'kwiemie'! Bovendien levert het problemen op met doorverwijzingen en bestellingen. De redactie breekt zich momenteel het hoofd om toch vooral het speelse en rekbare begrip van de naam te handhaven. De suggestie 'Holland International Hardware' werd meteen van tafel geveegd. Men overweegt nu de naam 'Durex Comix'. Misschien iets te elastisch? ? (KdB)

GOSCINNY

Dat er na de dood van René Goscinny, tekstschrijver van Astérix, een stroom van publikaties zou volgen was zeker. De vraag was alleen: welk tijdschrift de eer voor zich zou opeisen de laatste woorden uit de mond van de meester te hebben opgetekend. Het is uiteindelijk het blad 'Zoom' geworden dat één dag voor Goscinny's dood, op 4 november 1977, een interview met hem had naar aanleiding van de door Goscinny geproduceerde tekenfilm 'La ballade des Dalton'. In het interview gaat Goscinny uitgebreid in op de moeilijkheden die komen kijken bij het maken van een avondvullende tekenfilm. Hij zegt dat, als alles goed gaat, 'La ballade des Daltons' (Lucky Luke) met kerst 1978 in Frankrijk in roulatie gaat. Het interview met de vermoeide Goscinny eindigt als volgt: 'Werken is het zoeken naar ideeën + schrijven en dat vind ik leuk. Ik werk snel en heel veel, daar kom ik van tot rust. Het is alleen de rest, de administratieve rompslomp waar ik doodmoe van wordt. En die rest neemt helaas een steeds grotere plaats in.' (KdB)

SEXUEEL LEED

Peter van Straaten is wel eens een 'beroepsmelancholicus' genoemd naar aanleiding van zijn boeken 'Het blijft tobben' en '90 zorgelijke grappen'. Het is een van hardnekkige lijm voorzien etiket, dat niet van zijn naam is los te weken. En, het moet gezegd, Peter van Straaten doet er weinig tot niets aan om zich ervan te ontdoen. Vandaar dat alle schrijvers en uitgevers die op de een of andere manier een brok menselijk leed, treurnis, frustratie, kommer en kwel aan de man willen brengen in eerste instantie aan hem denken. Zo ook het Nederlandse Huisartsen Genootschap en Van Loghum Slaterus. Zij hebben Peter van Straaten de illustraties laten maken voor een boekje over de hulpverlening bij sexuele moeilijkheden. Uit het boekje blijkt zonneklaar dat de mens zelden 'normaal' functioneert en dat het pad van een hulpverlener ook niet over rozen gaat. Het loodzware gegeven zou door de illustraties enigszins gerelativeerd hebben kunnen worden. Helaas, ook hier blijft het tobben! (KdB)

OBERON BV

Het albumprogramma van deze uitgeverij voor het derde kwartaal ziet er als volgt uit:
week 27:
Serie de leukste Amerikanen I 'Alle hens aan dek'
De beste verhalen uit het weekblad Donald Duck Madam Mik Mak nr. 1
week 28
Lucky Luke deel 16 'De zingende draad' (Definitief)
Serie EPPO deel 2 'In de bocht'
week 29:
Serie Tangy en Laverdure deel 4, 'Het hol van de vampier'
week 30:
Serie Trigië deel 7, 'De strijd om de macht'
De beste verhalen uit het weekblad Donald Duck, Oom Dagobert 'De vallei van Tralala' nr. 3
week 31:
Serie Blueberry deel 18, 'Angel Face'
week 33:
Serie Olivier Blunder deel 5, 'Onthutsende Onthullingen over'
week 35:
Serie Asterix deel 1, De Galliër Oplage 10.000. Friese editie
Donald Duck Pocket nr.3
week 36:
Serie Johnny Goodbye deel 5 'Klopjacht op een kleuter'
week 37:
Serie Bob Morane deel 4. 'De zonen van de draak'
Serie Franka deel 2. 'Het meesterwerk'.

Tom Poes en de kraker nr. 11 week 38:
Serie Rip Kirby deel 1. De in de Stripkoerier gestarte episode nu volledig (80 pag.).
De beste verhalen uit het weekblad Donald Duck. Donald Duck als muzikant nr. 10.

Naast het albumprogramma nog enkele aardige activiteiten zoals: op de Stripdag deel 25 in de zwart-wit reeks met oude Sjors- en Sjimmie-verhalen van Frans Piët, een serie luxe Asterix-uitgaven; zes bundelingen van de bestaande verhalen à vier verhalen per boek (f 29,95 per deel) kompleet met bibliografieën e.d.; een eerste deel in een serie Nederlandse vertalingen van de sublieme Dargaud-reeks *Histoires Fantastiques*, dat zal zijn *'La Croisière des Oubliés'* van *Bilal*, in een oplage van 5000 en met een prijs van f 12,95 p.d. Bij V & D zal het tweede *Sjors en Sjimmie*-verhalenboek met een omvang van 302 pagina's voor f 6,95 verkrijgbaar zijn.

MORRIS EN UDERZO

Naar berichten zijn zowel Morris als Uderzo weer aan het tekenen geslagen voor respectievelijk Lucky Luke en Asterix.
Rond het onafgemaakte verhaal Asterix en de Belgen heerst nog onzekerheid, maakt Uderzo het af of blijft hij bij zijn eerder genomen beslissing dat niet te doen. De uitgeverijen overwegen inmiddels als alternatief het album uit te brengen met op de laatste acht pagina's de nog niet uitgewerkte plots van Goscinny.

MW.

STRIPKLUB

Karel Driessen lijkt de meest optimistische en actiefste Belg te worden. Hij is in ieder geval niet te stuiten. Nu weer heeft hij een Belgische stripklub opgericht. Doel van de organisatie staat nog niet exact omschreven, maar dat moet wel zijn het bevorderen van de strip in het algemeen en de Belgische (lees: Vlaamse) strip in het bijzonder. Binnen dat doel worden ruilbeurzen, debatten, stripdagen en tentoonstellingen georganiseerd. Het lidmaatschap levert de lidmaten vermindering van inkom op de ruilbeurzen en stripdagen op en ook nog een 12 nummers omvattend abonnement op de stripklubkrant Guust, met advertenties, strips en nieuws.
De eerste twee honderd enthousiastelingen ontvangen als premie een unieke door Franquin gesigneerde Guust-poster. Lid kunt u worden door overmaking/overschrijving van f 20,– of Bfr. 300 op rekening 233 551 336 van de Nederlandse Kredietbank te Breda of rekening 401.0000.231.55 van de Kredietbank te Antwerpen, onder vermelding van 'aansluiting Belgische stripklub 1978'.
Persoonlijke gegevens als adres, telefoonnummer, wijze van betaling e.d. gaarne per brief of briefkaart naar De Belgische Stripklub, Wiekevorstsesteenweg 20, 2421 Morkhoven, België.
Resterend programma m.b.t. ruilbeurzen, in het Billard Palace (Koningin Astridplein te Antwerpen), van 14.00 - 17.00 uur op de zaterdagen: 24 juni, 29 juli, 26 augustus, 23 september, 21 oktober, 18 november en 10 december.

WAM

GUUSTPOP

Na de zo succesvolle activiteiten van Vader Abraham rond *De Smurfen*, gaat nog dit jaar een campagne rond *Guust en De Marsupilami* van start. Het opnieuw door Harry Thomas geinitieerde projekt omvat naast grammofoonplaten van het Duitse schlagertroetelkind Danny Christian, die door niemand minder dan Johnny Hoes geproduceerd worden, ook twee vertelplaten. Verder zijn er plannen met een speciaal stripalbum dat in een oplage van 5000 exx zal verschijnen. In het album dat niet in de befaamde Guust serie uitkomt en nooit (wat is nooit?) herdrukt zal worden, zijn zo'n 36-44 pagina's met o.m. de ongepubliceerde Guust en Marsupilami-strips opgenomen. *Franquin* is tot dit alles met moeite overgehaald, dat wel. Zal duidelijk worden dat Guust niet voor het poppubliek geschikt is? *WM*

DE BALLADE VAN DE DALTONS

Eind dit jaar gaat de nieuwe Lucky Luke film De Ballade van de Daltons in dertien bioscopen in Nederland in première. Het verhaal naar een scenario van Morris en Goscinny draait om een erfenis die Oom Henri Dalton zijn neven onder voorwaarden nalaat. Die voorwaarden zijn niet misselijk, een ervan is het doden van de rechter die Henri in de gevangenis bracht. Gelukkig is er *Lucky Luke* om dat te voorkomen. De film die voor Nederland nagesynchroniseerd wordt, is vervaardigd in de *Idéfix-Studio's* te Parijs, onder produktie van Dargaud Film.
De grote namen van de film zijn: Cruel, Watrin, Tcherina, Bolling (muziek) en George Dargaud.
Verder is het aardig te weten dat:
- er twee honderd mensen aan de film gewerkt hebben,
- Morris daar in zijn eentje vijftig jaar mee bezig geweest zou zijn,
- er vijf ton aan papier en celluloid gebruikt zijn,
- er 200 kg verf, 600 paar witte handschoenen en 850 decors nodig waren,
- twintig tekenaars zo'n 900.000 originele tekeningen voor de film hebben gemaakt,
- er 185 verschillende geluidsbanden nodig waren om de definitieve muziek en geluidseffecten vast te leggen.

Rond de film staan ons nogal wat commerciële activiteiten te wachten zoals: grammofoonplaten, puzzels, spellen en albums met de filmeditie waarvan de Duitse versie al klaar is, en de Nederlandse in week 48 bij Oberon BV verschijnt. Het stripalbum met het verhaal van de film, zoals dat dan al als krantestrip gepubliceerd is, volgt in januari/februari 1979. Eppo heeft wat dat betreft de Nederlandse primeur vanaf half november. WM

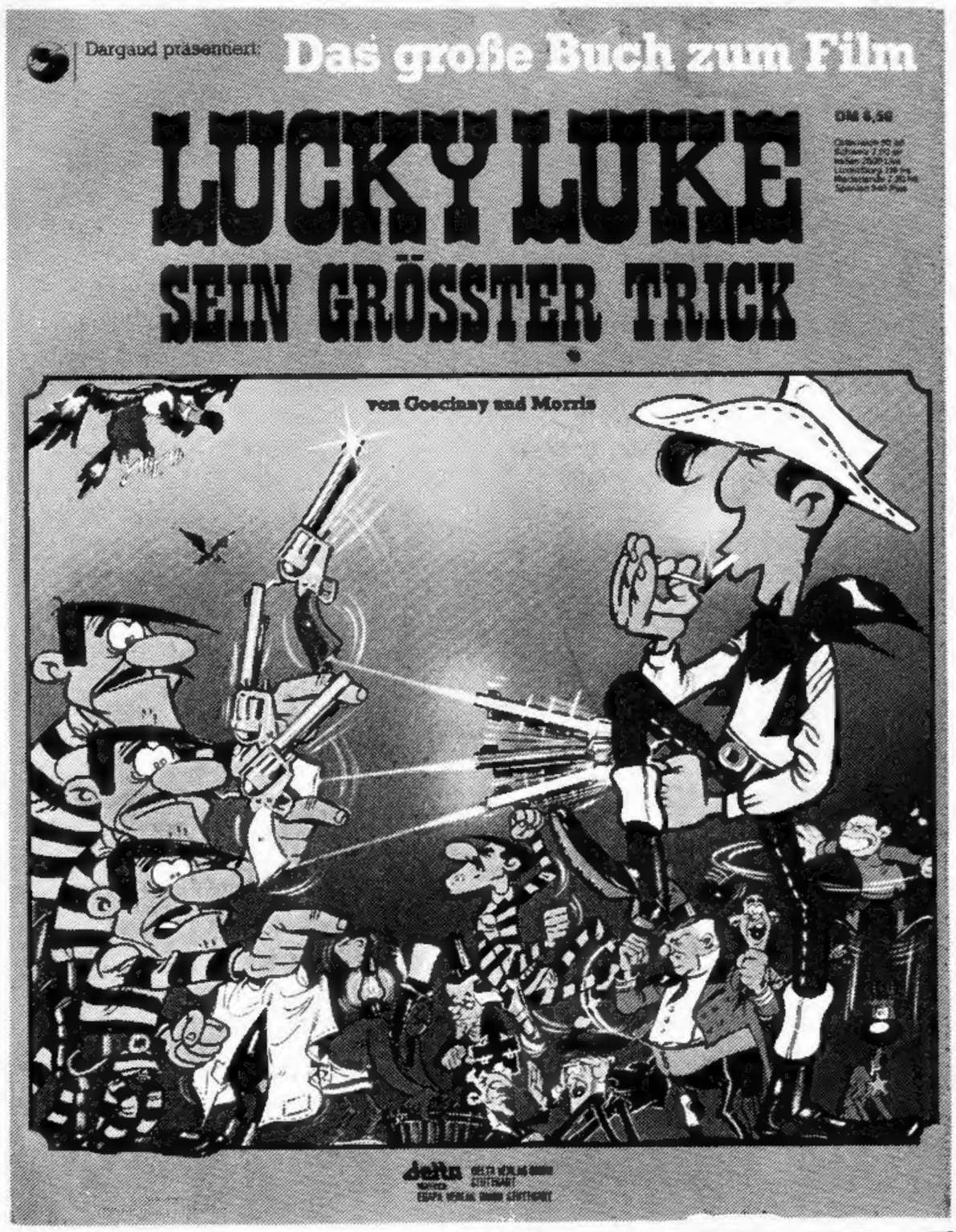

Dear Martin,

Thanks for sending me all those copies of Stripschrift including the Hugo Pratt number (cover: stunning, articles, good enough). It gave me something te read while resting from the exhausting work on the apple orchard.
I'll see to it that the guy for whom I meant these copies gets then and I'll see to it that you, as being the chief-editor of Stripschrift, get some copies of his magazine.

I can't tell you anything more about it yet since I haven't met him (editor of 'Strips') yet. That (the meeting) will take place just before I leave for Australia to do some research there. I also arranged an interview with the artist of the comic I wrote about before, Murray Ball. I think this is all the news so far. Thanks again and regards to every one that's interested in receiving regards from me.

Eric

STRIPSCHRIFT 112/113 VERSCHIJNT EIND JULI MET ALS INHOUD:

- THE SPIRIT,
- WILL EISNER GEINTERVIEWD,
- DE FRANSMAN PETILLON
- LORO
- THE SHADOW
- HERDRUKKEN
- BOEKBESPREKINGEN
- NIEUWS, ETC.

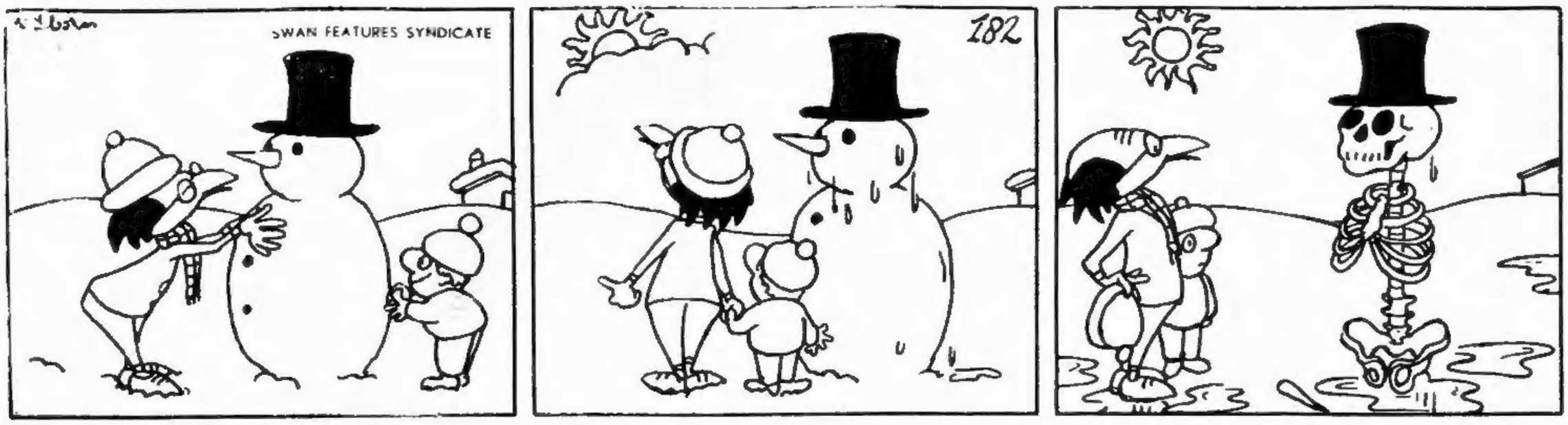
SWAN FEATURES SYNDICATE
182
SWAN FEATURES SYNDICATE

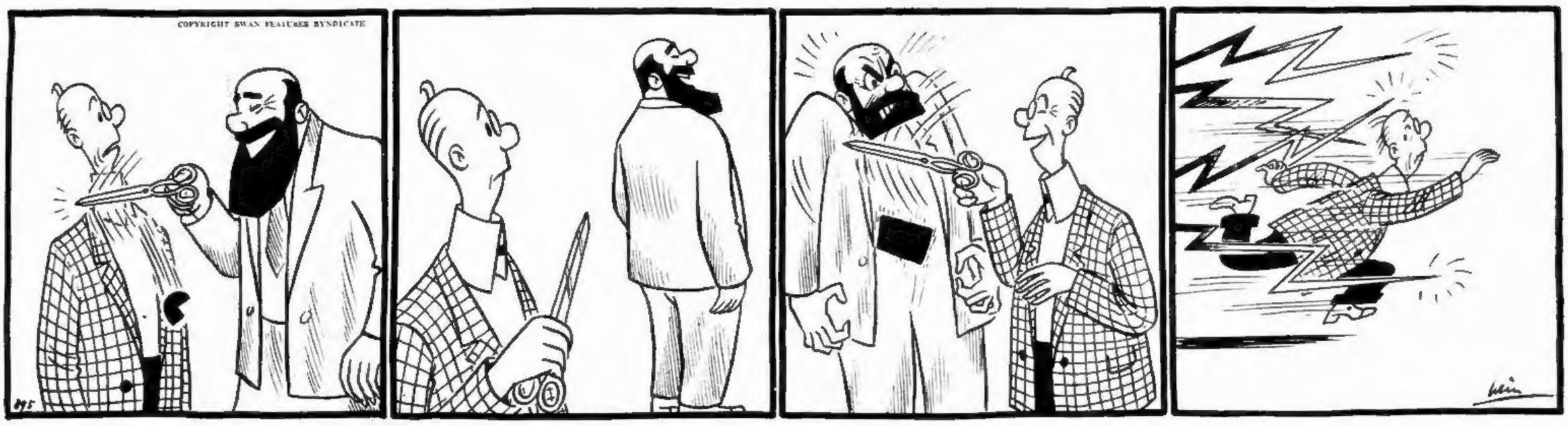
COPYRIGHT SWAN FEATURES SYNDICATE

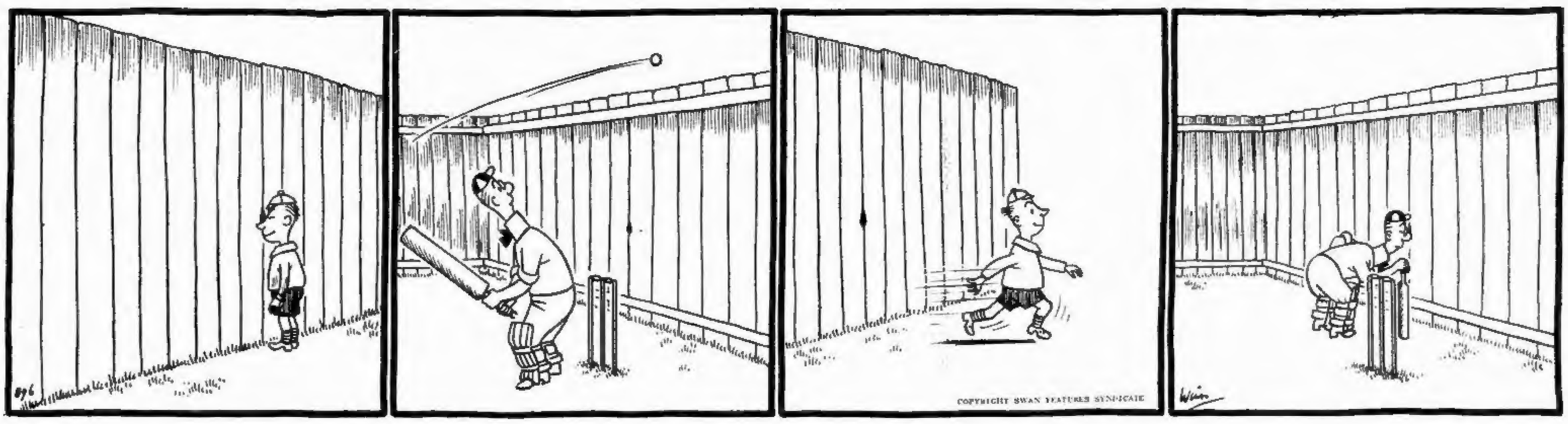
COPYRIGHT SWAN FEATURES SYNDICATE

COPYRIGHT SWAN FEATURES SYNDICATE

verschenen in de Oberon-reeks:

·STRIPS·STRIPS·STRIPS·

Trigië
1. Strijd om Trigië
2. De gevangene van Zerss
3. De vijf opdrachten van Trigo
4. Dreiging uit het heelal
5. Mysterieuze krachten op Elekton
6. In de greep van het kwaad

Johnny Goodbye
1. En de Barkerbende
2. Contra Fiddles Paganini
3. De terugkeer van Al Capone
4. De straatvechter

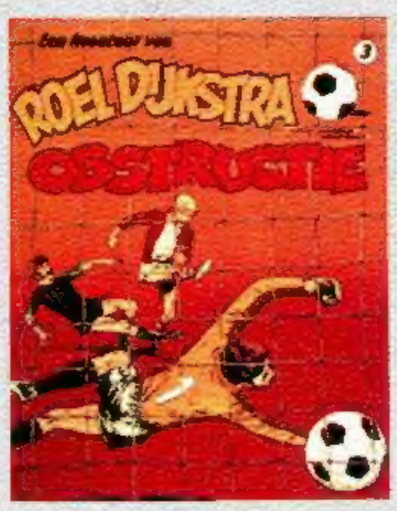

Roel Dijkstra
1. Buitenspel & Doorbraak
2. Hattrick
3. Obstructie

Lowietje
1. De erfenis van Suipesteijn
2. De piratenbende
3. Het complot

Familie Achterop
Delen 1 en 2

Opa
1. Herrie in Huize Roest Rust

Agent 327
1. Dossier Heksenkring & Dossier Onderwater
2. Dossier Zondagskind

Stef Ardoba
1. En de Kalunakegels
2. Opdrachten in het verleden
3. Het gevaar uit het onderaardse

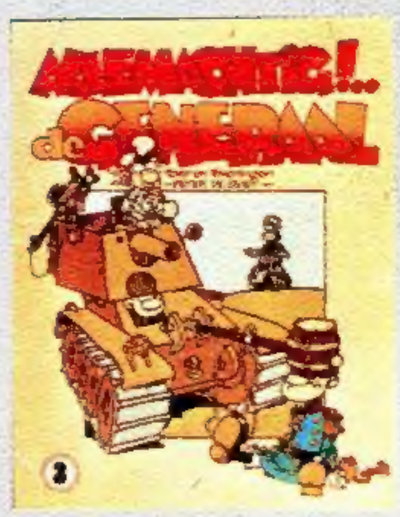

De Generaal
1. Alle macht aan de Generaal
2. De machteloze Generaal
3. Allemachtig!..

Flippie Flink
Deel 1

Leonardo
1. Is 'n genie

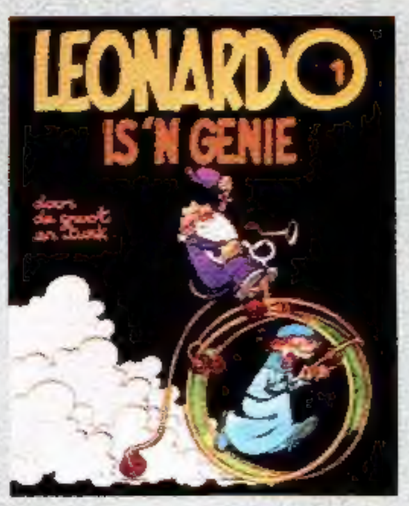

Franka
1. Het Misdaadmuseum

Sjors en Sjimmie
1. Nieuwe avonturen van Sjors en Sjimmie en de Rebellenclub
2. De brokkenmakers

Eppo
1. In de puree

Uitgave Oberon b.v.